

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΠΡΑΓΜΑΤΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑ 1982

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Μέ απόφαση τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως τά διδακτικά βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ, Γυμνασίου καὶ Λυκείου τυπώνονται ἀπό τὸν Ὀργανισμό Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων καὶ μοιράζονται ΔΩΡΕΑΝ.

Η ΕΙΚΑΣΤΟΛΗ Η ΧΙΤΑΝΜΑΪΤ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑ 1982

ΠΑΙΔΑГОΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Βιβλιοθήκη

ορ. εισαγγ. 35865 / 20-3-2003

τεξ. ορ.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

‘Η δύμάδα ἐργασίας, τήν δποία είχε καταρτίσει τό ΚΕΜΕ γιά νά προσαρμόσει τή Γραμματική τῆς Δημοτικῆς στά σημερινά δεδομένα τῆς νεοελληνικῆς καί σχολικῆς πραγματικότητας¹, καθώς προχωροῦσε στό ἔργο της είχε διαπιστώσει ότι ήταν ἀπαραίτητο νά συνταχτεῖ ἔνα ὑπεύθυνο καί πρακτικό βοήθημα γιά τόν ἐκπαιδευτικό καί τό μαθητή μέ σκοπό νά ἔμπεδώνεται κάθε διδασκόμενο τμῆμα τῆς γραμματικῆς. Βέβαια ἔνα τέτοιο δοκιμασμένο βοήθημα κυκλοφορεῖ ἐδῶ καί ἀρκετά χρόνια. Εἶναι τό βιβλίο τῶν Μ. Οἰκονόμου - Θρ. Σταύρου - Μ. Τριανταφυλλίδη, ‘Η γλώσσα μου.’ Απευθύνεται στούς μαθητές καί ἄντεξε στή δοκιμασία τοῦ χρόνου. Ωστόσο δέν μποροῦσε νά χρησιμοποιηθεῖ στήν περίπτωσή μας γιά τούς ἔξῆς δύο λόγους: πρῶτα καί κύρια, γιατί ἐκεῖνο περιέχει καί τή γραμματική ἡλη, πού ὁ μαθητής τή βρίσκει τώρα στή Γραμματική του· κι ἔπειτα, ἔπειδή μέ τίς ἀναπροσαρμογές πού ἔγιναν στή Γραμματική Τριανταφυλλίδη τό βιβλίο δέ θά ήταν πιά χρήσιμο.

Γιά τούς λόγους αὐτούς συντάχτηκαν οἱ ἀσκήσεις πού ἀκολουθοῦν καί πλαισιώθηκαν ἀπό εἰδικά κείμενα. Καί τά δύο αὐτά, κείμενα καί ἀσκήσεις, ἔχουν τήν ἀφετηρία τους, ἀμεσα ἢ ἔμμεσα, στό βιβλίο «Η γλώσσα μου». Τά κείμενα εἶναι σχεδόν στό σύνολό τους παραμένα ἀπό ἐκεῖ ἀλλά καί πολλές ἀπό τίς ἀσκήσεις εἶναι οἱ ἀσκήσεις τοῦ βιβλίου ἐκείνου, ἄλλες αὐτούσιες καί ἄλλες ἀλλαγμένες.

‘Η χρησιμότητα τοῦ βιβλίου μας, πού συμπληρώνει τή διδασκαλία τῆς γραμματικῆς, εἶναι βέβαια ὀλοφάνερη καί ἡ χρήση του εὔκολη. Κάθε κείμενο μέ τίς ἀσκήσεις πού τό συνοδεύουν συσχετίζεται μέ τούς παραγάφους τῆς Γραμματικῆς, ἔτσι πού νά εύκολύνονται δάσκαλος καί ὁ

1. Τήν δύμάδα τήν είχαν ἀποτελέσει οἱ: ’Αλέξ, Καρανικόλας, Πρόεδρος, ’Αντ. Κατσουρός, Καλλ. Μουστάκα, Κων. Παπανικολάου, ’Ιγν. Σακαλής, ’Ανθή Σεφεριάδου, ’Ηλ. Σπυρόπουλος, Δημ. Τομπαΐδης καί Χρῆστος Τσολάκης, μέλη.

μαθητής. Έδω δημοσίευμε νά πονμε πώς τό βιβλίο αντό δέ σκοπεύει νά περιορίσει τίς δημιουργικές πρωτοβουλίες τοῦ δασκάλου. Ό καθένας, σύμφωνα μέ τίς ἐκτιμήσεις γιά τό ἐπίπεδο τῆς δουλειᾶς του, ἔχει πλατιά περιθώρια στόν καταρτισμό ἀκόμη καί δικῶν του ἀσκήσεων. Όπωσδήποτε είναι ἔογο τοῦ δασκάλου νά διαλέγει κάθε φορά ποιές καί πόσες ἀπό τίς ἀσκήσεις τοῦ βιβλίου, πού ἀναφέρονται στά διάφορα γραμματικά φαινόμενα, θά δίνει στούς μαθητές καί ἐπιπλέον νά καθορίζει ἄν ή λύση τους ἀπό τό μαθητή θά γίνεται γραπτά ἢ προφορικά. Σέ πολλές περιπτώσεις οἱ ἀσκήσεις είναι ἀρκετά πλούσιες, γι' αντό ἐφιστοῦμε τήν προσοχή τοῦ δασκάλου στήν ἀνάγκη νά ἐπιλέγει κάθε φορά δύσες χρειάζονται.

Ἐλπίζομε πώς, ἄν χρησιμοποιηθεῖ μέ αντόν τόν τρόπο τό βιβλίο τῶν ἀσκήσεων, θά προσφέρει τίς ύπηρεσίες του ώς ἀπαραίτητο συμπλήρωμα τοῦ βιβλίου τῆς Γραμματικῆς.

1. Ο TZITZIKΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΥΡΜΗΓΚΙ

— "Α! Τί θησαυροί! Πόσα σπυριά σιτάρι! Είσαι πολύ πλούσιος, άφέντη, καί εύτυχισμένος.

— "Ω, καλῶς τὸν κύρ τζίτζικα! Δέν είσαι δ τζίτζικας; Έχω καιρό νά σε δῶ καί σε βλέπω ἀδυνατισμένο. Έσύ μέ γνωρίζεις;

— Ού, βέβαια! Είσαι τὸ μυρμῆγκι. Πάντα δουλειές, βλέπω.

— "Ε, τί νά κάμω; Έπιασε ξαφνικά μπόρα, μοῦ ἔβρεξε τό ἀποθήκεμένο σιτάρι καί τό ἔβγαλα στόν ἥλιο νά στεγνώσει. Σέ λίγο θά τό μπάσω πάλι. Μπορούσα νά τό ἀφήσω νά σαπίσει; Μά έσύ πῶς ἀπό δῶ;

— "Η ἀνάγκη μ' ἔφερε, κύρ μύρμηγκα. Χειμώνας, βλέπεις, κρύο· μέ σφίγγει ἡ πείνα καί δέν ἔχω τό παραμικρό νά βάλω στό στόμα μου.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 1 - 21)

1. Νά ύπογραμμίσεις τά φωνήντα καί νά τά χωρίσεις σέ δύο στήλες: α) φωνήντα καί β) δίψηφα φωνήντα.
2. Νά χωρίσεις τά σύμφωνα σέ τρεις στήλες: α) τελικά, β) διπλά καί γ) δίψηφα.
3. Στίς λέξεις: **χειμώνας, κρύο, βλέπω, μπόρα, στόμα, ἀφέντης ποιά σύμφωνα εἰναι ἡχηρά, ποιά ἄηχα, ποιά στιγμαῖα, ποιά ἐξακολουθητικά;**
4. Σημείωσε τούς διφθόγγους καί δικαιολόγησε τούς τόνους καί τά πνεύματα στίς λέξεις:
νεράιδα, ἀηδόνι, ἀιτός, ρόιδι, βόηθα.

2. Η ΣΑΜΑΡΕΙΤΙΣΣΑ

Ήταν περίπου μεσημέρι, σάν εφτασε δ' Ἰησοῦς στή Συχάρ, πόλη τῆς Σαμάρειας, ὅλοτε μεγάλη καὶ πλούσια πρωτεύουσα, ἀλλά ξεπεσμένη πιά ἐκεῖνο τὸν καιρό. Περπατοῦσε ἀπό τὸ πρωί, καὶ δ' ἀνοιξιάτικος ἥλιος ἔκαιγε δυνατά ἐκείνη τὴν ὥρα. Πλάι στό μεγάλο δρόμο ἦταν τὸ πηγάδι τοῦ Ἰακώβ, ὃς μισή ὥρα μακριὰ ἀπό τή χώρα.

Κουρασμένος ἀπό τὸ δρόμο, σκονισμένος καὶ ίδρωμένος, κάθισε δ' Ἰησοῦς στό πεζούλι τοῦ πηγαδιοῦ καὶ περίμενε τούς μαθητές του, πού εἶχαν τραβήξει γιά τή χώρα νά ψωνίσουν τροφές.

'Αντίκρυ του τό Γαριζίν ὑψωνε τήν ἀπαλή καὶ ὀλοπράσινη ράχη του μέ τά ἐρείπια τοῦ ναοῦ του, τίς ἀσημένιες φουντωτές ἔλιες, τ' ἀνθισμένα ὀπωροφόρα δέντρα καὶ τά μυριόχρωμα ἀγριολούλουδα. 'Η Σαμάρεια τότε, ὅπως καὶ ἡ Γαλιλαία, ἦταν κατάφυτη, εἶχε δάση πολλά, πηγές δλόδροσες· ἦταν ἡ ἀντίθεση τῆς αὐστηρῆς, ξερῆς καὶ ὄχαρης Ιουδαίας.

Μονάχος στήν ώραία αὐτή φύση διαλογιζόταν καθισμένος δ' Ἰησοῦς, ὅταν μιά γυναίκα μέ τή στάμνα στόν ὅμο εφτασε νά πάρει νερό. Τήν εἶδε δ' Ἰησοῦς πού σίμωσε, πού ἔδεσε τό ἄντλημά της καὶ τό ἔριξε στό πηγάδι. Καί σάν τό τράβηξε πάνω καὶ γέμισε τή στάμνα της, τῆς εἶπε δ' Ἰησοῦς:

— Δῶσ' μου νά πιῶ!

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 23 - 27)

'Από τήν ἀρχήν ως τήν πρώτη τελεία τοῦ κειμένου:

1. Νά γράφεις σέ χωριστές στήλες τίς μονοσύλλαβες, δισύλλαβες, τρισύλλαβες καὶ πολυσύλλαβες λέξεις.
2. Νά βρεις τίς λέξεις πού τονίζονται στήν προπαραλήγονσα, στήν παραλήγονσα καὶ στή λήγονσα.

3. Νά συλλαβίσεις τίς λέξεις:
- α) Ἰησοῦς, Ἰουδαίας, ἀπαλή, χώρα.
  - β) Τροφές, δόλοπράσινη, ἀνθισμένα, κουρασμένος, στάμνα, ἀγνός, ἐλπίδα, πέλμα.
  - γ) Πολλά, Σαμαρείτισσα, ἐννέα, ἵππικό.
4. α) Ὑπογράμμισε τίς μακρόχρονες συλλαβές στίς λέξεις:
- ὅπως, πηγές, δόλόδροσες, κουρασμένος, ὑψωνε, αὐστηρῆς.
  - β) Στίς ίδιες λέξεις ὑπογράμμισε τίς βραχύχρονες συλλαβές.

3. ΤΟ ΔΕΛΦΙΝΙ

Δώδεκα παιδιά ἔκαμε ὁ πατέρας μου. Ἐγώ ἦμουνα τό πρῶτο καὶ τό πιό ζωηρό. Ἡμουνα τόσο ζωηρός, πού ὁ πατέρας μου, γιά νά ἡσυχάσει, μ' ἔστελνε στούς συγγενεῖς μας, πότε ἐδῶ καὶ πότε ἔκει. Μιά χρονιά, λοιπόν, μ' ἔστειλε στόν ἀδερφό του, πού ἤτανε τελώνης στήν "Ανδρο. 'Ο θεῖος μου αὐτός μ' ἀγαποῦσε πολύ, καί κοντά του είχα ὅλη μου τήν ἐλευθερία. "Έκαμα τρέλεις πού ἄφηκαν ἐποχή. Τί μπάνια, τί βουτιές, τί μακροβιούτια, τί λεμφιδρομίες, τί γαϊδουροκαβαλαρίες! "Ολη μέρα γυρίζαμε γυμνοί στή θάλασσα κι ἀνεβαίναμε στ' ἀραγμένα καίκια, κι ἀπό κεῖ πηδούσαμε πάλι στή θάλασσα καί χαλούσαμε τόν κόσμο μέσα στό λιμάνι. "Επειτα κάναμε καλυμβητικούς ἀγῶνες.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 31 - 32)

1. Δικαιολόγησε τόν τόνο στίς λέξεις:
ἀνεβαίναμε, τόσο, πρῶτο, θεῖος.
2. Τόνισε τίς λέξεις:
πηγαμε, ναυτες, κρυωνω, ουτε, ειχαν, ειχαμε.
3. Βάλε τούς τόνους στίς λέξεις:
  - α) Τόν ψωμα, τοῦ ψωμα, το μαθητη - τοῦ μαθητη, τοῦ πραματευτη - τόν πραματευτη, τοῦ ψαρα - τόν ψαρα.
  - β) Στρωμα, χρημα, κυμα, πνευμα, ξυπνητηρι, ζωα, ρουχα, σκουπα, σκουπες, πρωτος, πρωτους.

4. ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

Ξημέρωσε ή μεγάλη μέρα. Τά Παναθήναια ἄρχισαν ἀπό τό πρωί μέ αγῶνες ἵππικούς, κοντά στὸν Ἰλισό.

Οἱ πλουσιότεροι Ἀθηναῖοι εἶχαν στείλει ἐκεῖ τά καλύτερα ἄλογά τους. Τά ὁδηγοῦσαν οἱ γιοί τους, ἃν ἦταν ἔφηβοι. Καὶ ὁ Λεωκράτης ἔστειλε ἔξι ἄλογα θαυμάσια. 'Ο φίλος καὶ ὁ Κλεισθένης ἦταν λυπημένος, πού δέν ἦταν ἀκόμη δεκαοχτώ χρονῶν, γιά ν' ἀγωνιστεῖ μέ τά πατρικά του ἄλογα.

Μέ πόσῃ χαρά καβαλίκεψαν οἱ ὅμορφοι νέοι τά περήφανα ἄλογά τους! Καὶ πόσο εὔκολα τά ὁδηγοῦσαν, γιατί ἦταν ἔξυπνα καὶ καταλάβαιναν μ' εὔκολία τί θέλει ὁ καβαλάρης τους.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 33)

1. Δικαιολόγησε τὸν τόνο στὶς λέξεις:
εἶχαν, ὁδηγοῦσαν, ν' ἀγωνιστεῖ, ἦταν.
2. Τόνισε τίς λέξεις:
  - a) Ηρθα, πηγα, πηδατε, νά δουμε.
  - β) φυγε, ἐσυ χτυπα, γραψε, φατε, γελαμε, θυμαται.
3. Πρόσεξε καὶ δικαιολόγησε τή διαφορά:
πείνα - πλοϊα - χῶμα - ρώτα - φεύγα.
4. Σημείωσε τοὺς τόνους καὶ τά πνεύματα στοὺς παρακάτω στίχους:

Ἐχετε γεια ψηλα βοννα και καμποι με τα ροδα,
δροσιες με τα χαραματα, ρυχτες με το φεγγαρι,
κι εσεις, μωρε κλεφτοπουλα, που εισαστε παλικαρια,
δε σας τρομαζει ο πολεμος, πηδατε σαν λιονταρια.

5. Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ

Πέρα στό μονοπάτι που ἀνοιγόταν ἀνάμεσα στά στάχυα πρόβαλε ἔνας ἄντρας. Φοροῦσε κοῦκο καί στό ἔνα χέρι κρατοῦσε τό σακάκι του κι ἔνα σκαλιστήρι. Εἶχε στηρίξει στόν ὅμο τήν ἀξίνα του. Ὁ ἥλιος βασιλεύοντας τοῦ ἔριχνε τά χρυσοτριανταφυλλένια χρώματα πού εἶχε ἀπλώσει στόν οὐρανό. Τό ἀεράκι φούσκωνε ἀνάλαφρα τό πουκάμισό του καί σειοῦσε ἀπαλά τά σπαρτά, πού τοῦ συντρόφευαν μέ σιγανοτράγουδο τήν περπατησιά, μιά περπατησιά ἀνάλαφρη, πού γινόταν δλο καί πιό γρήγορη καί πιό ἐλαφριά, ὅσο ἐρχόταν πιό κοντά στό σπίτι του.

‘Ο Φώτης ἔτρεξε καί τόν ἀπάντησε. ‘Ο κύρ Χρίστος χάιδεψε τό κεφάλι τοῦ ἀγοριοῦ καί τοῦ ἔδωσε τό σκαλιστήρι. Αύτό γινόταν κάθε βραδάκι, ὅταν γύριζε ὁ πατέρας ἀπό τή δουλειά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 36 - 40)

1. Ύπογράμμισε τίς ἐγκλιτικές λέξεις τοῦ κειμένου.
2. Δικαιολόγησε τόν τόνο τῶν ἐγκλιτικῶν στίς φράσεις:
τήν ἀξίνα του, τό πουκάμισό του, ὁ κῆπος μας, δεῖξε μού το,
σπίτι του.
3. Βάλε πνεῦμα στίς λέξεις:
Αθήνα, ἀγιος, ἐρχομαι, ουρανός, ΕΛΕΝΗ, ύστερα, αυλή,
αιτός, αέρας.
4. Βάλε τόνο καί πνεῦμα στίς λέξεις:
Ἐνας ανθρωπος εχει εξι παιδια. Οι κηποι ειναι ωραιοι. Ουτε
το ενα ουτε το αλλο. Ειθε να εισαι καλος, ωστε να σε χαιρονται
οσοι σε βλεπουν.

6. ΔΕΙΠΝΟ

Τό δεῖπνο! Τό δεῖπνο! Μέ πόση ծρεξη στρωνόμαστε όλοι, ό πατέρας, ή μητέρα, ή ἀδερφούλα μους ή Λιλή κι ἐγώ, ἅμα γυρίζαμε ἀπ' τόν περίπατο. Τό τραπέζι ἦταν φορτωμένο φαγητά, καρπούς, λουλούδια, μέταλλα, κρύσταλλα, πού ἔλαμπταν στό δυνατό φῶς τῆς κρεμαστῆς λάμπτας. Ἀκουες φωνές, γέλια, κρότους, όλα ἐνωμένα σέ μια φαιδρή συναυλία. Περνούσαμε λαμπρά. Τό βράδυ καθόταν μαζί μας στό τραπέζι καί ἡ θεία - Κατερίνα, καμιά φορά καί ό μπαρμπα - Νιόνιος. Ὁ πατέρας μᾶς διηγόταν περιστατικά τῆς νιότης του: ταξίδια, θεάματα, ἀνέκδοτα, ἀστεῖα. Τό γέλιο τῆς Λιλῆς ξεσπούσε ἀκράτητο κάθε στιγμή.

Ἄλλ' ἂν ἀρχίσω τώρα νά σᾶς λέω τά βραδινά ἀνέκδοτα τοῦ πατέρα καί τῆς Λιλῆς, βλέπω ὅτι δέ θά τελειώσω ποτέ. Θά πάθω δηλαδή στή διήγησή μου ὅ,τι πάθαινα συχνά στό τραπέζι. Ξεχνιόμουν μέ τά γέλια καί μέ τ' ἀστεῖα, περνοῦσε ἡ ὥρα κι ἄφηνα νά μέ περιμένουν τά μαθήματά μου. Τότε ἡ μητέρα μοῦ ῥιχνε μιά ματιά, χάιδευε τό κεφαλάκι τῆς ἀδερφῆς μου καί μᾶς ἔλεγε: «Πηγαίνετε τώρα, παιδιά μου, νά μελετήσετε».

Ἐπαιρνα τή Λιλή κι ἀνεβαίναμε δλόισια ἐπάνω. Σιωπή, ἡσυχία, σοβαρότητα. Ἡταν ἡ μεγάλη ὥρα τῆς ἐργασίας. Κι ἐγώ βοηθοῦσα τήν ἀδερφούλα μου σ' ὅ,τι δυσκολία ἔβρισκε, σ' ὅ,τι ἀπορία εἶχε.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 41)

1. Πρόσεξε τή διαφορά:

πλάι — πλαΐνος

ράισμα — ραϊζω

Μάιος — Μαΐου

θεῖος — θεϊκός

κορόιδο — κοροϊδεύω

2. Από ποιές λέξεις λείπουν τά διαλυτικά:

χαιδεύω, θεικός, θεικός, ἄνπνος, ἄνπνία, διυλίζω, πρωινός, ποτοποιία, ἀλληλούια, εύνπόληπτος, ὄλοισιος.

3. Νά βρεῖς ποῦ σημειώνονται στό κείμενο ἀπόστροφος, ὑποδιαστολή καί ἐνωτικό.

7. ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΑΕΡΟΠΛΑΝΩΝ

‘Από τότε πού ἄρχισε ό πόλεμος (είναι τώρα τέσσερις μῆνες) όλα ἄλλαξαν στό σπίτι του κύριου Χρίστου. Ο κύριος Χρίστος, ό ἄξιος δουλευτής, ό στοργικός πατέρας, ἐπιστρατεύτηκε ἀπό τίς πρῶτες ἡμέρες καί τώρα πολεμᾶ στά βουνά τούς ἔχθρούς της Πατρίδας. ’Αφησε πίσω του τήν κυρα-Μαρία, τή γυναίκα του, καί τά δυό του παιδιά, τή Χρυσή, ως δώδεκα χρονών κορίτσι, καί τό Φώτη, πού ἦταν πολύ πιό μικρός.

Τώρα στό χωράφι πηγαίνει ή κυρα-Μαρία. ’Έτσι τά παιδιά περνοῦν όλη τήν ἡμέρα μόνα τους. Καί κάθε βράδυ περιμένουν τή μητέρα, δπως περίμεναν ἄλλη φορά τόν πατέρα.

Μιά μέρα, ἐνῶ ή μητέρα ἔλειπε, ἀκούστηκαν ἔχθρικά ἀεροπλάνα. Εκαναν ἐπιδρομή, γιά νά χτυπήσουν ἓνα γεφύρι ἔξω ἀπό τό χωριό. Ο Φώτης τόσο τρόμαξε, ώστε ἤθελε νά φύγει ἀπό τό σπίτι.

—’Οχι, Φώτη, ἐδῶ θά μείνουμε. Θυμᾶσαι τί μᾶς εἶπε ή μητέρα; ἐνν ἀκούστε ἀεροπλάνα, νά μή βγεῖτε στό δρόμο».

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 43)

1. Βάλε τά σημεῖα τῆς στίξης:

- α) Από ποῦ ἔρχεσαι
  - β) Τί ώραιο βιβλίο
  - γ) Τά ἔγγονα ἔλεγαν στόν παππού
- Παππού πές μας μιά πολεμική ιστορία
Καί ό παππούς ἄρχισε Ἐκείνα τά χρόνια μήνας Αύγουστος
Θυμᾶμαι ξεκινήσαμε γιά

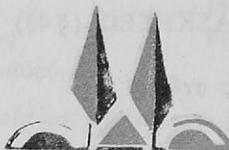
2. Νά δικαιολογήσεις στό κείμενό σου τά εἰσαγωγικά καὶ τήν παρένθεση.

3. Βάλε τά σημεῖα τῆς στίξης στό κείμενο πού ἀκολουθεῖ:

Ο χειμώνας ἐκείνη τή χρονιά ἦταν πολύ βαρύς τά χιόνια εἶχαν σκεπάσει τά βουνά τῆς Ἀττικῆς κι ἔνας ἄγριος βοριάς πολλές μέρες σάρωνε τούς δρόμους τῆς Ἀθήνας κι ἦταν ἀκόμη Δεκέμβρης ἦταν τόσο κρύο πού δέν ἔνιωθες μόνο τήν παγωνιά νά ξυλιάζει ὅλο σου τό σῶμα ἀλλά καὶ ντροπή νά σέ βλέπουν νά γυρίζεις στό δρόμο χωρίς παλτό Καταλάβαινες πώς οἱ ἄνθρωποι ἔμεναν ἔκπληκτοι ἀρκετοὶ πού ἔνιωθαν φαίνεται ἀπό φτωχεια σέ κοίταζαν μέ συμπόνια ἦταν σάν νά τούς ἄκουγες νά λένε τό καημένο τό παλικάρι

4. Βάλε στούς παρακάτω στίχους: τούς τόνους, τά πνεύματα, τά δρθογραφικά σημάδια, τά σημεῖα τῆς στίξης.

Μικρούλια κατακαινουριά
γερμενα στ ακρογιαλι
θα πιστευες τα κυματα
πως μολις τα χαν βγαλει
σαν να τα σαρωνε απαλα
θαλασσινη φρεσκαδα
φτωχα σπιτακια χαμηλα
γεματ ασπραδα

8. ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ

A'

"Υπνε, πτού πταίρνεις τά μικρά,
ἔλα πάρε καί τοῦτο·
μικρό μικρό σοῦ τό δωσα,
μεγάλο φέρε μού το·
μεγάλο σάν ψηλό βουνό,
ἴσιο σάν κυπαρίσσι
κι οἱ κλῶνοι του ν' ἀπλώνονται
σ' ἀνατολή καί δύση.

B'

Κοιμήσου, ἀστρί, κοιμήσου, αὐγή, κοιμήσου, νιό φεγγάρι·
κοιμήσου, πού νά σέ χαρεῖ δινός πού θά σέ πάρει.
Κοιμήσου, πού παράγγειλα στήν Πόλη τά προικιά σου,
στή Βενετιά τά ροῦχα σου καί τά διαμαντικά σου.
Κοιμήσου, πού σοῦ ράβουνε τό πάπλωμα στήν Πόλη
καί σοῦ τό τελειώνουνε σαφάντα δυό μαστόροι·
στή μέστη βάζουν τόν ἀιτό, στήν ἄκρη τό παγόνι.
Νάνι τοῦ ρήγα τό παιδί, τοῦ βασιλιᾶ τό γγόνι.
Κοιμήσου, καί παράγγειλα παπούτσια στόν τσαγκάρη,
νά σοῦ τά κάμει κόκκινα μέ τό μαργαριτάρι.
Κοιμήσου μές στήν κούνια σου καί στά παχιά πανιά σου,
ή Παναγιά ή Δέσποινα νά είναι συντροφιά σου.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 47 - 48)

1. Ύπογράμμισε στό κείμενο τίς λέξεις πού ἔπαθαν συνίζηση.
2. Κάνε τή συναίρεση στίς λέξεις:
  - α) δεκαέξι
  - β) ἀκούουν, ἀκουε
  - γ) χρεωστῶ, τρώ(γ)ετε
  - δ) καί(γ)ετε, καλοακούω, Θεόδωρος, παραήπιες.

9. NANΟΥΡΙΣΜΑΤΑ

Νά μοῦ τό πάρεις, "Ύπνε μου,
τρεῖς βίγλες θά τοῦ βάλω·
τρεῖς βίγλες, τρεῖς βιγλάτορες,
κι οἱ τρεῖς ἀντρειωμένοι,
Βάζω τόν "Ηλιο στά βουνά, τόν ἀετό στούς κάμπους,
τόν κύρ Βοριά τό δροσερό ἀνάμεσα πελάγου.
'Ο "Ηλιος ἐβασίλεψε, δ ἀιτός ὀποκοιμήθη
κι ό κύρ Βοριάς δ δροσερός στῆς μάνας του πηγαίνει.
— Γιέ μ', ποῦ 'σουν χτές, ποῦ 'σουν προχτές, ποῦ 'σουν
τήν ὅλη νύχτα;
Μήνα μέ τ' ἄστρι μάλωνες, μήνα μέ τό φεγγάρι;
μήνα μέ τόν αύγερινό, πού 'μαστ' ἀγαπημένοι;
— Μήτε μέ τ' ἄστρι μάλωνα μήτε μέ τό φεγγάρι
μήτε μέ τόν αύγερινό, πού είστ' ἀγαπημένοι,
χρυσών ύγιον ἐβίγλιζα στήν ἀργυρή του κούνια.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 49 - 51)

1. Νά ἀντιγράψεις ἀπό τό κείμενο τίς φράσεις πού ἔχουν πάθει:
  - α) Ἐκθλιψη.
  - β) Ἀφαίρεση.
2. Κάνε τήν ἐκθλιψη καί τήν ἀφαίρεση στίς φράσεις:
  - α) Γιά αὐτό σοῦ τό είπα.
  - β) Ἀπό δλα τά ἀγόρια καλύτερος είναι ό Κώστας.
  - γ) Μέ ἔδειξε στά ἀδέλφια του.
3. Γράγε τίς ὀκόλουθες παροιμίες κάνοντας τήν ἐκθλιψη, τήν ἀφαίρεση καί τήν ἀποβολή:
  - α) Τέ ένα χέρι νίβει τό ἄλλο καί τά δυό τό πρόσωπο
  - β) Ὁποιος δέ θέλει νά ζυμώσει πέντε ήμέρες κοσκινίζει
  - γ) Δούλεψε στά νιάτα σου, νά ἔχεις στά γερατειά σου
  - δ) Ὁ Ἀπρίλης ἔχει τό ὄνομα καί δ Μάνης τά λουλούδια
  - ε) Τά δόντια τά ἔδωσε ό Θεός γιά νά κρατοῦν τή γλώσσα.

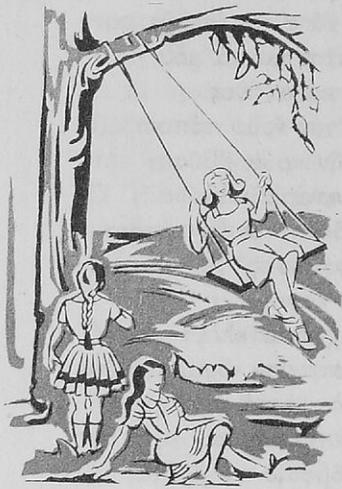
10. ΤΟΥ ΚΛΕΦΤΗ ΤΟ ΚΙΒΟΥΡΙ

1. 'Ο ήλιος ἔβαστίλευε κι ὁ Δῆμος παραγγέλνει:
2. «Σύρτε, παιδιά μου, στό νερό, ψωμί νά φᾶτε ἀπόψε,
3. κι ἐσύ, Λαμπράκη μου ἀνιψιέ, ἔλα κάτσε κοντά μου,
4. νά σοῦ χαρίσω τ' ἄρματα, νά γίνεις καππετάνος.
5. Παιδιά μου, μή μ' ἀφήνετε σ' αὐτόν τόν ἔρμο τόπο·
6. γιά πάρτε με καί σύρτε με ψηλά στήν κρύα βρύση,
7. πού 'ναι τά δέντρα τά δασιά, τά πυκναραδιασμένα.
8. Κόψτε κλαδιά καί στρώστε μου καί βάλτε με νά κάτσω
9. καί φέρτε τόν πνεματικό νά μέ ξομολογήσει,
10. γιά νά τοῦ πῶ τά κρίματα ὅσά 'χω καμωμένα
11. δώδεκα χρόνια ἄρματολός, σαράντα χρόνια κλέφτης.
12. Καί βγάλτε τά χαντζάρια σας, φτιάστε μου ώριο κιβούρι,
13. νά 'ναι πλατύ γιά τ' ἄρματα, μακρύ γιά τό κοντάρι·
14. κι ἀπ' τή δεξιά μου τή μεριά ἀφήστε παραθύρι,
15. νά μπαίνει ὁ ήλιος τό πρωί καί τό δροσιό τό βράδυ,
16. νά μπαινοβγαίνουν τά πουλιά, τῆς ἄνοιξης τ' ἀηδόνια».

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 52 - 53)

1. Πῶς γίνονται μέ συγκοπή οἱ λέξεις:
  - a) κάθισε κάνετε
  - β) βάλετε
  - γ) γράψετε
2. Γράψε ἀκέραιες τίς λέξεις:
  - α) περπατῶ
  - γ) κλάψτε
  - ε) κορφή
  - β) πάρτε
  - δ) στάρι
3. Πῶς γίνονται μέ ἀποκοπή οἱ φράσεις:
  - α) Πιάσε το
  - γ) Δῶσε μας
  - β) Ψάξε τους
  - δ) Ἀπό τό χωριό
4. Γράψε ἀκέραιες τίς φράσεις:
  - α) Μές στή λίμνη
  - γ) Γράψ' του
  - β) Ἀπ' τήν πόλη
  - δ) Φέρ' τους.

11. KOYNIA KORITSIΩΝ

— Δέ μοῦ λέσ, Γρηγόρη, δέν ντρέπεσαι νά μήν ἀκοῦς τήν ἀδερφή σου, μόνο φεύγεις; Σέ παρακαλεῖ νά τή βοηθήσεις νά ἔτοιμάσει τήν κούνια, κι ἐσύ, βλέπω, δέν τήν ψηφᾶς.

— Μά, θεία, βιάζομαι γιά τήν ἔκδρομή. Σέ λίγο θά ἔχει ἑδῶ τήν "Αννα, τή Βάσω, τή Θάλεια, τήν Κατίνα, τήν Ξενούλα. Δέ βάζει καμιά ἀπ' αὐτές νά τή βοηθήσει;

— Δέν μποροῦν τά κορίτσια νά σκαρφαλώσουν ψηλά στό δέντρο. "Ελα, άνέβα νά περάσεις τό σκοινί, καί τήν ἔκδρομή σου, μή φοβάσαι, δέν τή χάνεις.

— Καί ποῦ τή θέλεις τήν κούνια, 'Ελένη; ρώτησε τήν ἀδερφή του ὁ Γρηγόρης. Στήν ἐλιά, στή μυγδαλιά, στήν καρυδιά;

— Νά, σ' αὐτή εδῶ τή συκιά.

— Τί λέσ! Στήν παλιοσυκιά. . . , νά σπάσει τό κλαδί καί νά σκωθεῖ καμιά σας!

"Ο Γρηγόρης πῆρε τή μιάν ἄκρη τοῦ σκοινιοῦ, τήν πέρασε στή ζώνη του, σκαρφάλωσε σάν ἀγριόγατος στήν καρυδιά καί σέ μιά στιγμή πέρασε τό σκοινί σ' ἓνα γερό κλαδί. "Ωσπου νά γυρίσεις νά τόν δεῖς, ήταν πάλι κάτω στή γῆ.

— Καί ποῦ θά τήν κάμετε τήν ἔκδρομή σας; Τόν ρώτησε ή θεία του.

— Στή ρεματιά, στόν πλάτανο· σ' ἐκεῖνο τό μεγάλο πλάτανο πού πήγαμε τήν περασμένη βδομάδα μέ τόν μπαμπά καί μ' ἔναν τσοπάνη γιά δουλειά! Θά πεταχτῶ ἀντίκρυ στοῦ Φώτη νά τόν πάρω μαζί μου καί στήν κορυφή τοῦ λόφου θά περιμένουμε τούς ἄλλους. Θά πᾶμε μέ τόν 'Οδυσσέα τό Ροδόπουλο, μ' ἔναν ξάδερφό του πού ἥρθε ἀπό τή Λάρισα, μέ τόν Πάνο τόν Ψαρό, τό Ζήση τόν Μπόνη, τόν Ντίνο τόν Τζιρίτη κι ἔνα φίλο του πού δέν ξέρω τ' ὅνομά του. 'Ο

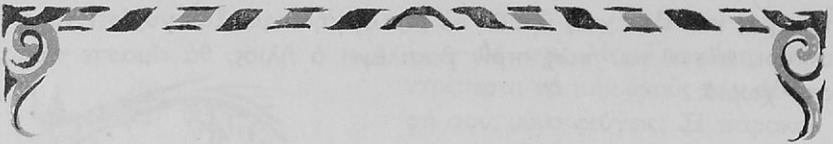
πατέρας μοῦ εἶπε χτές βράδυ νά μήν ἀργήσουμε. Σάν γυρίσει τό με-
σημέρι, πέστε του πώς, πρίν βασιλέψει ὁ ἥλιος, θά εἴμαστε πίσω
στό χωριό.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 55 - 56)

- Γράψε τίς παρακάτω φράσεις ἀφήνοντας ἢ παραλείποντας,
ὅπου πρέπει, τό τελικόν πού εἶναι σέ παρένθεση:
Εἰδα ἔνα(v) ξένο.
Ἐρχομαί ἀπό τή(v) ἀγορά.
Βλέπω τό(v) Νίκο.
Τό(v) βλέπω πού τρέχει σά(v) ζαρκάδι.
Μή(v) βιάζεσαι, ἀλλά καί μή(v) ἀργεῖς πολύ.
Αὐτή(v) τή(v) συμβουλή νά μή(v) τή(v) ξεχνᾶς.
Δέ(v) θά ῥθω τή(v) Κυριακή στό σπίτι σου.
Φωνάζω τό(v) ψαρά.
Μή(v) πατᾶτε τή(v) χλόη.
- Nά βρεῖς στό κείμενο τίς λέξεις πού φυλάγονται όχι χάρονταν τό τελικόν καί νά δικαιολογήσεις τίνη κάθε περίπτωση.

Φυλάγεται	Χάρεται
μιάν ἄκρη	τή μιάν

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Οι φθόγγοι και τά γράμματα

1. Συλλάβισε τίς λέξεις:

ἄστρο, ἀργυρή, βιγλάτορας, πάπλωμα, μαστόροι, παίρνεις, διαμαντικά, κόκκινο, μαργαριτάρι, Δέσποινα, κυπαρίσσι, ἀπλώνομαι, ἄλλη, νύχτα, κούνια.

2. a) Νά βρεῖς δέκα προπαροξύτονες λέξεις τοῦ κειμένου τῆς σελ. 12 καὶ νά τίς συλλαβίσεις.

β) Βάλε τούς τόνους καὶ τά πνεύματα στίς λέξεις τῶν παρακάτω φράσεων.

Χτες γιορτάζε τα γενεθλια του ο Γιωργος. Ο πατερας του του χαρισε ωραια δωρα, που χαιρεσαι να τα βλεπεις.

3. Γράψε τίς παρακάτω λέξεις καὶ βάλε πάνω ἀπό τίς μακρόχρονες συλλαβές μιά γραμμούλα καὶ πάνω ἀπό τίς βραχύχρονες ἔνα σημαδάκι τέτοιο :

ἔρχομαι, ἀλεξίπτωτο, σχολεῖο, ναύτης, Δεκέμβρης, ἀσπρομάλλης, ζέστη, Ἀκρόπολη, πηγαίνω, σέρνομαι, κουτσός, δουλεύω, δίτροχο, κόψη.

Χώρισε τίς πιό πάνω λέξεις σέ συλλαβές.

4. Από τό κείμενο τῆς σελ. 34:

α) Γράψε όλες τίς λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπό φωνῆν μέ δασεία.
β) Γράψε όλες τίς λέξεις πού ἀρχίζουν ἀπό δίψηφο φωνῆν.

5. Γράψε τούς παρακάτω στίχους μέ τούς τόνους, τά πνεύματα, τά ἄλλα δρθογραφικά σημάδια καὶ τά σημεῖα τῆς στίξης πού πρέπει:

Ο μαυρος σκυλος που χω γω
 δεν ειναι πρωτο γενος
 εχει ακοφτη τ ομολογω
 κουλουριασμενη ουρα
 κι ολορθα αυτια ο καημενος
 σαν σουβλες μυτερα

οτι ειχα κατσει μια σταλια
 ψωμι να φαω μια μερα
 τον βλεπω που χωρις μιλια
 ομως με ματι αχνο
 με κοιταζε απο περα
 σαν να σκουζε πεινω.

(Στη λέξη ἔπειτ' ἀπό τήν τελεία θά γράφεις τό ἀρχικό κεφαλαϊο).

6. 'Αντιγραψε τό παρακάτω κομμάτι σημειώνοντας τούς τόνους, τά πνεύματα, τά δοθογραφικά σημάδια καί τά σημεῖα τῆς στίξης:

Οταν ο Ηρακλης ηταν μωρο η θεα Ήρα που ειχε μεγαλη εχθρα με τη μητερα του εστειλε δυο πελωρια φιδια να τον πνιξουν μεσα στην κουνια του η μητερα του οταν ειδε τα φιδια να τυλιγονται γυρω απο το κορμακι του παιδιου της εβγαλε μια φρικτη φωνη. Η φωνη αυτη ξυπνησε το μωρο που πεταχτηκε αρπαξε τα φιδια ενα με το καθε του χερι και τα πνιξε.

7. Διάβασε τις ἀκόλουθες φράσεις προφέροντας δλόκληρες τις λέξεις ὅπου είναι συντομογραφίες:

'Ο ἄγ. Νικόλαος προστατεύει τούς ναυτικούς. 'Ο κ. Κρητικός θά ἔρθει νά μέ βρει σήμερα στις $5\frac{1}{2}$ μ.μ. Τόν πέμπτο αἰώνα π.Χ. ἔζησαν στήν 'Αθήνα μεγάλοι καλλιτέχνες, πιού ἔκαμαν σπουδαῖα ἔργα τέχνης, ναούς, ἀγάλματα κ.ἄ. Τό δεροπλάνο ἔφυγε ἀπό τήν 'Αθήνα στις $11\frac{1}{4}$ π.μ. κι ἔφτασε στή Θεσσαλονίκη στις $12\frac{1}{2}$ μ.μ., δηλ. χρειάστηκε μόνο 1 ώρα καί ἔνα τέταρτο. Στή σελ. 97 είναι δ πίνακας μέ τις καταλήξεις τῶν ἀρσ., θηλ. καί οὐδέτ. ούσιαστικῶν.

8. 'Αντιγραψε τις παρακάτω φράσεις μέ δσες συντομογραφίες μποροῦν νά γίνουν:

Τό Βυζάντιο χτίστηκε τό 658 πρό Χριστού. 'Εκει ό Μέγας Κωνσταντίνος τό 330 μετά Χριστόν ίδρυσε τήν Κωνσταντινούπολη, πού ἔμεινε πρωτεύουσα τῆς Έλληνικῆς αὐτοκρατορίας ώς τό 1453 μετά Χριστόν.

9. Γράψε τίς ἀκόλουθες φράσεις, ἀφοῦ κάνεις τή συναίρεση, τή συγκοπή καὶ τήν ἀποκοπή, ὅπου μποροῦν νά γίνουν:

Ἄπο τά κόκαλα βγαλμένη. Ή κορυφή τοῦ βουνοῦ. Περιπατώντας ή Δόξα μονάχη. Ὄσοι δέν ἀκούουν αὐτά παθαίνουν. (Τό ἄλογο) χτυπάει τό πόδι του, σκάφτει τό χῶμα, δαγκάνει τό σίδερο πού ἔχει στό στόμα.

10. Αντίγραψε τίς παρακάτω φράσεις προσθέτοντας πνεύματα, τόνους καὶ κόμματα καὶ κρατώντας ἡ παραλείποντας, ὅπως πρέπει, τό τελικόν ν:

Ηθελα να κοψω μηλα για το(v) πατερα και τη(v) μητερα αλλα ειδα πως δε(v) ειναι ακομη ωριμα.— Ενω το(v) ζητουσα στη(v) καλυβα εκεινος κοιμοταν ησυχος στη(v) αμμουδια κοντα στο(v) ποταμο. Αν και φοβουμαι μηπως βρεξει ειμαι υποχρεωμενος να ξεκινησω μολις μου τηλεφωνησουν.

12. ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΣ

‘Η ένέργεια, μέ τή μορφή τοῦ ήλεκτρισμοῦ, βάζει σέ κίνηση ἔνα σωρό μηχανήματα· γυρίζει τίς ρόδες τοῦ τρόλεϊ καὶ μερικῶν σιδηροδρόμων, στέλνει τή φωνή μας σέ μεγάλες ἀποστάσεις μέ τό τηλέφωνο, κάνει τή νύχτα μέρα μέ τίς ήλεκτρικές λάμπτες. Ο ήλεκτρισμός εἶναι ἐνέργεια πού μπορεῖ νά μεταφερθεῖ εὐκολότερα ἀπό κάθε ἄλλη, καὶ ὑπάρχουν μερικά ὄλικά πού μέσ’ ἀπ’ αὐτά μπορεῖ νά τρέξει μέ τή γρηγοράδα τῆς ἀστραπῆς. Τό χάλκινο σύρμα καὶ ἄλλα σώματα, πού λέγονται καλοὶ ἀγωγοί τοῦ ήλεκτρισμοῦ, τά μεταχειρίζόμαστε γιά τηλεγράφους καὶ τηλέφωνα, γιά τά τρόλεϊ τοῦ δρόμου καὶ γιά ἔνα σωρό ἄλλες μηχανές, πού δουλεύουν μέ ήλεκτρικό ρεῦμα.

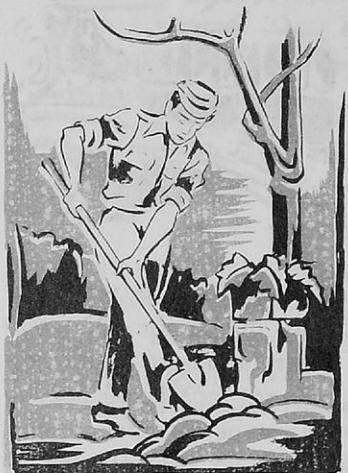
’Από τήν ἄλλη μεριά εἶναι πολύ δύσκολο νά κάμουμε τόν ήλεκτρισμό νά περάσει ἀπό μερικά σώματα, ὅπως εἶναι τό γυαλί καὶ τό λάστιχο, πού γι’ αὐτά λέμε πώς εἶναι κακοί ἀγωγοί τοῦ ήλεκτρισμοῦ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 58)

1. Ποιές λέξεις τοῦ κειμένου εἶναι λόγιες; Γιατί;
2. Πῶς λέγεται δι γιατρός δ εἰδικός γιά τά αὐτιά, τή μύτη καὶ τό λαρύγγι; Πῶς δ εἰδικός γιά τά μάτια καὶ πῶς δ εἰδικός γιά τό στομάχι;
3. ’Από τίς παρακάτω λέξεις ξεχώρισε σέ δύο στῆλες τίς λαϊκές καὶ τίς λόγιες:
κεραμίδι, φωτογραφία, οὐρανός, ραδιόφωνο, τηλεόραση, ἔχω, ήλεκτρομαγνήτης, τυπογραφεῖο, θερμόμετρο, σύρμα, μηχανή.
4. Νά βρεῖς στό κείμενο πέντε λέξεις λαϊκές καὶ πέντε λόγιες.

13. ΤΑ ΧΕΡΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΔΙΑ

Τά χέρια λογιομαχοῦσαν μέτα πόδια. Ἔλεγαν πώς αὐτά ἦταν πολυτιμότερα μέλη τοῦ σώματος, ἐνῶ τά πόδια ύποστήριζαν τό ἀντίθετο.

— Ακούς ἔκει! Θά γίνουν τώρα καὶ τά πόδια ἵσα μ' ἐμᾶς! Μέ τά χέρια κάνει ὁ ἄνθρωπος τίς πιό πολλές καὶ τίς πιό σπουδαῖες δουλειές του. Μέ τό χέρι θά πιάσει τή βουκέντρα καὶ τή χερολαβή τοῦ ἀλετριοῦ του, γιά νά ὅργωσει... Τίποτα δέν μπορεῖ νά κάμει ὁ ἄνθρωπος, ἢν δέ βάλει τό χεράκι του σέ καθετέι.

— Καὶ πῶς θά πάει στό χωράφι του, ἢν δέν κουνήσει τά ποδαράκια του;

— Μέ τό χέρι θά σημαδέψει ὁ κυνηγός, θά χτίσει ὁ χτίστης, θά δολώσει τό παραγάδι του ἢ θά ρίξει τά δίχτυα του ὁ ψαράς, θά κινήσει τό χερόμυλο ὁ μυλωνάς. Τίποτα δέν μπορεῖ νά κάμει ὁ κουτσοχέρης.

— Καὶ ὁ κουτσοπόδης μπορεῖ;

— Χεροδούληδες εἶναι ὄλοι αὐτοί! Καὶ χρυσοχέρα λένε τήν κοπέλα πού κάνει τά ώραία ἐργόχειρα καὶ τά χειροτεχνήματα. Καὶ ὄλοι ἐπαινοῦν τοὺς χεροδύναμους.

— Μόνο τούς χεροδύναμους; Πόσα τραγούδια τραγουδοῦν τούς γρήγορους στά πόδια καὶ τούς λένε γοργοπόδηδες καὶ ἀνεμοπόδαρους! Γιά ἔκείνους πού φέρνουν τήν εύτυχία λένε πώς ἔχουν καλό ποδαρικό.

— Εμεῖς ἀκούσαμε καλό χερικό. Ἐσεῖς βοηθᾶτε τούς κατεργάρηδες, γιά νά βάζουν τρικλοποδιές.

— Κι ἔσεις, νά κάνουν λαθροχειρίες.

1. Νά βρεῖς τίς πρωτότυπες λέξεις (π.χ. φιλικός = φίλος):
τρελούτσικος, χερούκλα, κατσουφιάζω, γαλατάδικο, σημαδεύω, τρέξιμο.
2. 'Από τίς παρακάτω λέξεις νά βρεῖς ἀπό μιά παράγωγη:
καλός, φωνή, γράφω, χτές.
3. Νά κάνεις σύνθετες ἀπό τίς λέξεις:
ἄσπρος καί πρόσωπο, τραπέζι καί μαντήλι, ἄλατι καί πιπέρι,
ρύζι καί γάλα, μέρα καί νύχτα.
4. Νά βρεῖς τό πρῶτο καί δεύτερο συγθετικό τῶν λέξεων:
μαχαιροπίρουνο, πετροπόλεμος, πρωταγωνιστής, αὐγολέμονο,
χεροδύναμος.
5. Σχημάτισε τίς οἰκογένειες τῶν λέξεων:
ἄνεμος, φωνή, παιδί, θάλασσα.
6. Νά σημειώσεις ποιά παράγωγα καί ποιά σύνθετα ἀπό τή λέξη πόδι ύπαρχουν στό κείμενο.

14. Ο ΘΕΙΟΣ ΠΕΛΟΠΙΔΑΣ

Ίδιόρρυθμος ἄνθρωπος ὁ θεῖος ὁ Πελοπίδας. Εἴκοσι πέντε ὅλοκληρα χρόνια δούλευε στήν πόλη, ύπαλληλος σέ τράπεζα· ἡ ἀγάπη του ὅμως καί ὁ μεγάλος του καημός ἦταν ἡ ἀγροτική ζωή. Αὐτήν εἶχε πρωτογνωρίσει παιδί, αὐτήν ὄνειρευόταν πάντα. Καί μόλις πῆρε τή σύνταξή του, πενηντάρης, χῆρος, χωρίς παιδιά, παράτησε πόλη καί γνωριμίες, ἀποτραβήχτηκε στό παλιό πατρικό του σπιτάκι, μισή ὥρα ἔξω ἀπό τό χωριό μας, καί ἀφοσιώθηκε στήν καλλιέργεια τοῦ κτήματος πού τό τριγυρίζει.

Καμιά γεωργική δουλειά, ὅσο βαριά καί νά είναι, δέν τόν τρομάζει. Κατά τήν ἐποχή, τσαπίζει, ποτίζει, ἀλετρίζει, φυτεύει, κλαδεύει, θερίζει, θημωνιάζει, ἀλωνίζει, κορφολογά.

Προχτές ξεκίνησα ἀπό τό πρώι, μόλις φέγγιζε, νά πάω νά πε-

πού λαμπτοκοποῦσε ἀπό καθαριότητα, βρῆκα τό θεῖο νά καρφώνει τίς λίγες καρέκλες πού εἶχε. Μέ δέχτηκε μέ χαρά ὅπως πάντα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 64 - 66)

1. Νά βρεῖς τίς πρωτότυπες λέξεις τῶν ρημάτων:
φεγγίζω, ἀνηφορίζω, ἀγναντεύω, ζεσταίνω, σιμώνω, ἀρχίζω,
γαβγίζω, κλειδώνω, μασουλίζω, καρφώνω.
2. Νά κατατάξεις τά ωήματα τῆς πρώτης ἀσκησης σέ τρεῖς στῆλες, καθώς εἶναι τό παρακάτω ὑπόδειγμα:

'Από ωήματα	'Από όνόματα	'Από ἄκλιτα
φεγγίζω	ἀνηφορίζω	ἀγναντεύω

3. Νά βρεῖς τά ωήματα πού παράγονται ἀπό τίς λέξεις:
Θρίαμβος, ταξίδι, ἔτοιμος, ἀνάγκη, φυλακή, ὅπλο, ἄσπρος,
ἔμπιστος, ἔμπορος, κρύο, ρίζα, θερμός, ξερός.
4. Νά βρεῖς τά ωήματα πού παράγονται ἀπό τά ἄκλιτα:
πλάτς, τσάκ, χά χά!, χού χού!
Νά σχηματίσεις μέ τό καθένα ἀπό μιά φράση.
Π.χ. τσίρ — τσιρτσιρίζω: Τό λάδι τσιρτσιρίζει στό τηγάνι.

15. ΟΙ ΑΚΟΥΡΑΣΤΟΙ ΧΟΡΕΥΤΕΣ

Τρέξιμο, σπρωξίδι, κυνηγητό, ξεφωνητά, γέλια, χαλασμός κόσμου. 'Αναστάτωση τοῦ σπιτιοῦ. 'Ο συμμαθητής μας ὁ Νίκος ὁ Ψάλτης μᾶς εἶχε καλέσει νά παίξουμε στό περιβόλι του, ἔπειτα ὅμως ἀπό καμιά ὥρα παιχνίδι σκέπασε τόν οὐρανό μαυρίλα· ἡ λάμψη τῶν ἀστραπῶν ἔσκιζε τά σύννεφα, ἀρχισαν τά μπουμπουνητά, καί ἡ μπόρα, δλη ἀγριάδα καί μανία, δέν ἄργησε νά ξεσπάσει. Κλειστή-καμε στό σπίτι.

— Παιδιά, μᾶς εἶπε ὁ Νίκος, θά σᾶς κάμω ἐνα διασκεδαστικό πείραμα.

Σαπούνισε τά χέρια του στό νιπτήρα, ἔπειτα ζήτησε μιά καινούρια λεκάνη καί, μολονότι ἥταν καθαρή, τήν ἔπλυνε πάλι καλά. "Ἐπειτα ἀπό δεύτερο πλύσιμο, σαπούνισμα καί τρίψιμο τῶν χεριῶν του, πῆρε κι ἔχωσε σταυρωτά τέσσερις λεπτές βελόνες τοῦ ραψίματος σ' ἐνα μικρό στρογγυλό φελλό καί στίς ἄκρες τους ἀπό ἐνα μικρό δρθιογώνιο φελλό.

Κρατώντας μέ μιά λαβίδα αύτόν τό σταυρό πού ἔφτιασε, τόν καθάρισε μέ αἰθέρα καί στά πλάγια τοῦ κάθε δρθιογώνιου φελλοῦ, πάντα πρός τήν ἴδια πλευρά, κόλλησε μέ βουλοκέρι ἀπό ἐνα κομματάκι καμφορά. Στό ἀναμεταξύ εἶχε πεῖ τοῦ Κώστα νά φτιάξει ἀπό λεπτό χαρτί δυό χορευτές. Πήρε ἔπειτα τούς χορευτές, τούς στερέωσε στό στρογγυλό φελλό καί τέλος ἔβαλε τό σταυρό πάνω στό νερό τῆς λεκάνης.

Τί ἐνθουσιασμός τότε δλων τῶν παιδιῶν! 'Ο σταυρός ἔγινε στρόβιλος. Γύριζε, γύριζε καί μαζί γύριζαν καί οἱ χορευτές, καί σταματημό δέν εἶχαν.

1. Άπο ποιά ρήματα παράγονται οι λέξεις:
τρέξιμο, σπρωξίδι, κυνηγητό, ξεφωνητά, γέλια, χαλασμός,
άναστάτωση, μαθητές, μπουμπουνητά, γυμναστήριο, λάμψη.
2. Χώρισε τήν παραγωγική κατάληξη ἀπό τό θέμα τῶν λέξεων
τῆς πρώτης ἀσκησης, π.χ. τρέξ-ιμο.
3. Σχημάτισε οὐσιαστικά, πού νά φανερώνουν τό πρόσωπο πού
ἐνεργεῖ, ἀπό τά ρήματα:
δουλεύω, νικῶ, κρίνω, σπουδάζω, ψέλνω, ράβω.
4. Σχημάτισε οὐσιαστικά, πού νά φανερώνουν τήν ἐνέργεια ή
τό ἀποτέλεσμα τῆς ἐνέργειας, ἀπό τά ρήματα:
γράφω, βάφω, ἀλείφω, ιδρύω, ἐνθουσιάζομαι, κολακεύω, στα-
ματῶ, μαρτυρῶ.

16. ΔΥΟ ΠΟΝΤΙΚΙΑ

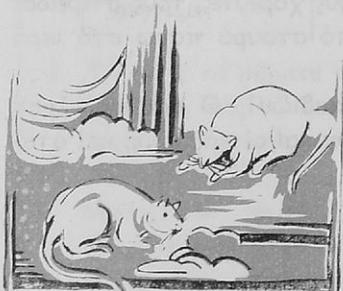
"Ενας ποντικός ἔξοχικός εἶχε φίλο του ἓνα σπιτικό ποντικό καί τόν κάλεσε στά χωράφια νά φᾶνε μαζί. 'Ο σπιτικός, βλέποντας αύτά πού τοῦ πρόσφερε ὁ φίλος του, κριθαράκι δηλαδή καί σιταράκι, τοῦ λέει:

—'Εσύ, ἀγαπητέ μου, ζεῖς σάν τά μυρμηγάκια· ἔλα μαζί μου, νά εύφρανθεῖ ἡ καρδούλα σου. Στό σπίτι πού μένω ἔχω ἀπ' ὅλα: κάτι φετάρες ψωμί, κομματάρες τυρί, λαρδί, σύκα, χουρμάδες, φρούτα.

"Ἐλα νά χοντρύνεις, νά γίνεις σπουδαῖος ποντίκαρος, καί ὅχι νά είσαι ἔτσι ὀδυνατούτσικος, ὅπως τώρα.

Ξεκίνησαν ἀμέσως καί οἱ δύο καί πῆγαν στήν πόλη.

— Τί σπιταρόνα! ψιθυρίζει ὁ ἔξοχικός.

—'Εδῶ μένω, λέει ὁ ἄλλος. 'Ανέβηκαν γρήγορα γρήγορα καὶ χώθηκαν σὲ μιὰ ἀποθηκούλα.

— Τί θησαυροί! 'Εσύ, φιλαράκο, είσαι εύτυχισμένος.

Μόλις ὅμως στρώθηκαν στό φαῖ, ἀκούονται ἀπό δίπλα ἀγριοφωνάρες καὶ νιαουρίσματα.

— Γάτος! λέει τρομαγμένος ὁ μουσαφίρης.

— Μή φοβᾶσαι, ἀπαντᾶ ὁ ἄλλος· εἶναι γατούλα μικρή καὶ δέν ἔρχεται ποτέ ἐδῶ μέσα· μά καὶ νά ἔρθει, θά χωθοῦμε στίς τρυπίτσες.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 68 - 69)

1. a) Νά βρεῖς τά ὑποκοριστικά καὶ μεγεθυντικά δημότα τοῦ κειμένου.

β) Χώρισε τὴν παραγωγική τους κατάληξη.

γ) Νά γράψεις τίς πρωτότυπες λέξεις τους.

2. Σχημάτισε δικά σου ὑποκοριστικά καὶ μεγεθυντικά μέ τις καταλήξεις:

-άκος -ούδι -ούλης -αράς.

3. Σχημάτισε τά ὑποκοριστικά καὶ μεγεθυντικά τῶν λέξεων σπίτι, γάτα, πόδι, παιδί, πόρτα, σκύλος, ὅπως παρακάτω:

Λέξη πρωτότ.	Ὑποκοριστ.	Μεγεθυντικό
φωνή	φωνίτσα φωνούλα	φωνάρα

17. ΣΤΗΝ ΠΛΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Δίπλα στό καφενεῖο ἦταν τό ταχυδρομεῖο, ἔπειτα τό τελωνεῖο, τά μόνα κρατικά καταστήματα τοῦ χωριοῦ, ἐκτός ἀπό τό σχολεῖο. Πιό κεῖ ἔβλεπες τόν παπουτσή νά δουλεύει ἔξω ἀπό τό μαγαζί του, γιά νά δροσίζεται, πολλές φορές καὶ τό ράφτη στήν πόρτα τοῦ ραφταδίκου. Τό μπακάλικο ἦταν καὶ ψιλικατζίδικο· γαλατάδικο καὶ μανάβικο δέ χρειαζόταν τό χωριό. Ό κάθε χωρικός εἶχε τήν ἀγελάδα

του ἢ τήν κατσίκα του· ὅσο γιάχορταρικά πάλι, πήγαιναν οἱ γυναικεῖς ἵσια στούς περιβολάρηδες καὶ τ' ἀγόραζαν δροσερά δροσερά.

Από τήν πλατεία φαινόταν ἡ ἐκκλησιά, πάνω σ' ἓνα βράχο, κάτασπρη, μέ τό ψηλό της καμπαναριό.

Στό καφενεῖο οἱ γέροι, μέ τά κομπολόγια στό χέρι, ἔπιαναν ἀπό

νωρίς τό κουβεντολόι, πού δέν εἶχε τελειωμό. Ἐκεῖ μαζεύονταν, ὅποτε δέν εἶχαν δουλειά, καὶ ὄλοι οἱ χωριανοί: κτηματίες, γεωργοί, βαρκάρηδες, τρατάρηδες καὶ ὄλλοι ψαράδες, χταποδάδες, ὁ φαναρτζῆς, ὁ σαμαράς, ὁ κουρέας.

Κουβέντιαζα πότε μέ τόν ἓναν πότε μέ τόν ὄλλο κι ἔπειτα ἔπαιρνα τόν παραλιακό δρόμο, πλάι στήν ἀμμουδιά, πού μ' ἔβγαζε στό κεραμιδαριό. Ἀπό κεῖ περνοῦσα τήν ποταμιά, τόν ἀμπελώνα, τόν ἐλαιώνα καὶ ἀνέβαινα στό βουναλάκι. Καλή καὶ ἡ πλατεία, μάτις ὁμορφιές τά μάτια μου ἀπό κεῖ πάνω τίς χαίρονταν, ἀπό τίς ἀνηφοριές καὶ τίς πλαγιές.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 70 - 71)

1. Νά γράψεις σέ δυό χωριστές στήλες (Τοπικά, Περιεκτικά) τά παρακάτω ὀνόματα:
καφενεῖο, ταχυδρομεῖο, τελωνεῖο, πλαγιά, ἐλαιώνας, ραφτάδικο, ἀμμουδιά, καμπαναριό, μπακάλικο, ψιλικατζίδικο, ποταμιά, ἀμπελώνας, ἀνηφοριά.
2. Νά βρεῖς καὶ μόνος σου ἀπό 3 παραδείγματα τοπικῶν οὐσιαστικῶν μέ τίς καταλήξεις **-άδικο** καὶ **-εῖο**.
3. Κάμε τό ἴδιο καὶ γιά περιεκτικά μέ τήν κατάληξη **-ώνας** ἢ **-ιώνας**.
4. Κάμε 4 φράσεις πού νά περιέχουν ἀπό ἕνα τοπικό ἢ περιεκτικό οὐσιαστικό. Π.χ. Οἱ ψαράδες πέτυχαν καλή **ψαριά** σήμερα.

18. Ο ΚΑΗΜΟΣ ΤΟΥ ΚΩΣΤΑΚΗ

‘Ο Κωστάκης διαβάζει ἔνα βιβλίο ἱστορικό. Στά παλιά τά χρόνια, λέει τό βιβλίο, τή Σαλαμίνα τήν ἥθελαν καί οἱ Ἀθηναῖοι καί οἱ Μεγαρίτες, καί πολεμοῦσαν ποιός νά τήν κρατήσει στήν ἔχουσία του. Ἐπειδή οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν ἀποτυχίες κι ἔπαθαν πολλές ζημιές στόν πόλεμο, ἀπελπίστηκαν καί ἀποφάσισαν ν’ ἀφήσουν τό νησί στούς ἀντιπάλους τους. ‘Ο Σόλωνας ἦταν γι’ αὐτό πολύ πικραμένος. «Είναι ντροπή, ἔλεγε, νά χάνουμε τό θάρρος μας. Ἐγώ θά προτιμοῦσα νά είμαι κανένας ταπεινός νησιώτης, νά είμαι Σικινίτης ἢ Φολεγάνδριος, παρά πού είμαι Ἀθηναῖος, καί νά λέει καί γιά μένα ὁ κόσμος πῶς είμαι ἀπό ἐκείνους πού ἀπαρνήθηκαν τή Σαλαμίνα».

Καί ὁ Κωστάκης θά ἐπιθυμοῦσε νά ἦταν νησιώτης, αὐτός ὅμως γιά ἄλλο λόγο. ‘Ο πατέρας του, λοστρόμος σ’ ἔνα βαπτοράκι, τόν εἶχε πάρει τήν ἄνοιξη καί τό καλοκαίρι μαζί του σέ κάμποσα ταξίδια στίς Κυκλαδες. Φόρτωναν βερίκοκα ἀπό τή Νάξο, ντομάτες ἀπό τή Σύρα, ἄλλα ἐμπορεύματα ἀπό ἄλλα νησιά καί τά ἔφερναν στόν Πειραιά. Τό βαπτοράκι ἔμενε ἀρκετές ὥρες σέ κάθε λιμάνι καί ὁ Κωστάκης γνωρίστηκε μέ πολλά νησιωτάκια τῆς ἡλικίας του· ἔκαμε ἔτσι φίλους Συριανούς, Ναξιῶτες, Σιφνιούς, Μυκονιάτες. Ψάρευαν μαζί, ἔκαναν ἐκδρομούλες, καί οἱ μέρες αὐτές ἦταν γιά τόν Κωστάκη οἱ ώραιότερες τῆς ζωῆς του. Στήν Τῆνο μάλιστα ἔμεινε ὀλόκληρη βδομάδα, γιατί ἡ μητέρα του ἦταν Τηνιακιά καί εἶχε ἐκεῖ συγγενεῖς.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 72)

1. Νά βρεῖς τά ἐθνικά ὄνόματα τοῦ κειμένου.
2. Νά γράψεις τά ἐθνικά τῶν παρακάτω τόπων:
Καβάλα, Πάργα, Βόλος, Κρήτη, Χίος, Μεσολόγγι, Καναδάς, Μιλάνο, Ρώμη, Παρίσι.
3. Νά βρεῖς ἀπό ποιό ὄνομα ἔγιναν τά παρακάτω ἐθνικά ὄνόματα:
Λευκαδίτισσα, Χιώτης, Σερραία, Καλαματιανός, Τριπολιτσιώτης, Πατρινός, Θηβαῖος, Τρικαλινός, Σπαρτιάτης.

19. ΤΟ ΑΚΡΟΑΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΚΑΠΕΤΑΝ ΝΙΚΟΛΑ

Καθισμένος ἀνέμελα στό καφενεῖο τῆς παραλίας ὁ καπετάν Νικόλας, παλιός καραβοκύρης καί σημειρινός ἐρασιτέχνης ψαράς, συνήθιζε τά βραδάκια νά διηγεῖται τίς θαλασσινές του περιπέτειες. Τό ἀκροατήριό του κάθε λογῆς: ἐκτός ἀπό τόν καφετζή, ἦταν ὁ λογιστής τοῦ ναυτικοῦ Συνεταιρισμοῦ κι ὁ ἀποθηκάριός του, ψαράδες, ὅμοτεχνοι τοῦ καπετάνιου, τρατάρηδες, βαρκάρηδες καί χταποδάδες. Ὁ λόγος τοῦ ναυτικοῦ γύριζε μέ νοσταλγία στά περασμένα, στούς κινδύνους τῆς θάλασσας, πού ἀπό τή νιότη του εἶχε τόσο ἀγαπήσει, καί στούς παράξενους τόπους δῆπου τόν εἶχαν ὄδηγήσει τά ταξίδια του.

Καμιά φορά στό ἀκροατήριό του προσθέτονταν κι οἱ ἐπαγγελματίες τῆς συνοικίας, στεριανοί αὐτοί: ὁ κύρ "Αγγελος ὁ κουρέας, ὁ κύρ Κώστας ὁ γαλατάς κι ὁ κύρ Νέστορας ὁ περιβολάρης. Οἱ διηγήσεις τοῦ παλιοῦ θαλασσόλυκου κέντριζαν πάντα τή φαντασία τους καί κρατοῦσαν ἀμείωτο τό ἐνδιαφέρον τους.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 73 - 75)

1. Νά βρεῖς τά ἐπαγγελματικά οὐσιαστικά τοῦ κειμένου.
2. Νά βρεῖς τίς πρωτότυπες λέξεις τῶν παρακάτω οὐσιαστικῶν (π.χ. γιά τό βαρκάρης εἶναι βάρκα):
κτηματίας, χταποδάς, κουβεντολόι, λασπουριά, καρβουνιάρης,
ἀχερώνιας, ψωμάς.
3. Κάμε ἀνδρωνυμικά μέ τά παρακάτω ὀνόματα:
Δημήτρης, Γιάννης, Παναγιώτης, Γιώργος.

20. ΣΤΟΝ ΑΪ-ΝΙΚΟΛΑ

Αὔγηρ αὔγη σήμερα μιά πομπή γυναικῶν ἀνέβηκε στό ξωκλήσι. Γριοῦλες ἀσπρομάλλες, σκυφτές, μέ σκοῦρα τσεμπέρια στό κεφάλι, νέες γυναικες μέ φορεσιές ἀνοιχτόχρωμες, κοπέλες μέ βῆμα σβέλτο καί πηδηχτό, προχωροῦσαν ἀμίλητες. Ἡ ὄψη τους ἦταν ἀνή-

συχη καί θλιβερή. Πήγαιναν ν' ἀνάψουν τά καντήλια τοῦ ἄγιου καί νά ζητήσουν τή σωτήρια συμπαράστασή του γιά τούς ἀγαπημένους τους, γιούς, ἀδερφούς, ἀντρες, πατέρες, πού εἶχαν ξεκινήσει χτές ἀπό τό λιμάνι τοῦ νησιοῦ μέ καράβι γιά ἔνα κάπως μακρινό ταξίδι.

Ἡ χτεσινή μέρα ἦταν ἡλιόλουστη, ὁ καιρός εὔνοϊκός. Φυσοῦσε μέτριος στρωτός βοριάς καί τό καράβι βγῆκε ἀπό τό λιμάνι καί προχώρησε στ' ἀνοιχτά καμαρωτό κάτω ἀπό φεγγερό οὐρανό. Τή νύχτα ὅμως ὁ ἀνεμος δυνάμωσε πάρα πολύ, ἀγρίεψε, καί οἱ γυναῖκες ἀκούοντάς τον νά σφυρίζει καί τά κύματα νά βογκοῦν ἀνησύχησαν.

Σάν ἕφτασαν στόν 'Αι-Νικόλα, ἀναψαν τά καντήλια καί προσευχήθηκαν γονατιστές. Ὁ παπάς, πού εἶχε ἀνεβεῖ μόνος του στό ξωκλήσι, εἶπε στίς γυναῖκες λίγα πραϋντικά καί ἐνθαρρυντικά λόγια καί ἐπαίνεσε τόν καπετάνιο πού ἦταν παλιός θαλασσόλυκος καί πού εἶχε δείξει τήν ἀξία του σέ πολλές παρόμοιες κρίσιμες στιγμές.

Οἱ γυναῖκες γύρισαν στά σπίτια τους παρηγορημένες καί μέθάρρωσ στήν καρδιά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 77)

1. Νά βρεῖς τά ἐπίθετα τοῦ κειμένου πού παράγονται ἀπό ρήματα καί νά τά γράψεις ἔτσι: **στρωτός (στρώνω)**.
2. Κάμε σύνθετα ἐπίθετα μέ δεύτερο συνθετικό παράγωγο ἐπίθετο ἀπό τά ρήματα:
ἀνοίγω, βρίσκω, μυρίζω, ἀγαπῶ
(λούζω - λουστός = ἡλιόλουστος).
3. Σχημάτισε ἐπίθετα ἀπό τά ρήματα:
ξεχωρίζω, σβήνω, σκύβω, στρώνω, ἐνοχλῶ, βοηθῶ, ἀρπάζω,
κολακεύω.

21. ΚΥΠΙΑΚΑΤΙΚΟ ΠΡΩΙΝΟ ΜΕ ΒΡΟΧΗ

πού θά είναι» είχε πει τότε μέσα της. Τώρα όμως συλλογίζεται πώς καί ή Φρόσω θ' ἀναγκαστεῖ νά κλειστεῖ στό σπίτι κι ας είναι σέ μέρος ἔξοχικό.

— Τί νά κάμω τώρα; λέει ή 'Αννούλα. 'Ανοίγει ἔνα συρτάρι πού ἔχει φυλαγμένα τά παλιά της παιχνίδια. Νά ή μεγάλη ἀμερικάνικη κουύκλα πού τής ἔστειλε ὁ θείος της πρόπερσι ἀπό τή Νέα 'Υόρκη. Τή βγάζει καί τή στήνει στό τραπέζι. Τό φόρεμά της είναι μεταξωτό, θαλασσί, σάν τό δικό της τό λαμπριάτικο· τά μάγουλά της τριανταφυλλιά, σάν ἀφράτα μῆλα· τά γυάλινα μάτια της γαλανά, σάν ζαφειρένια. Μά ή 'Αννούλα είναι μεγάλη καί οί κούκλες δέν τήν εύχαριστοῦν πιά· τήν ξαναβάζει στό χαρτονέιο κουτί της. Σ' ἔνα ἄλλο συρτάρι σκόρπια παιχνίδια ἀγορίστικα: ἐδῶ μολυβένια στρατιωτάκια, ἄλλοι αύτοκινητάκια τενεκεδένια.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 78 - 81)

1. Νά βρεῖς τά ἐπίθετα τοῦ κειμένου πού ἔχουν τίς καταλήξεις:
-άτικος, -ένιος, -ής, -ινος.
2. 'Από ποιά οὐσιαστικά παράγονται τά ἐπίθετα:

λαμπριάτικος, ἀγορίστικος, ἀφράτος, χαρτονένιος, τενεκεδένιος.

3. Νά σχηματίσεις ἐπιφρήματα ἀπό τά ἐπίθετα:
    ὑποφερτός, καλός, βαθύς, εὐχάριστος, σύγχρονος, ἀληθινός.
4. Στίς παρακάτω φράσεις νά συμπληρώσεις τό κενό μέ τό
    παράγωγο ἐπίθετο ἀπό τό ἐπίφρημα πού βρίσκεται σέ παρένθεση:
    Ο,τι πεῖς ἀπό ἐδῶ καὶ πέρα εἶναι ... (παραπάνω). Οἱ ...
    (ἄλλοτε) καιροί ἡταν πιό καλοί. Τά ... (σιγά) ποταμάκια νά
    φοβᾶσαι. Τά ... (χτές βράδυ) ἐπεισόδια ἡταν δυσάρεστα.
    Ἡ ... (κάθε μέρα) ἄσκηση δίνει ύγεια.
5. Σχημάτισε ἐπίθετα ἀπό τίς λέξεις:
    πέρσι, φέτος, πάντοτε, μακριά, ἀντίκρυ.

22. Ο ΜΥΡΜΗΓΚΑΣ

Τό μυρμήγκι, λέει ̄νας μύθος, δέν ἡταν ἔντομο ἀπό πάντα, ἡταν ἄνθρωπος. Αύτός ὁ ἄνθρωπος, ὁ Μύρμηγκας, εἶχε πολλά χωράφια
καὶ ἄλλα ἀγαθά, ἡταν ὅμως ἀχόρταγος καὶ τά δικά του πλούτη δέν
τοῦ ἔφταναν. Γύριζε λοιπόν τά ξένα χωράφια, ὅταν ἐλειπταν οἱ νοικοκύρηδες, μάζευε ὅ,τι ἐβρισκε, πότε
ἔνα δεμάτι σιτάρι, πότε ἄλλους καρπούς, καὶ τά κουβαλοῦσε στό
σπίτι του. Τό νοῦ του τόν εἶχε στήν ἀρπαγή. Ξεκινοῦσε νύχτα,
πρίν νά πᾶνε οἱ ἄνθρωποι στίς δουλειές τους, γιά νά μήν τόν πάρουν εἰδηση. Ἀπό τήν ἔγνοια τῆς
κλεψιᾶς ξενυχτοῦσε κιόλα καμιά φορά ἄσπινος. Καταντοῦσε ν' ἀφή-

νει ἀκαλλιέργητο κανένα δικό του κτῆμα, ἀσκαφτο, ἀνόργωτο, ἀσπαρ-
το ἢ ἀπότιστο, γιά νά κοκκολογᾶ τά ξένα. Καί μέ πλημμύρες καί μέ
ἀναβροχιές οἱ ἀποθῆκες του ἥταν πάντα ξέχειλες καὶ ξεχειμώνιαζε
ξένοιαστος. Οἱ ἄλλοι γεωργοί ἔβλεπαν πώς τούς ἐλειπε πότε τό ἔνα
καὶ πότε τό ἄλλο καὶ ἀναρωτιόνταν τί νά γινόταν ἄρσαγε, μά τόν
κλέφτη δέν τόν ἔπιασε κανείς, γιατί φυλαγόταν καλά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 82 - 83)

1. Νά ἀντιγράψεις τίς λέξεις τοῦ κειμένου πού εἶναι σύνθετες
μέ τά ἀχώριστα μόρια: **ἄ-, ξε-, ἀνα-**.
2. Σχημάτισε σύνθετα μέ τό ἀχώριστο μόριο πού ταιριάζει καὶ
μέ τίς λέξεις: **δρθογραφία, κολλῶ, κάνω, ἵσος, μασῶ**.
3. Στίς παρακάτω φράσεις νά συμπληρώσεις τό κενό μετά τό
ἀχώριστο μόριο μέ τό σύνθετο πού σχηματίζεται ἀπό τό ἀχώ-
ριστο μόριο καὶ τή λέξη σέ παρένθεση:
**·Η ἀν— (αἷμα) εἶναι ὀρρώστια. Τά παιδιά προχτές ξε— (τρε-
λαίνομαι) μέ τίς ιστορίες τῆς γιαγιᾶς. Τό σχολεῖο μας πήγε
γιά ἀνα— (δασώνω). Τό ἀν— (ἄλατι) φαγητό εἶναι α—(νό-
στιμο).**
4. Γράψε τίς λέξεις πού ἔχουν ἀντίθετη σημασία ἀπ' αὐτό πού
σημαίνουν οἱ λέξεις:
τυχερός, ἄξιος, εὐήλιος, δίκαιος, ήσυχος, ὑποφερτός, γραφτός.

23. ΔΥΟ ΞΑΔΕΡΦΙΑ ΣΤΟ ΤΗΛΕΦΩΝΟ

Γκρρρρ... Γκρρρρ...

‘Ο Θέμος τρέχει στό τηλέφωνο καὶ παίρνει τό ἀκουστικό. Στό πρόσωπό του φάνηκε χαρά καὶ συγκίνηση, ὅταν ἀκουσε ποιός τοῦ τηλεφωνεῖ.

— Θέμο, κατάλαβες ποιός είμαι; ’Εδῶ ὁ ξάδερφός σου ὁ ’Ορέστης.
”Εφτασα στόν Πειραιά μέ τό βαπτόρι σήμερα τό πρωί στίς ἔξι καὶ
ἀνέβηκα στήν ’Αθήνα μέ τόν ἡλεκτρικό σιδηρόδρομο. Σοῦ τηλεφω-
νῶ ἀπό τό ξενοδοχεῖο τοῦ συμπεθέρου μας τοῦ Χαράλαμπου. ’Εδῶ

έγκαταστάθηκα γιά τήν ώρα.

— Τί λέσ, βρέ παιδί 'Ορέστη;
γιατί έτσι; Γιατί δέ μᾶς τηλεγρά-
φησες άπό τό νησί πώς θά 'ρχό-
σουν, νά κατεβῶ στόν Πειραιά νά
σέ πάρω; Πῶς τά κατάφερες μόνος
σου; 'Εσύ πρώτη φορά ταξίδευεις.

— Μή θαρρεῖς δά πώς στήν
έπαρχία είμαστε κουτοί. Δέν ήρθα
δύμως μόνος. Ήταν πολλοί έπιβά-
τες συχωριανοί μας. Ήταν καί δό
'Οδυσσέας δ Πετμεζᾶς συγγενής
μας λίγο· τόν ξέρεις· ἀρχιεργάτης
σέ τυπογραφεῖο· τώρα ἔφεδρος ὑπαξιωματικός. Ήταν λοιπόν καί
αύτός συνταξιδιώτης μας καί τοῦ σύστησε δ πατέρας νά μέ βοηθή-
σει. Τό ταξίδι περίφημο· ἔξαιρετικά ώραιο.

— Καί νά πᾶς στό ξενοδοχεῖο! Ή μητέρα πολύ θά δυσαρεστηθεῖ.
Θά ἔρθω νά σέ πάρω νά μείνεις μαζί μας ἐδῶ στό Χαλάντρι, ώσπου
νά βρεῖς σπίτι στήν 'Αθήνα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 84)

1. Νά ἀντιγράψεις τίς σύνθετες λέξεις τοῦ κειμένου μέ τό ἀχώ-
ριστο μόριο **συν-** (**συ-, συγ-, συμ-, συν-**).
2. Νά ἀντιγράψεις τίς ὑπόλοιπες σύνθετες λέξεις τοῦ κειμένου
καί νά ὑπογραμμίσεις τό ἀχώριστο μόριο.
3. Νά σχηματίσεις σύνθετα μέ τά ἀχώριστα μόρια: **δυσ-, τηλε-,**
ήμι-, δύμο-, ἐπι-, ἀμφι-.
4. Συμπλήρωσε τίς φράσεις:

Ἡ καλὴ **συ-** (**ζητῶ**) διαλύει τή διχο— (**γνώμη**).

Τό εὐ— (**ἀγγελία**) διαδόθηκε καί στά δύο **ήμι—** (**σφαίρα**)
τῆς γῆς.

Οἱ **'Ελληνες** είμαστε λαός δύμο— (**γλώσσα**).

Μέ τόν **τηλέ—** (**γράφω**) στέλνουμε μηνύματα σέ ὅλο τόν κόσμο.

24. ΤΟ ΠΑΤΡΟΓΟΝΙΚΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΚΑΠΕΤΑΝ ΘΥΜΙΟΥ

Τό άρχοντικό όρθιωνεται όλο-μόναχο στήν κορφή τῆς βραχουρίας μ' ἔναν ἀνεμοδείχτη πλάι του· οἱ πέτρες ἀπό τήν πολυκαρία ἔχουν πάρει ἔνα σταχτοπράσινο χρῶμα, καὶ μοιάζει μὲ γλαφωλιά, μά ἀπό κοντά ξεχωρίζεις τό σύνολό του. Πυργωτό είναι, τρίπατο, μέ σίγουρη ξυλοσκεπή καὶ μέ διπλό τόν τοῖχο.

Στό ἐπάνω πάτωμα είναι οἱ κρεβατοκάμαρες τοῦ ἀντρόγυνου καὶ τοῦ γιοῦ τους τοῦ Νικόλα. Στό δεύτερο, κατά τή θάλασσα, είναι

ἡ μεγάλη σάλα καὶ μπροστά της ἡ τραπεζαρία, χωρισμένες μέ στενό-

μακρο πέρασμα. Στό κάτω πάτωμα είναι τό κατώγι μέ τίς σοδειές καὶ μέ τή χαμοκέλα στήν πίσω μεριά του, ὅπου γίνεται ἡ λάτρα.

Στήν τραπεζαρία, σιμά στό παραθύρι, είναι στημένος ὁ ἀργαλειός τῆς καπετάνισσας μέ τό νῆμα τό χρυσοκίτρινο, περασμένο στό καλαμοκάνι του· ἐκεῖ περνᾶ τίς ὥρες της ἡ καπετάνισσα τά βραδινά τῆς χειμωνιᾶς.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 85 - 89)

1. Νά ξεχωρίσεις τά παρατακτικά σύνθετα τοῦ κειμένου καὶ νά τά ἐξηγήσεις.
2. Κάμε τό ἴδιο καὶ γιά τά προσδιοριστικά σύνθετα.
3. Τί εἴδους είναι καὶ πῶς ἐξηγούνται τά παρακάτω σύνθετα: λαγοπόδιαρος, κοντόθιωρος, σιδεροκέφαλος, ξανθομάλλης, σκληροτράχηλος, καλόκαρδος, κακόμοιρος, μεγαλόσωμος.

4. Τί είδους είναι καί πῶς ἐξηγοῦνται τά παρακάτω σύνθετα:
ώροδείχτης, χαρτοπαίκτης, μυρμηκοφάγος, κτηνοτρόφος, θαλασσομάχος, βιβλιοδέτης.
5. Γράψε κι ἐσύ ἀπό δύο σύνθετα παρατακτικά, προσδιοριστικά,
κτητικά καί ἀντικειμενικά.

25. ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

Ἐξαφνα λύχνος ἡλιοστάλαχτος κρεμάστηκε μπρός στῆς μάνας τήν ψυχή, ἔτοιμος νά δείξει τό μέλλον τοῦ νεογέννητου. Καί τόν εἶδε τριαντάχρονο λεβεντονιό νά μαγνητίζει τίς ψυχές τοῦ λαοῦ. Ψηλός, λυγερός, μέ σεβαστή μελαγχολία στό ροδόπλαστο πρόσωπο, μέ τό στόμα γλυκοστάλαχτο καί τά γαλανά μάτια, μιλοῦσε στό λαό καί τόν ἔπειθε. Οἱ προφῆτες, πού τόν προσπερνοῦσαν, πειθαρχοῦν τώρα καί πισωδρομοῦν ὑποταχτικοί του. Ὁ Νόμος τοῦ Μωυσῆ ἔκαναζει στά λόγια του καί συμπληρώνεται. Ἡ βαριόμοιρη γῇ ἀναδροσίζεται· τ' ἀπελπισμένα πλήθη ἔαναθαρρεύουν. Ἡ ἀγάπη τρέχει ἀδαπάνητη ἀπό τά πλατιά στέρνα του καί δροσίζει τό καμίνι τῆς κακομοιρᾶς. Τά ιεροσόλυμα στρώνουν τούς δρόμους μέ βάγια νά τόν καλοδεχτοῦν. Σύγκαιρα ὅμως καρφώνουν τό σταυρό. Ὁ φθινερός μαθητής τόν παραδίνει μέ φίλημα. Μά Ἐκεῖνος, ἀνώτερος ἀπό τά τέκνα τῶν ἀνθρώπων, συγχωρεῖ τήν προδοσία καί ἀνεβαίνει πράος στό μαρτύριο.

1. Νά κατατάξεις τά σύνθετα τοῦ κειμένου ἀνάλογα μέ τό εἶδος τοῦ πρώτου συνθετικοῦ.

Οὐσιαστικό	'Επίθετο	'Αριθμητικό	'Επίφερημα

2. Μέ τά πρῶτα συνθετικά τῶν παρακάτω λέξεων νά σχηματίσεις ἀπό δύο σύνθετα:
πισωδρομοῦν, ἡλιοστάλαχτος, λεβεντονιός, βαριόμοιρος, γλυκοστάλαχτος.
3. Σχημάτισε σύνθετα μέ τίς ἀκόλουθες λέξεις. Σέ ποιές τό πρῶτο συνθετικό παίρνει συνδετικό φωνῆν;
σφήκα — φωλιά	κρυφά — ἀκούω
σπίτι — νοικοκύρης	ἄσπρος — κίτρινος
ρύζι — γάλα	ἀργά — διαβαίνω

26. Η ΑΓΑΠΗ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

Ἄπο μικρός τήν ἀγαποῦσα τή θάλασσα. Τό πρῶτο μου παιχνίδι ᾔταν ἔνα κουτί ἀπό λουμίνια, πού ἡ φαντασία μου τό ἔκανε μπάρκο τρικούβερτο. Πῆγα καί τό ἔριξα στή θάλασσα μέ καρδιόχτυπι. Ἀργότερα ἔγινα πρῶτος στό κουπί, στό κολύμπι πρῶτος. Ἐκεῖνα πού εἶχα ὀλόγυρά μου, ψυχωμένα κι ἄψυχα, μοῦ ἔλεγαν μύρια: οἱ ναῦτες μέ τά ἡλιοκαμένα τους πρόσωπα καί τά φανταχτερά ροῦχα· οἱ γέροντες μέ τίς ιστορίες τους· τά ξύλα μέ τή χτυπητή κορμοστασιά.

Ναί· τήν ἀγαποῦσα τή θάλασσα! Τήν ἔβλεπτα κατάντικρυ ν' ἀπλώνεται ἀπό τό ἀκρωτήρι ὡς πέρα, πέρα μακριά, νά χάνεται στά οὐρανοθέμελα σάν πλάκα ζαφειρένια, στρωτή. Τήν ἔβλεπτα δργισμένη ἄλλοτε, νά δέρνει μέ ἀφρούς τό ἀκρογιάλι. Καί ὅταν ἔβλεπτα καράβι νά σηκώνει τήν ἄγκυρα, νά βγαίνει ἀπό τό λιμάνι καί ν' ἀρμενί-

ζει στ' ἀνοιχτά, ἡ ψυχή μου πετοῦσε, θλιβερό πουλάκι, ἐπάνω του. Τά σταχτόμαυρα πανιά τά ὄλιφούσκωτα, τά σκοινιά τά κοντυλογραμμένα, μ' ἔκραζαν νά πάω μαζί τους. Καί νυχτόημερα ἡ ψυχή μου κατάντησε ἄλλο πόθο νά μήν ἔχει παρά τό ταξίδι.

Δέν κρατήθηκα περισσότερο· δι πατέρας, παλιός θαλασσομάχος, ἔλειπε σέ ταξίδι. Μίσευε καί ὁ θεῖος μου γιά τή Μαύρη Θάλασσα. Τοῦ ἔπεισα στό λαιμό· τόν παρακάλεσε καί ἡ μάνα μου ἀπό φόβο μήν ἀρρωστήσω. Κι ὁ θεῖος μου, πού ἦταν μεγαλόκαρδος ἄνθρωπος, δέχτηκε νά μέ πάρει μαζί του.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 96 - 101)

1. Τί μέρος τοῦ λόγου είναι τά σύνθετα τοῦ κειμένου μέ δεύτερο συνθετικό οὐσιαστικό;
2. Νά βρεῖς ποιές ἀλλαγές γίνονται στό γένος καί στήν κατάληξη τοῦ δεύτερου συνθετικοῦ τῶν συνθέτων:
ἀτάραχος, ἀγγελόμορφος, ἀγριοπρόσωπος, ἀνοιχτομάτης, τετράγωνος.
3. Σχημάτισε σύνθετα μέ δεύτερο συνθετικό τά οὐσιαστικά:
γλώσσα, ψυχή, λόγος, καρπός, δόξα, θόρυβος.
4. Ποιό είναι τό δεύτερο συνθετικό, τί μέρος τοῦ λόγου είναι καί τί μέρος τοῦ λόγου γίνεται μέ τή σύνθεση στίς λέξεις:
καρδιοχύπι, κατάντικρυ, οὐρανοθέμελα, ἀκρογιάλι, μεγαλόκαρδος, θαλασσομάχος, κορμοστασιά.

27. ΨΑΡΕΜΑ ΣΤΟ ΓΛΑΡΟΝΗΣΙ

’Από έβδομάδες είχαμε καταστρώσει τό σχέδιό μας. ’Ο μπαρμπα-
Στρατής, δ λεβεντάνθρωπος, ἀνοιχτόκαρδος ψαράς, θαλασσόλυκος
στά νιάτα του, συμπέθερος ἐνός ἀπό τή συντροφιά μας, θά μᾶς ἔδινε
τή μικρότερη ἀπό τίς δύο ψαρόβαρκές του· καθετές καλές, ἀπό μονο-
κόμματες μεσηνέζες καί ἀπό ἀλογότριχες, είχαμε ὅλοι μας· τά σύνερ-
γα τῆς ψαρικῆς θά τά είχαμε ἑτοιμάσει ἀποβραδίς· γιά δόλωμα θά
παίρναμε λιανόψαρα, ἀμμοσκούληκα, καί γιά τά κεφαλόπουλα ψω-
μοτύρι· καί θά ξεκινούσαμε πρίν βγει ὁ ἥλιος. ’Ημαστε πέντε.

Τό Γλαρονήσι — γεμάτο γλαροφωλιές — είναι κατάντικυ στό^{χωριό} μας, πρός τά βορειοδυτικά. Μέ γερό κουπί φτάνεις σέ μισή
ῶρα. Μά δ παλιόκαιρος δέ μᾶς ἄφηνε νά κάμουμε τήν ἐκδρομή. ’Ο
φετινός Μάρτης ἡταν σωστός παλουκοκαύτης. Ξεροβόρια τίς πρῶτες
του μέρες, ποῦ καί ποῦ κι ἀνεμόβροχα, τή Μεγαλοβδομάδα μάλιστα
σηκώθηκε φοβερή ἀνεμοζάλη καί θαλασσοταραχή. ’Αλλά τώρα, ξώ-
λαμπρα, ἡταν χαρά Θεοῦ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 102 - 104)

1. Χώρισε τά σύνθετα τοῦ κειμένου ἀνάλογα μέ τόν τόρο τους:

Φυλάγον τόν τόρο	Τόν ἀνεβάζον στήν παραλίγουσα	Τόν ἀνεβάζον στήν προπαραλίγουσα

2. Σχημάτισε σύνθετα μέ τά παρακάτω ζευγάρια λέξεων τοιύ-
ζοντάς τα δπον πρέπει:

ἄσπρος - γαλανός, λύκος - σκύλος, κορφή - βιουνά, φαγί - ποτό,
μάτι - γυαλί, παλιός - χωριό, ἄρχοντας - χωριάτης, χτύπος -
καρδιά, ἄνεμος - ζάλη, θάλασσα - πνίγομαι.

3. Κάμε παρασύνθετα ἀπό τίς λέξεις:

παλιόκαιρος, Μεγαλοβδομάδα, καλωσορίζω, Αἰγατο Πέλαγος.

4. Νά βρεῖς ἀπό ποιές σύνθετες λέξεις παράγονται τά παρασύ-
θετα: προθυμία, συγκοινωνιακός, χριστουγεννιάτικος, Ἐρυ-
θροσταυρίτης.

28. ΤΟ ΟΜΟΡΦΟ ΧΩΡΙΟ

Μόλις ό Παυλής καί ό νονός του βγῆκαν ἀπό τό λαξεύτο δρόμο, ζεφυτρώνει μπροστά τους πεντάμορφη θέα. Κάμπος βαθύς καί δεντροσκέπαστος, βουνά παραπέρα ἀραδιασμένα σάν κύματα, ἀπό τά δεξιά λάδι ἡ θάλασσα, δίπλα στό ἀκρογιάλι τό ὄμορφο χωριό.

Τά σπίτια του ἔφεγγαν σάν γλάστρες μέ τά λουλούδια καί καταμεσῆς στά σπίτια — παράξενο θάμα! — βράχος πού στεκόταν σάν κολοσσός ούρανόγγιχτος, πού τό μεγαλεῖο του σ' ἔκανε καί τόν σεβόσουν. Καί ἐπάνω στοῦ κολοσσοῦ τήν κορφή μεγάλη κατάλευκη ἐκκλησία, καί δίπλα στήν ἐκκλησία τό καμπαναριό, κάτασπρο κι αύτό, χαριτωμένο...

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 105)

1. Νά βρεῖς ποιά ἐπίθετα καί ποιά οντιαστικά στό κείμενο χρησιμοποιοῦνται μεταφορικά.
2. Σέ ποιές ἀπό τίς παρακάτω λέξεις ὑπάρχει κυριολεξία καὶ σέ ποιές μεταφορά:
χρυσή ἀλυσίδα — χρυσή καρδιά,
τρέχει τό παιδί — τρέχει ἡ μύτη,
ἡ ρίζα τοῦ δένδρου — ἡ ρίζα τοῦ κακοῦ,
παιδί μάλαμα — δαχτυλίδι ἀπό μάλαμα,
σκάβω βαθιά — νιώθω βαθιά.
3. Μέ καθεμιά ἀπό τίς ἀκόλουθες λέξεις νά σχηματίσεις δύο φράσεις. Στή μιά τους νά λέγονται κυριολεκτικά καὶ στήν ἄλλη μεταφορικά:
ἀνοίγω, σηκώνω, βαρύς, πικρός, νεράκι.
Παράδειγμα: ἀνοίγω τό παράθυρο — ἀνοίγω τήν καρδιά μου.

29. ΤΑ ΑΣΤΕΙΑ ΤΟΥ ΠΑΠΠΟΥ

Τόν παππού τόν βρήκαμε νά ποτίζει τά λαχανικά στό κηπαράκι του, καί τή γιαγιά, κάτω ἀπό τή μηλιά, νά μπαλώνει ἀσπρόρουχα, προχτές πού μέ τήν ἀδερφούλα μου πήγαμε νά τούς δοῦμε στό ἔξοχικό τους σπιτάκι.

- Τί θέλετε νά σᾶς φιλέψουμε; μᾶς ρωτᾶ ἡ γιαγιά.
- Εύχαριστούμε, γιαγιά, δέν είναι ἀνάγκη νά σᾶς βάλουμε σέ κόπο.
- Τί κόπο, καλέ; Πέστε τί σᾶς ἀρέσει. Πές, Ντίνο. . . Ἐσύ, Φροσούλα; Μήν ντρέπεσαι· μίλα.
- Ποῦ νά τά βρεῖς τέτοια ἐποχή τά μῆλα; λέει ό παππούς· δέ ρίχνεις μιά ματιά πάνω ἀπό τό κεφάλι σου, νά δεῖς πώς είναι ἀκόμα ἀγίνωτα;
- Οὕ, καημένε Θανάστη, πάλι τά ἀστεῖα σου ἀρχισει. Εἴπα τής Φροσούλας νά μιλήσει καί νά πεῖ τί θέλει. Σήκω, Ντίνο. . .
- Σύκο! λέει πάλι ό παππούς· μᾶς ἔμεινε κανένα;
- Ἀχ, ἀφησέ με, καημένε Θανάστη. Σήκω, Ντίνο, πετάξου μέσα στό σπίτι καί στό δεξί συρτάρι τοῦ ἀρμαριοῦ ἔχω χαλβά πολίτικο. Βάλε τέσσερα κομμάτια σ' ἔνα πιάτο καί φέρ' τα. Καί, μιά πού θά μπεῖς, φέρε μου καί τό μαλλί πού ἔχω σ' ἔνα καλαθάκι καί τό ἀδράχτι μου, νά γνέσω λίγο. Ἀ, καί τή ρόκα.
- Ρόκα ἔχω στό περιβόλι ὅση θέλεις.
- Τέλος πάντων, δέν ύποφέρεσαι, Θανάστη, μ' αὐτά τά ἀστεῖα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 106 - 108)

1. Νά βρεῖς δλα τά δμώνυμα τοῦ κειμένου καί νά πεῖς ποιά εἶναι ἡ σημασία τοῦ καθενός.
2. Νά σχηματίσεις φράσεις πού ἡ καθεμιά νά ἔχει μιάν ἀπό τίς ἀκόλουθες δμώνυμες λέξεις:
δανικός (ἀπό τή Δανία) — δανεικός, νοίκι — νίκη, ψηλός — ψιλός, κλίμα — κλῆμα.
3. Νά βρεῖς ἀπό ἔνα παρόνυμο γιά κάθε λέξη ἀπό τίς ἀκόλουθες: κερί, πότε, ἄλλα, μίσος, μετάλλιο, σφάγιο, ἄξιος, ἀργός, δάφνη, γέρων.

30. ΚΛΕΦΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Ο ΑΪΤΟΣ

Ἐνας ἀιτός περήφανος,
ἐνας ἀιτός λεβέντης
ἀπό τὴν περηφάνια του
κι ἀπό τῇ λεβεντιά του
δέν πάει τά κατώμερα
νά καλοξεχειμάσει,
μόν' μένει ἀπάνω στά βουνά,
ψηλά στά κορφοβούνια.
Κι ἔριξε χιόνι στά βουνά
καί κρούσταλλα στούς κάμπους,
ἔμάργωσαν τά νύχια του
καί πέσαν τά φτερά του.
Κι ἀγνάντια βγῆκε κι ἔκατσε σ' ἔνα ψηλό λιθάρι
καί μέ τόν ἥλιο μάλωνε καί μέ τόν ἥλιο λέει:
«Ἡλιε, γιά δέ βαρεῖς κι ἐδῶ σ' αὐτή τὴν ἀπόσκιούρα,
νά λιώσουνε τά κρούσταλλα, νά λιώσουνε τά χιόνια,
νά γίνει μιά ἄνοιξη καλή, νά γίνει καλοκαίρι,
νά ζεσταθοῦν τά νύχια μου, νά γιάνουν τά φτερά μου,
νά 'ρθοῦνε τ' ἄλλα τά πουλιά καί τ' ἄλλα μου τ' ἀδέρφια;»

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 109 - 110)

1. Νά βρεῖς συνώνυμα τῶν λέξεων:
μαλάνω, ἀγνάντια, λιθάρι, ἀνταμόνω, κάμπος, ξημερώνω,
φοβοῦμαι, ἄγριος.
2. Νά σχηματίσεις μικρές φράσεις, ὅπου νά ύπάρχουν τά παρα-
κάτω συνώνυμα:
καλύβα, μέγαρο, παλάτι, πολυκατοικία, σπίτι — ἀστράφτω,
γυαλίζω, λάμπω.
3. Νά βρεῖς ταυτόσημες τῶν ἀκόλουθων λέξεων:
κοῦρκος, μπρούμυτα, καταγῆς, ἀχλάδι, ὅρνιθα, στέγη, τίλιο.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Οι λέξεις

1. Άπο τά παρακάτω ρήματα σχημάτισε ούσιαστικά (πού νά σημαίνουν ένέργεια ή τό άποτέλεσμα της ένέργειας) μέ τήν παραγωγική κατάληξη -μα (ή κατάληξη αρτή γράφεται μέ μμ στά ούσιαστικά τά παράγωγα άπο ρήματα μέ χαρακτήρα π, β, φ): γράφω, ράβω, βάφω, τρίβω, άλειβω, κόβω, βλέπω, τρέφω (θρέφω), μαγεύω, ψαρεύω — άνοιγω, διαλέγω, πλέκω, δείχνω, τυλίγω — άγωνιζομαι, άλωνιζω, άλατιζω, στολίζω — δένω, άπλωνω, διπλώνω, ίδρυω.
2. Σχημάτισε ούσιαστικά άπο τά έπιθετα:
νόστιμος, ξέχυπνος, κίτρινος — δίκαιος, καλός, ταπεινός, άγράμματος — άθωος, θερμός, δραστήριος, άρχαιος, ίσος — ξινός, σάπιος, μαῦρος.
3. a) Σχημάτισε έπιθετα παράγωγα άπο τά ρήματα: γράφω, άγοράζω, άκούω, κρύβω, μισῶ, γυρίζω, πλέκω, πήζω, άρπάζω, φυτεύω, σηκώνω (μέ κατάληξη -τός): άναπαύω, άπολυμαίνω, ένοχλω, βοηθῶ, κολακεύω, ένθουσιάζω, άρπάζω (μέ κατάληξη -τικός).
b) Σχημάτισε ύποκοριστικά έπιθετα άπο τά έπιθετα:
ψηλός, καλός, άκριβός, φτωχός, ζεστός, δροσερός, χοντρός, όμορφος, πονηρός.
γ) Σχημάτισε έπιθετα παράγωγα άπο τά έπιδρήματα: χτές, σήμερα, πέρ(υ)στι, τώρα, (ἐ)φέτος, πάντοτε (όλα παιδονυμ κατάληξη -ινός).
4. Γράψε άπο δύο έπιθετα πού νά παράγονται άπο ούσιαστικά μέ τίς καταλήξεις: -άρης, -ένιος, -ινος, -ερός, -πτός, -ικός, -ιάτικος, -ίστικος, -ίσιος.
5. Νά γράψεις δλες τίς σύνθετες λέξεις πού βρίσκονται στό κείμενο της σελ. 45 καί δίπλα στήν καθεμιά τά συνθετικά της μέρη.

6. Γράψε τά παρακάτω γνωμικά ύπογραμμίζοντας τίς λέξεις που είναι σύνθετες μέχριστα μόδια:
- Ανθρωπος ἄγράμματος, ξύλο ἀπελέκητο.— Στήν αναβροχιά καλό καὶ τὸ χαλάζι.— Τό πρόβατο πού ξεκόβει ἀπ' τό μαντρί τό τρώει ὁ λύκος.— Ξένα ροῦχα ντύνεσαι, γρήγορα ξεντύνεσαι.— "Οπου δέ σέ σπέρνουν μήν ξεφυτρώνεις.— 'Ακαλέστος στό γάμο τί γυρεύεις;
7. Γράψε τίς λέξεις που ἔχουν σημασία ἀντίθετη ἀπό ἐκεῖνο πού σημαίνουν οι παρακάτω λέξεις:
- τυχερός, ἀλατισμένος, λησμονημένος, ἄξιος, εὐήλιος, γραφτός, καρφωμένος, δίκαιος, δηλισμένος, θνητός, ησυχος, παρηγορημένος, ύποφερτός, ύπομονετικός, τελειωμένος.
- Παράδειγμα: τυχερός - ἄτυχος, ἀλατισμένος - ἀνάλατος.
8. a) Σχημάτισε ἀπό μιά σύνθετη λέξη μέ καθένα ἀπό τά λόγια ἀχώριστα μόδια ώς πρῶτο συνθετικό. (Βλ. σ. 58 τῆς Γραμματικῆς.)
- b) Πῶς λέγονται οι ἀνθρωποι πού ἔχουν τήν ἴδια θρησκεία· ἐκεῖνοι πού μιλοῦν τήν ἴδια γλώσσα· δσοι ἀνήκουν στήν ἴδια φυλή· δσοι θήλασαν τό γάλα τῆς ἴδιας μητέρας (χωρίς νά είναι ἀδέρφια). τό σύνολο πολλῶν συγγενικῶν ἐθνῶν τό σύνολο πού περιλαμβάνει τίς συγγενικές τάξεις ζώων ἢ φυτῶν (λ.χ. τῶν θηλαστικῶν)· τό φαγητό πού δέν είναι βρασμένο, ψημένο ἢ μαγειρεμένο.
9. Σχημάτισε σύνθετα μέ τίς ἀκόλουθες λέξεις:
- σφήκα-φωλιά κρυφά-ἀκούω λύκος-σκύλος σπίτι-νοικοκύρης συχνά-ρωτω κοντά-ζυγώνω χιόνι-βροχή γλυκός-ἀνάλατος συχνά-ἄλλαζω ξανά-φαίνομαι μόνος-ἀκριβός ἔργο-όδηγός ἀργά-διαβαίνω ξανά-ἀρχίζω ἀσπρος-κίτρινος ρύζι-γάλα.
10. Γράψε ἀπό τρία σύνθετα παρατακτικά, προσδιοριστικά, κτητικά καὶ ἀντικειμενικά.
11. Σχημάτισε σύνθετα μέ δεύτερο συνθετικό τά οὐσιαστικά:
καρπός, λόγος, θόρυβος, τρόπος, γλώσσα, καρδιά, δόξα, ψυχή, φωνή, ὅργανο.
12. Ποιά είναι τά συνθετικά μέρη στίς σύνθετες λέξεις:
ζωέμπορος, ἔφεδρος, ἀνθυπολοχαγός, εὑρυχωρία, φυσιογνωμία, δεκαπενθήμερο, ψύχρατμος.

13. Σχημάτισε σύνθετες λέξεις μέ τά συνθετικά:
πρῶτος - ἐργάτης, ἄρτος - ἐργάτης, λάδι - ἔμπορος, ἀπό - ὁπλίζω,
ἀπό - ὀρμή, ὑπό - ἥλιος, ὑπό - ὑπουργός, πρῶτος - ὑπουργός, κατά -
ἥσυχάζω, κατά - ὄρεζω, ἀντί - ὑποπλοιάρχος, βαθύς - φωνή.
14. Γράψε ἀπό τοία συνώνυμα γιά καθεμιά ἀπό τίς ἀκόλουθες λέξεις:

καράβι	ἄγριος	τώρα	ψάχνω
πολεμιστής	ἄφοβος	ἀργά	λέω
σκαμνί	καινούριος	ὕστερα	φοβοῦμαι.
15. Γράψε τίς φράσεις τοῦ κειμένου πού ἔχουν μεταφορική σημασία.
Παράδειγμα: μέ τή βαριά μά γλυκιά φωνή της (βλ. κείμενο
σελ. 74-75).
16. Σχημάτισε οἰκογένειες λέξεων ἀπό τίς ἀκόλουθες ἀπλές λέξεις:
βουνό, λουλούδι, γράφω, ἀλεύρι.

31. Ο ΠΗΝΕΙΟΣ

Τά ήμερα πουλιά τής πεδιάδας, οί πελαργοί, οί φασιανοί, οί κουρούνες, οί ἀγριόχηνες, κάθιζαν ἐπάνω στά κλαδιά. Τά χελιδόνια καί τά σπουργίτια κούρνιαζαν ἐμπιστευτικά στά φυλλώματα μαζί μέ τό βδελυρό φίδι, πού χώνευε στήν κουφάλα, καί μέ τόν ποντικό, πού ἀργομασσοῦσε τ' ἀκρόριζα.

Περίγυρα, στό ἀμφιθεατρικό ψήλωμα τῶν βουνῶν καί κάτω στήν ἀπλωτή πεδιάδα, στούς κυματισμούς τῶν λόφων καί τίς γραμμές τῶν κοιλάδων, ἡ βλάστηση ἀπλωνόταν μέ ὅλο τό μεγαλεῖο τῆς καί μέ ὅλη τήν ἀβρότητα τῶν χρωμάτων.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 117 - 120)

1. Νά βρεῖς ὅλα τά δριστικά ἄρθρα πού ὑπάρχουν στό κείμενο.
Σέ ποιό γένος, ποιὸν ἀριθμό καί σέ ποιά πτώση εἶναι τό καθένα;
2. Ποιοί τύποι τοῦ δριστικοῦ ἄρθρου λείπουν;
3. Συμπλήρωσε τό παρακάτω κείμενο μέ τά ἄρθρα πού λείπουν.
Ἐρχεται . . . ἀδερφός μου. Ἐχω . . . βιβλίο . . . ἀδερφοῦ μου.
Βλέπω . . . ἀδερφό μου. Ἐρχεται . . . ἀδερφή μου. Ἀκούω . . .
φωνή . . . ἀδερφῆς μου. Βλέπω . . . ἀδερφή μου. Αὐτό εἶναι . . .
σχολεῖο μου. Βλέπω . . . παιδιά . . . σχολείου μου. Στήν αὐλή
μαζεύονται . . . μαθητές καί . . . μαθήτριες. Παρακολουθῶ . . .
παιχνίδια . . . παιδιῶν καί ἀκούω . . . φωνές τους.
4. Στά παρακάτω οὐσιαστικά βάλε τό ἄρθρο τους στόν ἐνικό ἀριθμό, γιά νά φανεῖ τό γένος τους:
πέτρα, ὑπόνομος, τεῖχος, γέρος, τοῖχος, πήχη, ἀκρογιάλι, βία,
γερόντισσα, σωλήνας, ἐλικόπτερο, ἐλικα, τύχη.

32. ΑΙΣΩΠΕΙΟΙ ΜΥΘΟΙ

Ο ΑΓΕΛΑΔΑΡΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΛΙΟΝΤΑΡΙ

Ἐνῶ ἔνας ἀγελαδάρης ἔβοσκε τά βόδια του στήν πλαγιά ἐνός βουνοῦ, ἔνα μοσχάρι ξέκοψε ἀπό τό κοπάδι καὶ χάθηκε. Ὁ ἀγελαδάρης, ἀφοῦ ἀδικα γύρισε λαγκάδια καὶ βουνά, ἔκαμε τήν προσευχή του στό Δία καὶ τοῦ ἔταξε πώς, ἢν τόν βοηθοῦσε νά βρεῖ τόν κλέφτη, θά τοῦ πρόσφερε θυσία ἔνα κατοίκι. Ἐξακολούθησε ἔπειτα νά ψάχνει

καὶ μιά στιγμή, στό ξέφωτο ἐνός δάσους, ἀντικρίζει ἔνα λιοντάρι πού ἔτρωγε τό μοσχάρι του. Τρομαγμένος τότε στήκωσε τά χέρια του πρός τόν οὐρανό καὶ εἶπε: «Ἄφέντη Δία, σοῦ ἔταξα, ἢν κάμεις νά βρῶ τόν κλέφτη, νά σοῦ θυσιάσω ἔνα κατοίκι· τώρα σοῦ τάζω, ἢν κάμεις νά μή βρεῖ ὁ κλέφτης, νά σοῦ θυσιάσω ἔναν ταῦρο».

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 119)

1. Νά ύπογραμμίσεις μέ μολύβι τό ἀόριστο ἄρθρο ὅπου ύπάρχει.
2. Συμπλήρωσε τό παρακάτω κείμενο μέ τό ὄριστικό ἢ τό ἀόριστο ἄρθρο.

Κάποτε... γέρος ξυλοκόπος γύριζε φορτωμένος μέ... δεμάτι ξύλα. Ἐξαφνα ἄρχισε δυνατή βροχή. Ἐκεῖ κοντά βλέπει... καλύβα. Τρέχει καὶ χτυπᾶ... πόρτα. «Ποιός είναι;» ἀκούστηκε ἀπό μέσα... φωνή. «Είμαι... διαβάτης καὶ ζητῶ νά φυλαχτῶ ἀπό... βροχήν.» Ἀμέσως ἀνοίγει... πόρτα καὶ παρουσιάζεται... παιδί. Πρόθυμα παίρνει... δεμάτι ἀπό... γέρο καὶ τόν ὁδηγεῖ μέσα. «Εὐχαριστῶ, παιδί μου, λέει... γέρος».

3. Βάλε στήν κατάλληλη πτώση τό ἀόριστο ἄρθρο πού λείπει:
... ἄγνωστος πού πλησίασε
... φίλου μου ὁ πατέρας ταξιδεύει
... θεῖο μου θαυμάζω ξεχωριστά.

33. ΤΟ ΧΩΡΙΟ

“Ως πενήντα πέντε χρονῶν ἄνθρωπος ὁ κύρ Μαυρουδής. Ἀνοιχτόκαρδος, γλυκομίλητος, πρόσχαρος. Τίποτε δέν τόν ἔκανε νά χαλάσει τήν καρδιά του, ὅλα στό χωρατό συνήθιζε καί τά γύριζε. Ζοῦσε μέ τή γυναίκα του καί τήν κόρη τους τή Σμαράγδα. Ἀλλα παιδιά δέν εἶχαν, καί ὅλη του ἡ ὀγάπη στή Σμαράγδα καταστάλαζε. Ἡ μικρή εἶχε πάρει ἀπό τόν πατέρα της ἥταν ἀνοιχτόκαρδη σάν ἐκείνον. Ἡ μητέρα της τήν ἔλεγε ἀγριοκάτσικο.

‘Ο Παυλής καί ὁ νονός του ἔφτασαν στό ἀρχοντικό. Κατάμπροστα στή μεγάλη θύρα, κάτω ἀπό πυκνόφυλλες κληματαριές, ἀντίκρυ στίς φουντωμένες πορτοκαλιές, μέ τό συντριβάνι στή μέση πού ξετίναζε τ’ ἀργυρά του νερά, ἐκεὶ καθόταν ὁ κύρ Μαυρουδής. Μόλις εἶδε τούς καλεσμένους του, προστικώθηκε, τούς καλωσόρισε θερμά καί τούς ἔβαλε νά καθίσουν πλάι του.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 122)

1. Νά βρεῖς ποιά οὐσιαστικά τοῦ κειμένου φανερώνουν πρόσωπα, ζῶα ἢ πράγματα.
2. Νά βρεῖς ἐπίσης τά κύρια, τά κοινά, τά συγκεκριμένα καί τά ἀφηρημένα οὐσιαστικά.
3. Μήπως ὑπάρχουν στό κείμενο περιληπτικά οὐσιαστικά, ὅπως λ.χ. κόσμος, λαός κτλ.;
4. Στίς τρεῖς στήλες πού ἀκολουθοῦν ὑπάρχουν ἀξεχώριστα ὀνόματα προσώπων, ζώων καί πραγμάτων. Νά ταξινομήσεις τά ὀνόματα κάθε κατηγορίας σέ μία χωριστή στήλη:

ἀετός	σπουργίτης	λαγός
ποτήρι	τροχός	ἀμάξι
ἐργάτης	λιοντάρι	τεχνίτης
μέλισσα	άμαξάς	κουδούνι
λογοτέχνης	δασκάλα	λιβάδι.

5. Ξεχώρισε άπό τά παρακάτω ούσιαστικά ἐκεῖνα πού φανερώνουν: α) ἐνέργεια, β) κατάσταση, γ) ιδιότητα:
 καλούσνη κλάδεμα δίψα κακοτυχία ἀγριάδα
 γράψιμο ὑπνος γρηγοράδα δύση ἀγιότητα
 πείνα κομψότητα κυνήγι δύμορφιά ἐμφάνιση.

6. Στά παρακάτω κύρια δύναμα βάλε τό κατάλληλο κοινό άπό τή διπλανή στήλη:

‘Ο κύρ - Φίλιππος είναι . . .	ό πρῶτος κυβερνήτης
‘Ο φίλος μου ό Κωστής είναι . . .	βουνό
‘Ο Παρνασσός είναι . . .	βασιλιάς
‘Ο Δαρεῖος ἥταν . . .	ἔμπορος
‘Ο Καποδίστριας ἥταν . . .	φιλοτελιστής

34. ΜΑΘΗΤΡΙΑ ΣΕ ΜΟΔΙΣΤΡΑ

“Η Μαλάμω ήταν μοναχοπαίδι και ὅρφανή ἀπό πατέρα. “Οσο
ζοῦσε δικαίως της, δουλευτής καί καλός νοικοκύρης, περνοῦσαν
καλά, μολονότι ὅχι βέβαια πλούσια. “Οταν ἐκεῖνος πέθανε, κατάλα-
βαν πώς ήταν ὅρφανή ἔπειτε νά μάθει μιά τέχνη, ν' ἀκολουθήσει ἐν
ἐπάγγελμα, γιά νά μπορέσει νά
ζήσει ή ἵδια, νά βοηθήσει καί τή
μητέρα της. Πώς θά ζοῦσαν μέτο
χωραφάκι τους, τή μία ἀγελάδα
τους καί τά τέσσερα πέντε πρό-
βατα πού είχαν;

Τή φοράδα είχαν άναγκαστεῖ νά τήν πουλήσουν. Και ή γιαγιά της — μακαρίτισσα τώρα κι έκείνη — καί ό θειος της καί ή δασκάλα τοῦ χωριοῦ καί ό παπάς, γειτόνοι καί γειτόνισσες, τήν παρακινοῦσαν νά πάει στήν 'Αθήνα, νά μείνει· γιά κανένα χρόνο μέ μιά ξαδέρφη

πού είχε έκει καί νά σπουδάσει κάτι. Καί τό ἀποφάσισε. 'Η ξαδέρφη, πού ήτανε νοσοκόμα, τή συμβούλευε ν' ἀκολουθήσει τό δικό της ἐπάγγελμα, μά ή Μαλάμω προτίμησε νά γίνει μοδίστρα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 124 - 127)

1. Ποιά οὐσιαστικά τοῦ κειμένου ἔχουν ἔναν τύπο καί ποιά ἔχουν δύο τύπους μέρες ξεχωριστές καταλήξεις γιά τό ἀρσενικό καί γιά τό θηλυκό; Ποιά ἔχουν διαφορετική λέξη γιά τό θηλυκό;

Οὐσιαστικά μέρη

ἔναν τύπο	δύο τύπους	διαφορετική λέξη

2. Νά βάλεις σέ ἀρσενικό γένος τά θηλυκά οὐσιαστικά στίς παρακάτω φράσεις:

'Η για γιά λέει στήν ἐγ γονή της παραμύθια γιά τή δράκαινα, γιά τήν ἀραιά, γιά τή μάγιστρα. —«Μή, για γιά, μή μοῦ λέξ τέτοια. Ή δασκάλα μου μᾶς λέει ιστορίες γιά τή βοσκόπούλα, τή δουλεύτρα, πού ίδρωνει γιά νά κερδίσει τό ψωμί της, γιά τήν ήρωιδα πού ἔχει γενναία καρδιά».

3. Γράψε τά θηλυκά τῶν οὐσιαστικῶν ὄνομάτων:
ἀδερφός, ἀνεψιός, ἄντρας, γαμπρός, γιός, δάσκαλος, ήρωας,
καθηγητής, λέοντας.

4. Χρησιμοποίησε τίς καταλήξεις τῶν θηλυκῶν -τρια, -τρα,
-ίνα, -α στά παρακάτω ἀρσενικά, γιά νά δώσεις τά θηλυκά
τους:

νοσοκόμος, καθηγητής, κλέφτης, ἐργάτης, ἀράπης, ψεύτης,
τεχνίτης, γυμναστής.

35. ΓΙΟΡΤΙΝΕΣ ΣΥΝΗΘΕΙΕΣ ΤΩΝ ΓΕΩΡΓΩΝ

Οι γεωργοί, σέ παλιότερη έποχή, συνήθιζαν τήν πρωτομαγιά νά χώνουν ἔνα παιδί στίς πρασινάδες καί στά λουλούδια, νά τοῦ κρεμοῦν κουδούνια καί νά τό γυρίζουν ἀπό σπίτι σέ σπίτι. Τό παιδί χόρευε καί οἱ συνοδοί του τραγουδοῦσαν τό τραγούδι τοῦ Μάη:

Τώρα εἰν' ὁ Μάης κι ἡ ἄνοιξη, τώρα εἰν' τό καλοκαίρι.

Αύτό τό ἔθιμο σιγά σιγά τώρα σβήνει.

Στίς 21 Νοεμβρίου, πού εἶναι τά Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου, οἱ γεωργοί γιορτάζουν, ὅπως λένε οἱ Ἰδιοί, τήν Πολυσπορίτισσα. Σέ πολλά χωριά παίρνουν πολυσπόρια (σιτάρι, καλαμπόκι, κουκιά, φασόλια κτλ.), πηγαίνουν στήν πηγή, τά ρίχνουν μέσα καί λένε: "Οπως τρέχει τό νερό, νά τρέχει τό βιό. Παίρνουν ἔπειτα νερό καὶ γυρίζουν.

"Εκεῖ τριγύρω στά 'Αινικολοβάρβαρα ἔρχεται ὁ χειμώνας. "Αν τότε τύχει νά χιονίσει, ἀκοῦς τούς γεωργούς νά λένε: Σήμερα τ' ἀσπρισε τά γένια του.

Μέρες μεγάλης χαρᾶς εἶναι τά Χριστούγεννα καί ὅλο τό Δωδεκάμερο. Τότε ὁ γεωργός σφάζει τό θρεφτό του τό γουρούνι καί τρώει τά λουκάνικα. Τήν παραμονή τῶν Χριστουγέννων, τό βράδυ, «παντρεύουν τή φωτιά τους». Βάζουν πολλά ξύλα καὶ γίνεται μεγάλη ἡ φωτιά, γιά νά φεύγουν οἱ Κολικάντζαροι. Τή στάχτη τῆς βραδιᾶς ἐκείνης τήν κρατοῦν, καὶ τήν ἡμέρα τῶν Φώτων, πού θά πέσουν οἱ σταυροί στό νερό καὶ θά γίνει ὁ ἀγίασμός, παίρνουν ἀγίασμα, ρίχνουν μέσα καὶ στάχτη καὶ ραντίζουν τ' ἀμπέλια τους.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 128)

1. α) Ποιά κύρια ὀνόματα βρίσκονται στό κείμενο; Ποιά ἀπό αὐτά ἔχουν μόνο ἔναν ἀριθμό;
β) Ποιά κοινά οὐσιαστικά τοῦ κειμένου ἔχουν μόνο ἔναν ἀριθμό;
2. α) Γράψε στόν ἑνικό τά ἀκόλουθα ὀνόματα (ἐκτός ἀπό ἐκεῖνα πού δέν ἔχουν ἑνικό):

οι γεωργοί, οι φίλοι, οι Δελφοί, τά παράθυρα, οι πηγές, οι Σέρρες, τά ποτάμια, τά χαιρετίσματα, οι θάλασσες, οι φωτιές, τά μεσάνυχτα, τά χαρτιά.

β) Γράψε στόν πληθυντικό τά άκόλουνθα όνόματα (έκτος από δύσα δέν έχουν πληθυντικό):

ο κηπος, τό τραγούδι, τό παιδί, τό λουλούδι, τό Πάσχα, ή πηγή, ή γη, ο ψωμάς, τό Τριώδι, ή Σπάρτη, ο ναύτης, τό νερό, ο καφές.

36. ΜΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Στή ράχη τοῦ δερμάτινου δεσίματος ἐνός χοντροῦ συγγράμματος ἦταν γραμμένο μέ χρυσά γράμματα «Ἡ ζωὴ τῶν ζώων». Ὁ Σπύρος τό ἄνοιξε κι ἔδειξε στούς φίλους του τίς εἰκόνες. Τί πολλές καὶ τί ὡραῖες! Μεγάλες χρωματιστές εἰκόνες ζώων κάθε εἰδους· τῆς Ἑλλάδας καὶ ξένων χωρῶν· ὅλων τῶν μερῶν καὶ ὅλων τῶν κλιμάτων· τῆς στεριᾶς, τῆς θάλασσας, τῶν λιμνῶν, τῶν ποταμῶν, τοῦ ἀέρα· λιονταριῶν καὶ ἐλεφάντων, ρινόκερων καὶ ἵπποπόταμων καὶ κροκόδειλων, λύκων καὶ ἀλεπούδων καὶ χιμπαντζήδων, καρχαρῶν καὶ φαλαινῶν καὶ δελφινῶν, ἀιτῶν, γυπῶν καὶ ἄλλων ὄρνιων· μελισσῶν, μυρμηγκιῶν καὶ ἄλλων ἐντόμων· ἀκόμη βατράχων, φιδιῶν καὶ χελωνῶν.

— Τοῦτα πάλι τά βιβλία, εἶπε ὁ Σπύρος, ὁ πατέρας μου τά κληρονόμησε ἀπό ἓνα θεῖο του, πού καταγινόταν μέ τήν ιστορία τῆς ζωγραφικῆς καὶ ἄλλων ὅμοιων τεχνῶν, τῆς γλυπτικῆς, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Μιά ἄλλη μέρα θά σᾶς δείξω μιὰ μεγάλη συλλογή εἰκόνων ἀπό ἔργα τέχνης πού ἔχουμε· εἶναι σειρές φωτογραφιῶν ἀρχαίων ναῶν, θεάτρων, ἀγαλμάτων, ἀγγειογράφιῶν.

— Εὐχαριστοῦμε, Σπύρο, θά ἔρθουμε.

‘Ο Ἡλίας καὶ ὁ Στρατάκης ἔμειναν μέ ἀνοιχτό τό στόμα, ὅταν ὁ συμμαθητής τους ὁ Σπύρος τούς πήρε νά τούς δείξει τό γραφεῖο τοῦ πατέρα του.

Ποπό, τί θησαυρός ἦταν τά βιβλία αὐτά! Μόνο τό πάνω μέρος τῶν τοίχων τοῦ μεγάλου δωματίου φαινόταν.

— Ό πατέρας μου είναι φυσικός, εἶπε ὁ Σπύρος. Βιβλία φυσικῶν ἐπιστημῶν καὶ μαθηματικῶν είναι αὐτά πού πιάνουν τούς δυό μεγάλους τοίχους. Γιά κοιτάξτε τοῦτο τί ὠραῖο!

1. Νά βρεῖς τίς γενικές ένικου καί πληθυντικού πού ύπάρχουν στό κείμενο.
2. Νά γράψεις τά ούσιαστικά αντά στήν όνομαστική τοῦ ένικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ μέ τό ἄρθρο τους.
3. Νά τά κατατάξεις σύμφωνα μέ τόν παρακάτω πίνακα:

<i>'Ισοσύλλαβα</i>	<i>'Ανισοσύλλαβα</i>

4. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω φράσεις βάζοντας δπου ύπάρχει κενό ἔνα ἀπό τά ούσιαστικά τῆς παρένθεσης στήν κατάλληλη πτώση (ρήτορας, ἥρωας, κήρυκας, πίνακας, λάρυγγας, πρίγκιπας, πρόσφυγας):

‘Ο ἄμβωνας εἶναι γιά τόν ...
 Εἶναι τραχὺς ὁ ... τοῦ κόρακα.
 Αὐτός εἶναι ὁ ἀνδριάντας τοῦ ... Δημοσθένη.
 Γράψε στόν ... δυό ... τοῦ 21.
 «Ο μικρός ...» εἶναι ἔνα ώρασιο βιβλίο.
 Πολλοί Κύπριοι εἶναι σήμερα ...

5. Πάρε ἀπό τίς λέξεις τῆς παρένθεσης γιά νά συμπληρώσεις τίς παρακάτω φράσεις:

(ἀγωγιάτης, φράχτης, ἐπιβάτης, ράφτης, μεσίτης, βιβλιοπώλης, Σπαρτιάτης, Κεφαλλονίτης, Μανιάτης)
 Τό Σούλι μέ τοὺς Σουλιώτες κι ἡ Μάνη τῶν ...
 Οἱ ἀποσκευές τοῦ ... ἔχουν φτάσει.
 Δύσκολο νά βρεῖς σπίτι χωρίς τή βοήθεια τῶν ...
 Τό σωματεῖο τῶν ... ἀνέβασε τήν τιμή τῶν βιβλίων.
 Περίφημο ἦταν τό ναυτικό τῶν Ἀθηναίων καί τό πεζικό τῶν ...
 Στό Λασκαράτο βρίσκουμε τά χαρακτηριστικά τῶν ...

37. ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΟΥ

‘Ο Πανάγιος, ό φοιτητής τῆς Νομικῆς, καθόταν κοντά στό παράθυρο καί συλλογιζόταν...’

‘Από τό δρόμο ἀκούστηκαν οἱ φωνές τοῦ ψαρᾶ, τοῦ μανάβη, τοῦ τροχιστῆ καὶ τοῦ γυρολόγου ἐμπόρου, πού διαλαλοῦσαν τίς πραμάτεις τους καὶ τήν τέχνη τους. Ο Πανάγιος αἰσθάνθηκε περιφρόνηση γιά ὅλους. Δέ σκέφτηκε οὔτε τόν παππού του, πού ἦταν καπνοπώλης. Πλησίασε στό παράθυρο καί κοίταξε ἀκατάδεχτα τό φούρναρη, ἔπειτα τόν παπουτσή καὶ τό ράφτη, πού εἶχαν τά μαγαζιά τους κοντά στό φοῦρνο. Λίγο παραπέρα εἶδε τό φαναρά, πού δούλευε στόν ἵσκιο. «Χτύπα κι ἐσύ, τενεκετζή, τόν τενεκέ σου, ψιθύρισε· μεθαύριο θά χτυπᾶς τήν πόρτα μου καὶ θά μέ παρακαλεῖς νά βοηθήσω τό γιό σου νά τόν πάρουν ὑπάλληλο στήν τράπεζα· κι ἐσύ, γείτονα φούρναρη, κι ἐσύ, ἔμπορε, πού μετρᾶς τό χασέ σου, κι ἐσύ, μαρμαρά, πού ἀκούω τό χτύπο τοῦ σκαρπέλου σου, δέν είναι μακριά ὁ καιρός πού θά μοῦ βγάζετε ὅλοι τό καπέλο».

Τή νύχτα ἐκείνη ὁ Πανάγιος εἶδε ἔνα παράξενο ὄνειρο. Έκεī πού καθόταν, λέει, σ' ἔνα θρόνο, πάρουσιάστηκαν μπρός του πολλοί ἀνθρωποι τῆς δουλεῖᾶς. Πρῶτος ὁ γεωργός, ἔπειτα ὁ ὑφαντής, ὁ ράφτης, ὁ χτίστης. «Αφέντη Πανάγιο, τοῦ λέει ὁ γεωργός, μάθαμε πώς ὅλοι σ' ἔχουν ἀνάγκη κι ἐσύ δέν ἔχεις ἀνάγκη ἀπό κανέναν· ἥρθαμε λοιπόν νά σοῦ ποῦμε πώς, ἀφοῦ δέ μᾶς χρειάζεσαι, ἐμεῖς σέ ἀποχαιρετοῦμε». Τότε βρέθηκε τάχα ὁ Πανάγιος δλομόναχος καὶ ὀλόγυμνος πάνω σ' ἔνα τεράστιο δίπλωμα, πού σάν ἀπέραντο σεντόνι ἔφτανε ὡς τόν ὁρίζοντα καὶ τίποτε ἀλλο δέ φαινόταν. Τουρτούριζε, πεινοῦσε, μά κανένας δέν ἦταν ἐκεī νά τόν βοηθήσει. Ο Πανάγιος ξύπνησε τρομαγμένος. Από κείνη τή στιγμή κατάλαβε πώς εἶχε ἀνάγκη ὅλο τόν κόσμο καὶ ὅλο τόν κόσμο τόν ἀγάπησε.

1. Κλίνε στόν ένικό καί τόν πληθυντικό (βάλε δηλαδή στίς τέσσερις πτώσεις τους) καί μέ τά ἄρθρα τους τά ὀνόματα:
βοριάς, κλητήρας, κόρακας, διαβάτης, προσκυνητής, καφές, νοῦς, Κρητικός, ἥλιος, Τηλέμαχος.
2. Στό παρακάτω δημοτικό τραγούδι νά υπογραμμίσεις τά ἀρσενικά οὐσιαστικά.
ἔχετε γειά, ψηλά βουνά καί κάμποι μέ τά ρόδα,
δροσιές μέ τά χαράματα, νύχτες μέ τό φεγγάρι,
κι ἐσεῖς, μωρέ κλεφτόπουλα, πού εἴσαστε παλικάρια,
δέ σᾶς τρομάζει ὁ πόλεμος, πηδᾶτε σάν λιοντάρια.
3. Δῶσε στόν πληθυντικό τά ὀνόματα πού εἶναι στόν ένικό καί ἀντίστροφα.
ὁ ἄγγελος τοῦ οὐρανοῦ, ὁ ὄμνος τοῦ ποιητῆ, οἱ θόρυβοι τῶν ἀνέμων, οἱ τάφοι τῶν ἡρώων.
4. Δῶσε στόν πληθυντικό τά ἀκόλουθα:
‘Ο γιός τοῦ γεωργοῦ ἔδεσε τό σκύλο. ‘Ο βάτραχος τρόμαξε
ἀπό τόν πῆδο τοῦ λαγοῦ. ‘Ο διαβάτης τρόμαξε ἀπό τόν κρότο
τοῦ καταρράχτη. ‘Ο τεχνίτης κόλλησε τό σωλήνα τοῦ νιπτήρα.
5. Νά βάλεις τό ἔνα ἀπό τά δύο οὐσιαστικά, πού βρίσκεις στά παρακάτω ζεύγη, σέ πτώση γενική ἔτσι πού νά σχηματιστοῦν φράσεις:
οἱ βαρκάρηδες — οἱ φωνές,   ὁ χαλίφης — τό παλάτι
οἱ χειρισμοί — οἱ τιμονιέρηδες, ὁ μανάβης — τό κατάστημα
ὁ γκιόνης — τό παράπονο,   οἱ νοικοκύρηδες — οἱ δουλειές.
6. Νά βάλεις τίς παρακάτω προτάσεις στόν πληθυντικό:
‘Ο ἀπληστος δανειστής ἀπαιτεῖ μεγάλους τόκους.
‘Ο ἀγωνιστής ἐπιδιώκει τόν ἀγώνα.
‘Ο νικητής χαίρεται τή νίκη του.
‘Ο πολεμιστής ύπομένει τά πάνδεινα.
‘Ο ἐθελοντής προσφέρει πολλά.
‘Ο ζυγιστής ἐργάζεται σέ ἀποθήκη.
‘Ο προσκυνητής ταξιδεύει γιά μακρινά προσκυνήματα.

‘Η πέρδικα τρώει όλα σχεδόν τά χορταρικά, μά απαραίτητη τροφή της είναι τό χαλίκι. Μερικοί λένε πως τό τρώει γιά νά λαγαρίζει ἡ φωνή της· ἡ πραγματική σύμως λαϊκή ζωολογία ξέρει πώς αύτό τό κάνει γιά νά εύκολύνει τή χώνεψή της. ‘Η πέρδικα έχει ἀδυναμία καί στά σταφύλια. Τήν πέρδικα τήν τραγουδοῦν πολλά τραγούδια· είναι τό ποιητικότερο σύμβολο τῆς ὁμορφιᾶς, τῆς γιορτῆς, τῆς χαρᾶς, τῆς δροσιᾶς.

‘Η καλιακούδα είναι ξαδέρφη τῆς κλέφτρας κίσσας, τῆς λωποδύτρας κουρούνας, τῆς ρημάχτρας καρακάξας. ’Αφοῦ κρατιέται ἀπό τόσο... μεγάλη οἰκογένεια, ἀνέβηκε, λένε, μιά φορά στό θρόνο τῶν πουλιῶν μέ τό νά κλέψει ἀπό τό κάθε πουλί ἔνα φτερό. ’Αλλά σέ λίγο τά πουλιά κατάλαβαν τήν κλεψιά, μάδησαν τήν κλέφτρα βασίλισσα καί τήν κατέβασαν ἀπό τό θρόνο.

‘Αληθινή βασίλισσα τοῦ λόγκου είναι ἄλλη. ’Ονομάζεται Κυριαρίνα καί μοιάζει μέ τήν τρυγόνα. ‘Η ιστορία της λέει πώς ἦταν κοπέλα καί εἶχε δυό ἀδερφές, τή Μήλω καί τή Ρόιδω. ’Ηταν καί οἱ δυό ὅμορφες, μά ἡ Κυριαρίνα, πού τότε ὀνομαζόταν Χρυσοφεγγαράτη, ἦταν πιό ὅμορφη· ἦταν ἡλιογέννητη. Τόση ἦταν ἡ ζήλια τῆς Μήλως καί τῆς Ρόιδως, ὥστε ἐσπρωξαν μιά μέρα τήν ἀδερφή τους σ’ ἔναν γκρεμό. Χάθηκε ἀπό τά μάτια τους. ’Εκεῖνες νόμισαν πώς σκοτώθηκε, μά δέν εἶχε πάθει τίποτε. ’Αργότερα τή βρῆκε ἔνα βασιλόπουλο καί τήν πῆρε γυναίκα του. ‘Η Μήλω καί ἡ Ρόιδω τό ἔμαθαν — ἡ φήμη ἔφτασε στ’ αὐτιά τους — πῆγαν στό παλάτι τήν ὥρα πού ἔλειπε τό βασιλόπουλο καί τή σκότωσαν. Στόν τάφο τῆς Χρυσοφεγγαράτης φύτρωσε μιά κυδώνια, πού ἔκαμε μόνο ἔνα κυδώνι. ’Από τό κυδώνι ἔκεινο, ὅταν τό ἄνοιξε ὁ περιβολάρης, πήδησε ἡ Κυριαρίνα, πουλί πιά, μέ ὅλα τά σημάδια πάνω της τῆς μεγαλειότητας καί τῆς ὁμορφιᾶς.

1. Κλίνε στόν ένικό καί τόν πληθυντικό, μαζί μέ τέ ἄρθρα, τά δνόματα:
χαρά, φήμη, λάμψη, θύμηση, ἔνωση, εἰσοδος.
2. Συμπλήρωσε τίς ἀκόλουθες παροιμίες μέ τά δνόματα: βιάση, κουκουβάγια, Μαρού, οὐρά, πίτα, ρώγα, τάβλα, βάζοντας τό καθένα ἔκεī πού ταιριάζει καί στήν πτώση πού πρέπει ὅπου είναι ανάγκη, προσθέτεις καί τό ἄρθρο:

Τζίτζικας ἐλάλησε, μαύρη — γυάλισε.

Ή σκύλα ἀπό — της γεννᾶ στραβά κουτάβια.

Ἐγώ τό λέω τοῦ σκύλου μου κι ὁ σκύλος — του.

Πέσε, —, νά σέ φάω.

Χόρευε, κυρά —, κι ἔχε κι ἔννοια τοῦ σπιτιοῦ.

Ἄλλα τά μάτια τοῦ λαγοῦ κι ἄλλα

Σέ — πού δέν ἔστρωσες τό χέρι μήν ἀπλώνεις.

3. a) Νά βάλεις στόν πληθυντικό τά δνόματα στίς παρακάτω φράσεις:

ἡ ιστορία τῆς γιαγιᾶς,

ἡ ώρα τῆς ἐργασίας,

ἡ πονηριά τῆς ἀλεπούς,

ἡ ἀλλαγή τῆς ἐκπομπῆς,

ἡ φωνή τῆς σάλπιγγας.

- β) Νά βάλεις στόν ένικό τά δνόματα στίς παρακάτω φράσεις:

οἱ χαρές τῶν μητέρων,

οἱ βλάβες τῶν γραμμῶν, οἱ δουλειές τῶν γυναικῶν,

οἱ κάμαρες τῶν κατοικῶν.

39. Η ΛΕΥΤΕΡΙΑ ΕΡΧΕΤΑΙ

μαντέψουν ἀπό τόν κρότο τοῦ βήματος.

Ήταν στά 1912, στόν ἑλληνοτουρκικό πόλεμο. Ὁ ἑλληνικός στρατός ὅλο προχωροῦσε πρός τά βορινά, λευτερώνοντας χωριά πού γιά αἰῶνες ὀλόκληρους τά πλάκωνε ἡ μαύρη σκλαβιά. Θά ἔφτανε καί στό χωριό ὅπου ζοῦσε ἡ χήρα Ἀσημίνα μέ τό κορίτσι της καί τό ἀγοράκι της; Οἱ "Ἐλληνες τοῦ χωριοῦ περίμεναν μέ λαχτάρα καί μέ ἐλπίδα. Ἄλλα καί ὁ φόβος τους ἦταν μεγάλος. Ὁ Τοῦρκος διοικητής τοῦ μέρους αὐτοῦ ἦταν φανατικός καί αίμοβρός.

"Εξι μέρες τώρα βαστοῦσε τό κλείσιμο καί ἡ ἀγωνία τους. Τήν αὐγή τῆς ἑβδομῆς ἡμέρας μέ τίς πρῶτες ἀκτίνες τοῦ φωτός, πού μπῆκαν ἀπό τίς χαραμάδες τοῦ ὑπογείου, φωνές χαρᾶς ἀκούστηκαν. Ἡ λευτεριά ἐρχόταν.

— Μάνα, κάποιος περνᾶ ἀπ' Ἑ-
ξω, εἶπε ὁ Πέτρος, ἔνα ἀγόρι ὀχτώ
χρονῶ. Μέσα στό σκοτεινό ὑπό-
γειο, πού τό σκοτάδι του μόλις τό
μαλάκωνε τό φῶς τοῦ καντηλιοῦ
μπροστά στό εἰκόνισμα τῆς Πανα-
γίας, ἡ κυρα-Ἀσημίνα σηκώθηκε
ὅρθια κι ἔστησε τό αὐτί της. Τό
ἴδιο ἔκαμε καί ἡ κόρη της, πού
ἔκείνη τή στιγμή καταγινόταν στό
πλύσιμο ἐνός κατσαρολιοῦ σέ μιά
γωνιά τοῦ ὑπογείου. "Ἐνα βῆμα
βιαστικό ἀκούστηκε γιά λίγο στό
στενοσόκακο κι ἔπειτα ἔσβησε.
«Χριστιανός νά είναι ἡ Τοῦρκος;»
Οἱ δύο γυναῖκες προσπαθοῦσαν νά

1. Νά βρεις όσα ούδέτερα ούσιαστικά υπάρχουν στό κείμενο και νά τά κατατάξεις σύμφωνα μέ τόν παρακάτω πίνακα:

Όξυτονα	Παροξύτονα	Προπαροξύτονα	Ισοσύλλαβα	Ανισοσύλλαβα

2. a) Νά βάλεις στόν πληθυντικό τά δρόματα στίς άκόλουθες φράσεις:
Τό νερό τοῦ βουνοῦ, τό κατάρτι τοῦ καραβιοῦ, τό χρέος τοῦ κράτους, τό χρῶμα τοῦ δέρματος.
- b) Νά βάλεις στόν ένικό τά δρόματα:
τά λουριά τῶν σκυλιῶν, τά κεντήματα τῶν ύφασμάτων, τά σβησίματα τῶν φώτων.
3. Στίς άκόλουθες προτάσεις νά βάλεις στόν πληθυντικό ὅ, τι εἶναι στόν ένικό καί ἀντίστροφα:
Ξεχωρίζω τό είδος τοῦ ἐδάφους. Οἱ φυσικοί μετροῦν τά μήκη τῶν κυμάτων. Ξόδεψα πολύ χρῆμα γιά τά σκαλίσματα καί τά κλαδέματα τοῦ ἀμπελιοῦ καὶ τοῦ ἐλαιοκήματος.
4. Νά γράψεις τή μία ἀπό τίς δύο λέξεις τῶν παρακάτω ζευγαριῶν στή γενική ένικοῦ καί πληθυντικοῦ:
Τό σχῆμα - τό βότσαλο, τό ἀγριοβότανο - ἡ ίδιότητα, τό ροδάκινο - τό χρῶμα, τό ἀμύγδαλο - ἡ νοστιμάδα, τό σέλινο - ἡ μυρωδιά.
5. Νά κάνεις τό ἔδιο στά παρακάτω ζεύγη:
τό σχῆμα - τό πρόσωπο, τό ἄτομο - ἡ κατασκευή, τό ἔπιπλο - ἡ στιλπνότητα, τό ὅργανο - ὁ ἥχος, τό θέατρο - ἡ ἀκουστική, ἡ περηφάνια - τό μέτωπο.
6. Βάλε ει ἡ ι στά παρακάτω ούσιαστικά όπου λείπει:
γραφ—ο, θραν—ο, βιβλ—ο, κουρ—ο, τετράδ—ο, γυμναστήρ—ο, ἥχ—ο, σχολ—ο, σχόλ—ο, φαρμακ—ο, ὄρυχ—ο, τοπ—ο, δελτ—ο, βαφ—ο.

40. Ο ΑΪ-ΛΙΑΣ

Σήμερα κουράστηκα πολύ.
Μου είχαν κάμει πολλές παραγγελίες από τό χωριό, κι ἔπειτε νά φροντίσω σέ μιά μέρα γιά σλες,
γιά νά τίς στείλω μέ τόν ξάδερφό
μου τόν καπετάν Διαμαντή

Τί κουράση, Θεέ μου, τί ζάλη!
Είναι κομμένα τά ἥπατά μου.
Ἐτρεχα μέ τά πόδια, ἐμπαινα στό λεωφορεῖο
καί ἀπό τό λεωφορεῖο

στό τρόλεϊ, ἀπό ἓνα μαγαζί σέ ἄλλο. Καί στά τελευταῖα συνόδεψα
καί τό Διαμαντή στόν Πειραιά, ὡς τό καράβι.

Είμαι ξαπλωμένος στό κρεβάτι μου καί συλλογίζομαι. Αὔριο
τό πρωί ή κούραση θά μου ἔχει περάσει, ό καπημός μου ὅμως πού όξα-
δερφός μου θά είναι αὔριο στό πατρικό του σπίτι, ἐνῶ ἐγώ είμαι ύπο-
χρεωμένος νά μείνω γιά κάμποσους μῆνες ἀκόμη στήν 'Αθήνα, δέ
θά σβήσει.

Καλή καί ὡραία είναι ή 'Αθήνα, δοξασμένη είναι ή 'Αθήνα, ἀλλά
ή πίκρα μου ἀπόψε είναι πολλή, καί ή είκόνα τοῦ χωριοῦ δέ θέλει νά
φύγει ἀπό τό νοῦ μου... τό σπίτι μας, ή αὐλή μας, ό 'Αι-Νικόλας,
οἱ δρόμοι... Καί ἀπ' ὅλα πιό ζωηρά καί πιό ἐπίμονα — δέν ξέρω
γιατί — ύψωνεται μέσα στή μνήμη μου τοῦ τόπου μας τό βουνό, ό
'Αι-Λιάς.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 164, 166)

1. Νά βρεῖς τά ἄκλιτα καί τά ἐλλειπτικά οὐσιαστικά τοῦ κειμένου.
Σέ ποιά πτώση καί σέ ποιόν ἀριθμό είναι τό καθένα ἀπό αὐτά;
2. Νά γράψεις πέντε προτάσεις πού νά ἔχουν τά προτακτικά:
γερο-, κυρα-, καπετάν, θεια-, κύρ.
3. Νά γράψεις ἄλλες τρεῖς προτάσεις πού νά ἔχουν τά ἐλλειπτικά:
τά ἥπατα, τοῦ κάκου, τί λογῆς, τό ὄφελος.

41. Ο ΔΙΑΝΟΜΕΑΣ

— Πέρασε δ διανομέας, κύρ Γιώργη; ρώτησε άπό τό παράθυρό της ή κυρα-Κατίνα τόν Κυπρινό κουρέα.

— "Όχι άκομη, κυρα-Κατίνα, άλλα είναι ή ώρα του.

— Κι έγω τό διανομέα περιμένω, είπε δ μπαρμπα-Σταμάτης.

Μέ πόση λαχτάρα περιμένουν άλήθεια στίς διάφορες γειτονιές τούς διανομεῖς δσοι έχουν συγγενεῖς σέ άλλα μέρη! Καί ποιός δέν έχει κάποιον δικό του μακριά, πατέρα, γιό, άδερφό, ξάδερφο ή άλλον συγγενή; Τά γράμματα τῶν συγγενῶν καί τῶν φίλων είναι πάντα μεγάλη χαρά. "Οταν έχουμε άκούσει πώς ένας συγγενής μας πού μένει σέ ξένον τόπο άρρωστησε, μέ πόση άγωνία περιμένουμε νεώτερες ειδήσεις! Γι' αύτό, τό πέρασμα τῶν διανομέων στίς διάφορες γειτονιές είναι γιά πολλούς στημαντικό.

— Καί ήταν άρρωστο τό μικρό άγοράκι έκείνου τοῦ συγγενῆ μου πού μένει στή Λάρισα, είπε δ μπαρμπα-Σταμάτης, καί περιμένω γράμμα νά μάθω πώς πάει τώρα.

— Μένει κανένας συγγενής σου στή Λάρισα, μπαρμπα-Σταμάτη; ρώτησε δ κουρέας.

— Ναί, δέ θυμᾶσαι πού ήταν ἐδῶ πρίν άπό τρεῖς μῆνες καί τόν φιλοξενοῦσα στό σπίτι μου;

— "Α, έκεινος πού μοῦ είπες πώς ήταν γραμματέας τοῦ δήμου στόν τόπο του; Δέν ήξερα πώς είναι συγγενής σου, νόμιζα πώς είναι φίλος σου.

— Ταχυδρόμος! Ακούστηκε ξαφνικά ή φωνή τοῦ διανομέα πού πρόβαλε στή γωνία τοῦ δρόμου.

1. Νά κλίνεις τά ίδιόκλιτα όνόματα:
γραφέας, εἰσαγγελέας, συγγραφέας.
2. Στίς άκολουθες φράσεις βάλε στόν πληθυντικό ό, τι είναι στόν
ένικό καὶ ἀντίστροφα:
‘Ο εἰσαγγελέας είναι δικαστικός.
Τά καθήκοντα τῶν εἰσαγγελέων καθορίζονται ἀπό τοὺς νό-
μους.
‘Ο εἰσαγγελέας ἔχει βοηθό τό γραμματέα του.
Τό ἔργο τοῦ καλοῦ συγγραφέα διαβάζεται εὐχάριστα.
‘Οποιος δέν ἀγαπᾶ τοὺς συγγενεῖς του, πῶς θ' ἀγαπᾶ τοὺς
ξένους;
Οἱ μεγάλοι ἐπιστήμονες λέγονται σκαπανεῖς, γιατί ἀνοίγουν
νέους δρόμους στίς ἐπιστῆμες.

42. ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΑΥΛΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

“Ωρα διαλείμματος. Στήν αύλή τοῦ σχολείου τά παιδιά τῆς πέμπτης συζητοῦν.

— Λέτε νά πῆρα κουλουράκι στή γραμματική;

— “Α, όχι δά καί κουλουράκι, Παύλο! Πῶς μπορεῖ νά σου βάλει μηδέν; Τά ἄλλα τά εἶπες καλά, μόνο πού δέ θυμήθηκες πώς τό ον είναι ἔνας φθόγγος, ἔνα φωνῆν, καί όχι δίφθογγος ἀνήκει βέβαια στά δίψηφα φωνήνετα, ἀφοῦ δέν έχουμε ἔνα γράμμα νά τό παρα-

στήσουμε, είναι όμως φωνῆεν. 'Οπωσδήποτε, μοῦ φαίνεται πώς δέν
έχεις μεγάλο ἐνδιαφέρον γιά τό γλωσσικό μάθημα.

— Ναι, ἔγω θά γίνω μαθηματικός, ἀστρονόμος.

— 'Ο Παυλάκης θά μελετᾶ τούς νόμους τοῦ σύμπαντος, εἶπε ὁ Ἐ-
λέκος πού ήταν λίγο πειραχτήριο.

— Γιατί νά μήν τούς μελετῶ; Είναι κακή ἐπιστήμη ἡ ἀστρονομία;
Πῶς ἔσύ θέλεις νά γίνεις ιστορικός; Ἀκοῦς ἔκει, ιστορικός! Νά κατα-
γίνεσαι ἀδιάκοπα μέ τό παρελθόν. Τήν ἐποχή τῶν διαστημοπλοίων
νά μιλᾶς γιά ἀσπίδες καί δόρατα!

— 'Από τό παρελθόν γίνεται τό παρόν, φίλε μου· καί ὁ μελετητής
τοῦ παρελθόντος γίνεται καλύτερος κριτής τοῦ παρόντος· ἀκόμη καί
τό μέλλον μπορεῖ ὡς ἔνα σημεῖο νά προβλέψει, ὅταν καταλάβει τούς
νόμους πού κυβερνοῦν τίς τύχες τοῦ κόσμου. 'Η ιστορία σέ βοηθεῖ
νά καταλάβεις τά πάντα, ἀπάντησε ὁ Ἐλέκος.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 167)

1. a) Ξεχώρισε τά ἴδιοκλιτα οὐδέτερα πού τελειώνουν σέ -ον,
-αν, -εν, -υ.

β) Κλίνε τά ἴδιοκλιτα δν καί ἐνδιαφέρον.

2. Βάλε στήν κατάλληλη πτώση τό δνομα πού είναι μέσα σέ
παρένθεση στίς ἀκόλουθες φράσεις:

'Ο ἥλιος είναι εὐεργετικός γιά τή ζωή τοῦ κάθε (δν).

Τά ζῶα είναι κατώτερα (δν) ἀπό τόν ἄνθρωπο.

Οι χημικοί ἔξετάζουν τά συστατικά τοῦ κάθε (δξ ν).

'Η ἄκρη τοῦ (δόρυ) είναι μυτερή.

'Από τήν Ἑλλάδα γίνεται ἔξαγωγή ἀρκετῶν (προϊόν).

'Η πρόβλεψη τοῦ (μέλλον) είναι δύσκολη.

Δέν πρέπει νά δείχνεις ἀμέλεια στήν ἐκτέλεση τῶν (καθηκόν) σου.

'Η γραφή τῶν (μηδέν) στό τέλος τῶν δεκαδικῶν ψηφίων δέν ἀλλάζει τήν ἀξία τοῦ ἀριθμού.

43. ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ

Ναί, θά πάω στό χωριό. Μ' ἔχουν κουράσει ἡ σκόνη καὶ οἱ καπνοί ἀπό τά ἐργοστάσια, τόσο πολλά κοντά στὸ σπίτι μου ἐδῶ στὸ προάστιο ὅπου μένω μὲ τό θεῖο μου. Θά πάω νά γεμίσω τά στήθια μου καθαρό ἀέρα. Θά κάμω οἰκονομία τούς μῆνες αύτούς πού μοῦ μένουν ἀκόμη καὶ θά ἔξασφαλίσω τά ναῦλα μου γιά νά φύγω.

Δεσμοί πολλοί μέ δένουν μέ τόν τόπο πού γεννήθηκα. Δέν είναι μόνο οἱ γονεῖς μου, πού ἔχω τρία χρόνια νά τούς δῶ. Δέν είναι μόνο ὁ Ἄι-Λιάς, ὁ γίγαντας, ὁ μικρός ἔστω γίγας τοῦ χωριοῦ μου, πού λαχταρῶ ν' ἀνεβῶ στήν κορυφή του. Είναι τά ἀδέρφια καὶ τά ξαδέρφια μου, είναι οἱ παλιοί μου συμμαθητές καὶ φίλοι, πού ἔμειναν καὶ δουλεύουν στήν ἐπαρχία, ἐνῶ ἐμένα ἡ ἀνάγκη τῆς ζωῆς μ' ἔχει ριγμένο στή μεγάλη πόλη. Είναι οἱ γερόντισσες, πού κάθονται μέ τ' ἀδράχτια τους στίς ἔξωπορτες τῶν σπιτιών, οἱ γέροι μέ τά σοφά τους λόγια, βαριά ἀπό τήν πείρα τῆς ζωῆς, πού μαζεύονται στήν ἰσκιωμένη πλατεία. Είναι καὶ οἱ μικροί λόφοι μέ τίς ἐλιές, ἡ ἀπέραντη θάλασσα, πού τά κύματά της σπάζουν καὶ ἀφρίζουν στήν ξανθή ἀμμουδιά, καὶ πέρα ἀπό τήν ἀμμουδιά οἱ βράχοι μέ τ' ὀγριοπερίστερα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 168 - 170)

1. Ξεχώρισε τά διπλόκλιτα, τά διπλόμορφα καὶ τά διπλοκατάληκτα πού ὑπάρχουν στό κείμενο.

2. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω προτάσεις μέ ὅ,τι λείπει:

Δουλεύω πολύ γιά νά ἔξασφαλίσω τά . . . καὶ νά γυρίσω στήν πατρίδα μου. Πολλά . . . λές. Πέρασαν τά . . ., καὶ τώρα είμαι μεγάλος πιά. Αύτός ὁ ἄντρας μοιάζει σάν . . ., τόσο ψηλός είναι. Πέρα ἐκεῖ στήν ἀκρογιαλιά οἱ . . . είναι γεμάτοι ἀγριοπερίστερα.

3. Βάλε τίς ἀκόλουθες φράσεις στόν πληθυντικό:

‘Ο ἄσωτος ἄνθρωπος ξοδεύει τόν πλοῦτο του. Τό ἄλογο ἔφαγε τό σανό του. Ἡ νιότη περνᾶ. Ὁποιος δέν πληρώνει τό ναῦλο τιμωρεῖται. Βλέπω τόν καπνό νά βγαίνει ἀπό τόν καπνοδόχο.

‘Ο ἀγρότης φυτεύει καπνό στό χωράφι του.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Τά ούσιαστικά

1. Γράψε όλα τά ούσιαστικά τοῦ κειμένου τῆς σελ. 94 πού φανερώνονται καί πλάι στό καθένα σημείωσε τό υποκοριστικό του.
2. Νά βρεῖς στό κείμενο τῆς σελ. 62 πέντε ἀρσενικά ούσιαστικά καί νά τά κλίνεις.
3. Νά βρεῖς τά ούσιαστικά τοῦ κειμένου τῶν σελ. 25-26 πού σχηματίζονται θηλυκό μέχριστή κατάληξη ή μέ διαφορετική λέξη. Νά τά γράψεις στά δύο γένη.
4. Γράψε τά θηλυκά τῶν ούσιαστικῶν ὀνομάτων:
ἀδερφός, ἀναγνώστης, ἀνεψιός, ἄντρας, γαμπρός, γιός, δάσκαλος,
ἥρωας, θεῖος, καθηγητής, λέοντας, Σπαρτιάτης.
5. Στό παρακάτω κομμάτι ἀναζήτησε τά θηλυκά ούσιαστικά καί ἀπό αὐτά γράψε χωριστά: α) τά ἰσοσύλλαβα σέ -α, β) τά ἰσοσύλλαβα σέ -η, γ) δσα δέν ἔχουν πληθυντικό.

Πατρίδα μου, ἀθάνατη εἶναι ἡ ὁμορφιά σου. "Οποιος ζεῖ στήν ξενιτιά καταλαβαίνει τή χάρη σου. Καμιά χώρα στήν οικουμένη δέν ἔχει τή λεβεντιά σου καί τήν ἀγέραστη νιότη σου. Καμιά χώρα σ' ὅλη τήν πλάστη δέν ἔχει τίς δικές σου θάλασσες, τίς δικές σου λίμνες, τίς πεδιάδες, τίς ρεματιές, τίς πλαγιές, τίς βουνοκορφές, τίς χαράδρες σου, τίς ἀκρογιαλιές καί τά νησιά σου. Οι σελίδες τῆς ἱστορίας σου εἶναι γεμάτες ἀπό τή δόξα τῆς Ἀθήνας, ἀπό τή λάμψη τῆς Ἀγια-Σοφιᾶς, ἀπό τήν ψυχή τῶν παιδιῶν σου.

6. Κλίνε στόν πληθυντικό μαζί μέ τό ἄρθρο τά ἀκόλουθα ὀνόματα, ἔχοντας ὅμως ὑπόψη σου πώς πολλά θηλυκά δέ σχηματίζονται γενική τοῦ πληθυντικοῦ:
γλώσσα, μέλισσα, παλικαριά, τροφή, δίκη, ζέστη, ἀντάμωση.

7. ("Όταν λείπει η γενική, βρίσκουμε άλλον τρόπο νά σχηματίσουμε τη φράση μας· δηλαδή:

- α) μεταχειριζόμαστε άλλο συνώνυμο πού έχει γενική,
- β) βάζουμε τήν αιτιατική μέ πρόθεση πού νά ταιριάζει,
- γ) έκφραζόμαστε πιο άναλυτικά, μέ περισσότερα λόγια.

Έτσι λέμε:

ἡ διακοπή τῆς δουλειᾶς ἀλλά ἡ διακοπή τῶν ἐργασιῶν,

νερό τῆς βρύσης ἀλλά νερό ἀπό βρύσες,

ἡ ζώνη τῆς βοσκοπούλας ἀλλά οἱ ζῶνες πού φοροῦν οἱ βοσκοπούλες).

Στίς παρακάτω φράσεις σκέψου πῶς θά βάλεις στόν πληθυντικό τίς πτώσεις τίς τυπωμένες μέ μαῦρα γράμματα:

Αγόρασα καναβούρι τῆς καρδερίνας μου.

Διάβασα τήν ἐπιγραφή αὐτῆς τῆς βρύσης.

Πλήρωσα πολλά γιά τήν ἐπισκευή τῆς σκάλας.

Ο ποιητής σύνθεσε ὅμνο τῆς δμορφιᾶς αὐτῆς τῆς χώρας.

Φέρε φαΐ τῆς πάπιας.

Τό βάψιμο τῆς βαρκούλας πέτυχε.

Τό φῶς τῆς καντήλας πέφτει στήν εἰκόνα.

Στό φόρεμά σου ἔμειναν σημάδια τῆς λάσπης.

8. Στίς ἀκόλουθες φράσεις βάλε στόν πληθυντικό δ, τι είναι στόν ἑνικό:

Ἡ φλόγα τῆς πυρκαϊᾶς πετιέται ψηλά.

Ἡ προίκα τῆς θυγατέρας είναι ἔτοιμη.

Διάβασα τήν περιγραφή τῆς μάχης.

Ἀκουσα τήν ιστορία τῆς ἀμαζόνας.

Ἡ κορδέλα τῆς λαμπάδας είναι ἄσπρη.

Ἡ φωνή τῆς σειρήνας είναι μαγευτική.

Ἐδωσα τήν ἐφημερίδα στό φίλο μου.

Ο βόλος είναι σάν μικρή σφαίρα.

Ἡ ἔδρα τοῦ σχολείου είναι ψηλή.

9. Νά βρεῖς δόλα τά ουδέτερα ούσιαστικά τοῦ κειμένου τῆς σελ. 38 καί νά τά γράψεις στήν δνομαστική τοῦ ἑνικοῦ μαζί μέ ἔνα ἐπίθετο πού νά ταιριάζει.

10. Γράψε στήν όνομαστική του πληθυντικού τά άκόλουθα ονόμαστικά προσθέτοντας και τό άρθρο:

φάρος, βύρος, δράκος, ράκος, λάθος, βάθος, ώμος, λύκος, πύργος, ανεμος, στέλεχος, μέγεθος, ἄγγελος, ἔμπορος, ζωγράφος, ἔδαφος, βράχος, πάχος, κῆπος, λίπος, μύθος, ήθος, ὅρος, τοῖχος, τεῖχος, γύψος, ψυκος.

44. Η ΓΑΛΙΛΑΙΑ

Οι κάτοικοι τῆς ὅμορφης Γαλιλαίας ήταν χωρικοί ἀπλοί καί φιλόπονοι. Ἡ ζωή τους ήταν ἡσυχὴ καὶ εὔκολη, ὁ χαρακτήρας τους ἐμοιαζεῖ μὲ τῇ φύσῃ τοῦ τόπου τους· ήταν καλοί, δίκαιοι, φιλόξενοι, ἥρεμοι, χαρούμενοι. Τέχνες καὶ γράμματα δέν ἦξεραν, μά ἐμπρός στίς ἀπαλές γραμμές τῶν κατάφυτῶν βουνῶν καὶ στήν πρασινάδα

πού χυνόταν στὸν κάμπο ἡ ψυχὴ τους μονάχη της ἀνυψωνόταν σὲ ποιητική λατρεία τοῦ Θεοῦ, πού εἶχε χαρίσει στήν πατρίδα τους τά καλά τοῦ Παραδείσου. Καί ἔτσι, ὅταν ἀνάμεσά τους σηκώθηκε ἔνας ξεχωριστός ἀπ' ὅλους τούς ἄλλους καὶ τούς μίλησε γιά τήν ἀπέραντη καλοσύνη τοῦ Θεοῦ, οἱ ἀγαθοί Γαλιλαῖοι συνάχτηκαν γύρω του καὶ τὸν πίστεψαν καὶ τὸν ἀγάπησαν καὶ τὸν λάτρεψαν.

Καί τά παιδάκια ἔτρεχαν καὶ πιάνονταν ἀπό τά χέρια καὶ τά ροῦχα του. Καί ὅταν κανένας τά ἀπομάκρυνε γιά νά μήν τόν ζαλίζουν, πάλι τά καλοῦσε ἐκεῖνος κοντά του καὶ τά δεχόταν μέ χαμόγελο καὶ ἔλεγε: «Ἀφῆστε τά παιδάκια νά ἔρχονται κοντά μου, γιατί σέ δσους εἶναι σάν αὐτά» — ἀγνοί καὶ ἄκακοι — «ἀνήκει ἡ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν».

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 171 - 172)

- Nά βρεῖς ὅλα τά ἐπίθετα πού ὑπάρχουν στό κείμενο, νά βρεῖς τά τρία γένη τους καὶ νά τά κατατάξεις σύμφωνα μέ τόν ἀκόλουθο πίνακα:

δξύτονα	παροξύτονα	προπαροξύτονα

- Nά σχηματίσεις τή γενική τοῦ πληθυντικοῦ ὅλων. Tί παρατηρεῖς;

3. Νά συμπληρώσεις τά ἐπίθετα στίς παρακάτω φράσεις βάζοντας στή θέση τῆς παύλας τό τέλος πού λείπει:
- Οταν τό φαγητό ἔχει πολύ ἀλάτι, εἶναι ἀλμ—.
- Οποιος ἔχει τόλμη λέγεται τολμ—.
- Η Ἑλλάδα ἔχει πολλά πεδ— καὶ πολλά δρ— μέρη.
- Τό μέρος πού ἔχει φῶς εἶναι φωτ—, ἐνῷ ἐκεῖνο πού δέν ἔχει σκοτ—.
- Τό κλίμα τῆς Ἑλλάδας εἶναι ύγι—.

45. Η ΒΡΑΧΟΣΤΥΛΩΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

·Η ἐκκλησιά εἶναι χτισμένη πάνω σ' ἐναν πελώριο, γκρίζο βράχο στή μέση τοῦ χωριοῦ. Παλιά, παμπάλαιη, μέτρια σέ ἔκταση καὶ σέ υψος, ἀλλά ἔξαιρετικά ώραία καὶ ἐπιβλητική. Οἱ ἀκούραστοι ἄντρες καὶ οἱ ἄξιες γυναῖκες τοῦ χωριοῦ ἔχουν κάμει τόν τόπο πωστό παράδεισο μέ τήν πολυχρόνια καὶ τίμια δουλειά τους. Παντοῦ ἐλιές φουντωτές καὶ καλοκλαδεμένες, λεῦκες ψηλές, λυγερές καὶ σάν ἀσημένιες· καλοσκαμμένα χωράφια καὶ ὀμπέλια. Καὶ ἀπό τή δυτική πλευρά ἡ ἀπέραντη θάλασσα, πότε γαλήνια, γελαστή καὶ γαλάζια ἢ σάν σμαραγδένια, καὶ πότε ἄγρια, σκούρα καὶ ἀπειλητική.

Μέσα στήν ἐκκλησιά, πού ἀπό τά πολύχρωμα τζάμια της οἱ ξανθές ἀκτίνες τοῦ ἥλιου μπαίνουν γλυκές, ἡ ψυχή σου γαληνεύει.

Τεράστιες ἄγιες εἰκόνες στολίζουν τό θόλο καὶ τούς τοίχους· αὐτές, καθώς καὶ οἱ εἰκόνες τοῦ καρυδένιου τέμπλου, εἶναι δουλεμένες μέ περισσια τέχνη. Παλιές οἱ περισσότερες, ὑπάρχουν ὅμως καὶ λίγες καινούριες. Πλούσισια εἶναι τ' ἀφερώματα, καὶ οἱ ἀσημένιες καντήλες καῖνε ἀκοίμητες, γιατί ἡ φροντίδα τῶν εὐλαβικῶν χωριανῶν ποτέ δέν ἀφήνει νά τούς λείψει τό λάδι.

1. a) Νά βρεῖς σέ ποιό γένος, ἀριθμό καὶ πτώση βρίσκεται τό καθένα ἀπό ὅλα τά ἐπίθετα τοῦ κειμένου.
 b) Νά σχηματίσεις ἀπό κάθε ἐπίθετο τά τρία γένη στήν ὁνομαστική τοῦ ἑνίκου καὶ πληθυντικοῦ. Ἐπίσης στή γενική τοῦ πληθυντικοῦ.
2. Νά κλίνεις στά τρία γένη ἔνα ἐπίθετο σέ -ος, -α, -ο μαξί μέ ἔνα οὐσιαστικό πού νά ταιριάζει.
3. Νά γράψεις τό θηλυκό τῶν παρακάτω ἐπιθέτων μαξί μέ ἔνα κατάλληλο οὐσιαστικό:
 γνωστικός, θηλυκός, κακός, κρητικός, φτωχός, νηστικός,
 ζακυθινός.
 Τό θηλυκό αὐτό σχηματίζεται μέ ἔνα μόνο τρόπο;

46. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ

Ντάν, ντάν, ντάν! Ἀπό τόν ψηλό βράχο ἡ καμπάνα τῆς ἐκκλησιᾶς καλεῖ στή λειτουργία τούς χριστιανούς μέ τή βαριά μά γλυ-

κιά φωνή της. Πετάχτηκα ἀπό τό παχύ χωριάτικο στρῶμα μου καὶ ἄνοιξα τό παράθυρο. Ἀποβραδίς ὁ οὐρανός ἦταν βαρύς, μολυβής, μά ἔπειτα ἀπό τή βροχή τῆς νύχτας εἶχε καθαρίσει πέρα γιά πέρα καὶ προμηνοῦσε ωραία μέρα. Ὁ ήλιος δέν εἶχε ἀκόμη βγεῖ, τοῦ ἀντικριοῦ γυμνοῦ καὶ τραχιοῦ βουνοῦ qί κορυφές φωτίζονταν κιόλας, ἀλλοῦ τριανταφυλλιές, ἀλλοῦ χρυσαφίές, ἀλλά στούς πλατιούς κάμπους τά δέντρα ἦταν σκοτεινά καὶ τῆς πλατιᾶς θάλασσας τά νερά

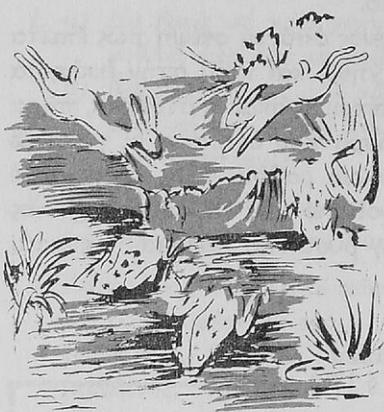
ἀπλώνονταν θαμπά· δέν εἶχαν πάρει ἀκόμη τό γελαστό τους χρῶμα, πού κάτω ἀπό τὸν ἥλιο καὶ ἀνάλογα μὲ τὴν ὥρα τῆς ἡμέρας καὶ τὸ βυθό εἶναι μαβί ἢ ὁστημή ἢ πρασινωπό.

Ἐτοιμάστηκα γρήγορα, συγκινημένος ἀπό τή σκέψη πώς ἔπειτα ἀπό τόσα χρόνια ξενιτιᾶς θά λειτουργηθῶ καὶ πάλι στήν ἐκκλησιά τοῦ χωριοῦ μου. Στὰ μισά τῆς ψηλῆς πέτρινης σκάλας στάθηκα, πῆρα μιά ἀνάσα βαθιά καὶ κοίταξα τὸν κόσμο πού ἀνέβαινε· οἱ γέροι μέ βαριά βήματα, ἀκουμπώντας στά μακριά ραβδιά τους, οἱ γριές μέ τίς μαῦρες παλαιικές μαντῆλες τους, οἱ πιο νέες μέ ἀνοιχτόχρωμες φορεσιές καὶ μέ φακιόλια στό κεφάλι, βυσσινιά, κανελιά, φιστικιά, μενεξεδιά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 176)

1. a) Στά ἐπίθετα μέ τό ἀρσενικό σέ -ύς καὶ -ής πῶς γράφεται ἡ κατάληξη τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ τοῦ οὐδετέρου στήν ὀνομαστική, αἰτιατική καὶ κλητική; Πῶς γράφεται ἡ κατάληξη στίς ἄλλες πτώσεις;
b) Πῶς γράφεται ἡ κατάληξη τοῦ θηλυκοῦ στήν ὀνομαστική τοῦ ἑνικοῦ;
2. Νά βρεῖς τά ἐπίθετα πού σημαίνοντα χρῶμα ὅμοιο μέ τό χρῶμα τοῦ οὐρανοῦ, τῆς στάχτης, τοῦ λαδιοῦ, τοῦ χρυσαφιοῦ.
Γράψε τά τρία γένη τῶν ἐπιθέτων αὐτῶν στήν ὀνομαστική τοῦ ἑνικοῦ καὶ πληθυντικοῦ μαζί μέ ἓνα οὐσιαστικό κατάλληλο γιά τό καθένα.
3. Νά βρεῖς καὶ νά γράψεις στά τρία γένη στήν ὀνομαστική τοῦ ἑνικοῦ τά ἐπίθετα πού σημαίνοντα :
ἐκεῖνον πού ἔχει βάθος, βάρος, πάχος, μάκρος, φάρδος.
4. Νά βρεῖς τρία κατάλληλα οὐσιαστικά, ἓνα σέ κάθε γένος, πού νά ταιριάζουν μέ τά ἐπίθετα:
ἄσπρος, μαῦρος, ἀνοιχτός, ἀκούραστος, ἵσιος, ἀσημένιος, ξανθός (παράδειγμα: ἄσπρος τοῖχος, ἄσπρη πέτρα, ἄσπρο χαρτί).

47. ΟΙ ΛΑΓΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΒΑΤΡΑΧΟΙ

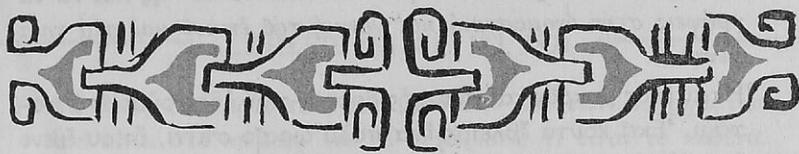

δι ζοῦμε· καλύτερα νά πεθάνουμε μιά καί καλή παρά νά τρέμουμε
ὅλη μας τή ζωή».

— Μά γιατί νά φοβούμαστε τόσο πολύ; εἶπε ἔνας λαγός νεαρός
καί νοστιμούλης, πού δέν εἶχε ὅμως πείρα τῆς ζωῆς, ήταν λίγο καυχη-
σιάρης καί ἤθελε νά κάνει τόν παλικαρά· νά κοιτάξουμε νά ἀμυνόμα-
στε· ἔχουμε τόσες ἀρετές· εἴμαστε ὀνοιχτομάτηδες καί γοργοπόδηδες!

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 177)

1. Νά βρεῖς τά ἐπίθετα σέ -ης -α -ικο καί νά γράψεις τή γενική
τοῦ ἑνικοῦ καί τόν πληθυντικό δλόκληρο.
2. Νά κλίνεις τό ἐπίθετο πεισματάρης στά τρία γένη μαζί μέ ἔνα
οὐσιαστικό πού νά ταιριάζει στό κάθε γένος.
3. Πῶς λέγεται ἐκεῖνος πού εἶναι 30, 40, 50, 60, 70 χρονῶ; Νά
βρεῖς τήν ὀνομαστική τοῦ ἑνικοῦ καί πληθυντικοῦ στό ἀρσε-
νικό καί τό θηλυκό.

48. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ ΚΑΙ ΣΚΟΡΠΙΟΙ ΣΤΙΧΟΙ

1. Καί ρόδο μέσα μου πολύ, κρίνος πολύς ἀνθίζει.
2. Δῶρο τῆς καλοσύνης του καί τῆς πολλῆς του ἀγάπης.
3. Πολύν καιρό περίμενα τή λευτεριά νά φτάσει.
4. Γεμάτη ἡ νύχτα ἀπ' τήν πολλή τοῦ τραγουδιοῦ γλυκάδα.
5. "Οπου λαλοῦν πολλοί κοκόροι ἀργεῖ νά ξημερώσει.
6. Οἱ πολλές γνῶμες βουλιάζουν τό καράβι.
7. Τά πολλά λόγια είναι φτώχεια.
8. Πολλῶν χωρῶν καί μακρινῶν τά μονοπάτια πῆρα.
9. "Οποιος κυνηγᾶ πολλούς λαγούς δέν πιάνει κανέναν.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 179)

1. Κλίνε καί στούς δύο ἀριθμούς:
ο πολύς δρόμος, ἡ πολλή χαρά, τό πολύ τραγούδι.
2. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω φράσεις, βάζοντας στή θέση τῆς παύλας ὅ,τι χρειάζεται κάθε φορά:
"Εγινε πολ— θόρυβος γιά τό τίποτε.
"Οποιος γυρεύει τά πολ— χάνει καί τά λίγα.
"Ακουε πολ— καί λέγε λίγα.
Σήμερα ήρθαν πολ— ξένοι.
"Ακούονται φωνές πολ— παιδιῶν.
"Επεσε πολ— βροχή καί πολ— χαλάζι.
Σέ χαιρετῶ μέ πολ— ἀγάπη.
"Έχω πολ— φίλους.
Αὐτός ἔχει πολ— ζῆλο καί πολ— ὅρεξη γιά τά γράμματα.

3. Νά φρεις στό παρακάτω κείμενο τά ἐπίθετα σέ -ης καὶ νά τά γράψεις στήν δινομαστική καὶ γενική του ἔνικοῦ καὶ στά τρία γένη:

“Ηταν ἔνας μακρύς καὶ συνεχής δρόμος πού ὀδηγοῦσε στό ποτάμι. Ἐκεῖ κοντά ἔβλεπτες ἔνα πολύ ώραῖο σπίτι, ὅπου ἔμενε ἔνας ἀπό τούς πιό ἐπιμελεῖς συμμαθητές μου. Πολλές φορές πήγαινα στό σπίτι του, δρισμένη ὥρα, γιατί ἦταν πολύ συνεπής στίς συναντήσεις μας, καὶ διαβάζαμε, ὑστερα παίζαμε στόν κῆπο, κάτω ἀπό τό διαυγή οὐρανό. Μετά ξαναγυρίζαμε στό διάβασμα καὶ πιό πολύ στήν ἀριθμητική, γιατί μᾶς βασάνιζαν ἐκεῖνοι οἱ συμμιγεῖς. Τό βραδάκι γύριζα στό σπίτι μου εύτυχής, γιατί τήν ἄλλη ήμέρα θά πήγαινα στό σχολεῖο διαβασμένος.

4. Νά κλίνεις ἔνα ἐπίθετο μαξί μέ ἔνα οὐσιαστικό πού νά ταιριάζει.

49. ΤΑ ΕΦΤΑΝΗΣΑ

“Εχω μπρός μου ἔνα μεγάλο χάρτη τῆς Ἑλλάδας καὶ τά βλέμματά μου πέφτουν στό Ἰόνιο καὶ τά νησιά του. Πάνω, στό πιό βορινό μέρος, ἡ Κέρκυρα μέ κάτι μικροσκοπικά νησάκια, ἀκόμη πιό βορινά ἀπό αὐτή. Πιό χαμηλά, πιό νότια δηλαδή, ἄλλα καὶ λίγο πιό δεξιά, μέ ἄλλα λόγια πιό ἀνατολικά, οἱ Παξοί. Ἐπειτα ἡ Λευκάδα· είναι τό πιό κοντινό πρός τήν ἡπειρωτική Ἑλλάδα νησί τοῦ Ἰονίου· σχεδόν κολλημένη στήν Ἀκαρνανία, ἀπό τήν ὅποια τή χωρίζει ἔνα πολύ στενό καὶ πολύ ὅβαθο πέρασμα. Κάτω ἀπό τή Λευκάδα ἡ Κεφαλληνία καὶ ἡ Ἰθάκη. Τό δυτικό μέρος τῆς Κεφαλληνίας, πού είναι τό πιό μεγάλο ἀπό τά ἔφτά νησιά, βγαίνει λίγο πιό δυτικά ἀπό τή Λευκάδα, ἐπειτα ὅμως ἡ Ζάκυνθος, κάτω ἀπό τήν Κεφαλληνία, ἔρχεται πάλι λίγο πιό ἀνατολικά μέ μιάν ἄκρη της πού ἀντικρίζει τήν Πελοπόννησο. Τό ἔβδομο ἀπό τά ἔφτά νησιά είναι τά Κύθηρα, κάτω ἀπό τή Λακωνία.

1. Νά βρεις τά παραθετικά τῶν ἐπιθέτων καί τῶν ἐπιρρημάτων πού είναι στό κείμενο καί νά ξεχωρίσεις τί είναι τό καθένα.
2. Γράψε τά παραθετικά:
  - α) τῶν ἐπιθέτων **καλός, κακός, φτωχός, πλούσιος, πλατύς, ζηλιάρης** στά τρία γένη.
  - β) τῶν ἐπιρρημάτων **γρήγορα, καλά, ήσυχα, δυνατά, ώραια.**
3. Κάμε γραμματική ἀνάλυση τῶν λέξεων πού ἀνήκουν στήν πρώτη πρόταση τοῦ κειμένου.

50. ΤΟ ΑΙΓΑΙΟ ΚΑΙ ΤΑ ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ

Πόσα νησιά στό Αίγαιο!

Τό καθένα ἔχει τίς δόμορφιές καί τίς χάρες του, ἔχει καί τήν ιστορία του. Νά ἡ μικροσκοπική Δῆλος, ίερότατο στήν ἀρχαιότητα νησί, πολυσέβαστη πατρίδα τοῦ Ἀπόλλωνα καί τῆς Ἀρτεμης, νά τά ἐνδοξότατα Ψαρά, ἡ πατρίδα τοῦ Κανάρη, νά ἡ Σκίαθος, ἡ Σκιάθο, ὅπου γεννήθηκε στά νεώτερα χρόνια ὁ διηγηματογράφος Παπαδιαμάντης. Νά ἡ Λέσβος, νά ἡ Χίος, νά ἡ Νάξος . . .

Συχνά μοῦ ἀναφτερώνει τό νοῦ ἔνα ώραιότατο ὄνειρο: πώς είμαι σ' ἔνα ἀεροπλάνο καί πετῶ γιά ώρες πολλές πάνω ἀπό τά καθαρότατα γαλανά νερά τοῦ Αίγαιού· χαίρομαι τίς δόμορφιές τῶν νησιῶν του, τά βουνά τους, ἄλλα ψηλότερα, ἄλλα χαμηλότερα, γυμνά ἢ δασωμένα, τίς μικρές τους πεδιάδες, εύφορες αύτές, ἀγονότερες ἐκεῖνες, καί τίς ἀκρογιαλιές, στεφανωμένες ἀπό τούς λευκότατους ἀφρούς τῶν κυμάτων.

Πῶς νά ἔγιναν ὅλα αύτά τά νησιά, αύτό τό ἀμέτρητο πλῆθος; Κάποτε, λέει ἡ γεωλογία, σέ παλαιότατα χρόνια, ἡ Ἑλλάδα ἦταν

ένωμένη μέ τή Μικρασία. Ἐκεῖ πού εἶναι τώρα τό πέλαγος, ἥταν στεριά. Ἀλλά μέ τό πέρασμα τῶν αἰώνων ἡ στεριά χαμήλωνε, χαμήλωνε καὶ βούλιασε. Τά χαμηλότερα καὶ βαθύτερα μέρη τά σκέπτασαν τά νερά τῆς θάλασσας. Ἐμειναν ἔξω μόνο τά ψηλότερα μέρη καὶ τά βουνά. Αὕτα εἶναι τά νησιά τοῦ Αἰγαίου.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 180 - 182, 187)

- Ná βρεῖς τά παραθετικά τῶν ἐπιθέτων πού εἶναι στό κείμενο καὶ νά ξεχωρίσεις τί εἶναι τό καθένα.*
- Χώρισε μέ τό χάρακα μιά σελίδα τοῦ τετραδίου σέ 4 στήλες σύμφωνα μέ τό παρακάτω υπόδειγμα:*

Θετικό	Συγκριτικό	Ὑπερθετ. σχετικό	Ὑπερθετ. ἀπόλυτο

Στή στήλη τοῦ θετικοῦ γράψε τά ἐπίθετα ἀθῶος, γενναῖος, ἥσυχος, νέος, βαρύς, παχύς, πλατύς, φαρδύς· στίς ἄλλες στήλες γράψε τά ἀντίστοιχα μονολεκτικά παραθετικά τοῦ κάθε ἐπιθέτου.

51. ΤΟ ΠΑΡΑΔΟΞΟ ΚΑΝΤΗΛΕΡΙ

— Εύάγγελε! Ἐσύ, πού εἶσαι ἄριστος φυσικός, δέ μᾶς κάνεις κανένα πείραμα, ἔτσι σάν παιχνίδι, νά ποῦμε, νά διασκεδάσει ἡ συντροφιά;

— Σοῦ ἀρέσει, φίλτατε, νά κάνεις ἀστεῖα. Ἐγώ τώρα μόλις ἀρχίζω νά μπαίνω στό νόημα τῆς φυσικῆς καὶ γιά τήν ὡρα ἐλάχιστα πράματα ξέρω ἀπ' αὐτή· ἀκόμη καὶ στήν τάξη μου μέσα δέν εἶμαι βέβαια ὁ χειρότερος, ἀλλά ἀμφιβάλλω ἀν εἶμαι καὶ ὁ καλύτερος· μόνο πού ἔχω σ' αὐτό τό μάθημα περισσότερη ἀγάπη ἀπ' ὅστη ἔχουν οἱ ἄλλοι καὶ ἐλπίζω νά πάω μπρός. Πάντως, ἀν καὶ νομίζω πώς θέλεις νά μέ πειράξεις, ἐμένα δέ μοῦ κακοφαίνεται, καὶ θά σᾶς κάμω ἓνα μικρό πείραμα.

Παίρνω αὐτό τό ποτήρι· κοινό γυάλινο ποτήρι, ὅπως βλέπετε. Τό γεμίζω νερό. Μέσα στό νερό στήνω αὐτό τό σπερματόσέτο ἔτσι

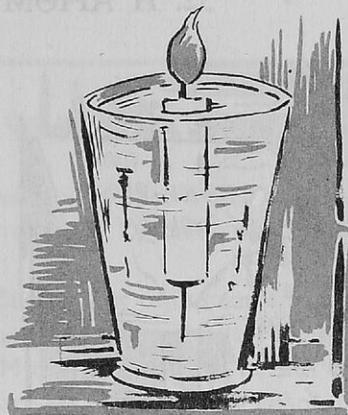
πού νά χωθεῖ όλόκληρο σχεδόν μέσα στό νερό έκτός από τό φιτίλι· γιά νά τό καταφέρω αύτό, μπήγω στή βάση του σπερματοσέτου ἔνα καρφί. Τώρα άναβω τό φιτίλι... Τί νομίζετε πώς θά γίνει;

— Θά καεῖ λίγο κι ἔπειτα τό νερό θά τό σβήσῃ.

— Θά γίνει τό άντιθετο· όλόκληρο σχεδόν τό σπερματοσέτο θά καεῖ σιγά σιγά.

Καὶ ἀλήθεια ἔτσι ἔγινε. Τά ἀλλα παιδιά ἀπόρησαν καὶ ζήτησαν τήν ἔξήγησην.

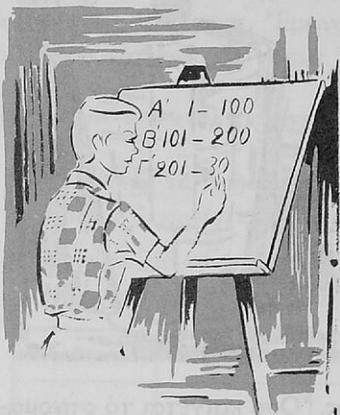
— Είναι ἀπλούστατο, εἶπε ὁ Εὐάγγελος. "Οσο καίγεται τό σπερματόστο, τόσο τό βάρος του μικράίνει, καὶ σύμφωνα μέ τήν ἀρχή του Ἀρχιμήδη ἀνεβαίνει σιγά σιγά. Βοηθεῖ ἀκόμη καὶ κάτι ἄλλο: ἀπ' ἔξω τό κερί του σπερματοσέτου λιώνει ἀργότερα ἀπό τό μέσα, γιατί τό νερό τό κρατᾶ κρύο, κι ἔτσι τό πάνω μέρος του βαθουλώνεται σάν ἔνα μικρό πηγαδάκι, δπως βλέπετε. Αύτό λαφράίνει περισσότερο τό σπερματοσέτο, κι ἔτσι τό φιτίλι καίγεται ὡς τό τέλος.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 183)

1. *Ná βρεῖς στό κείμενο:*
  - a) δλά τά ἀνώμαλα παραθετικά καὶ νά σχηματίσεις τούς τρεῖς βαθμούς του καθενός μονολεκτικά.
  - β) τά ἐλλειπτικά παραθετικά.
2. *Γράψε τά τρία γένη στήν ὄνομαστική του ἐνικοῦ καὶ στούς τρεῖς βαθμούς τῶν ἐπιθέτων:*
καλός, κακός, μεγάλος, ἀπλός, λίγος, μικρός, πολύς.
3. *Γράψε τό μονολεκτικό συγκριτικό καὶ ἀπόλυτο ὑπερθετικό τῶν ἐπιθέτων:*
ἄδοξος, ἔξοχος, εὔκολος, ζωηρός, στεγνός, στενός.

52. Η ΑΡΙΘΜΗΣΗ ΤΩΝ ΑΙΩΝΩΝ

— Θεε! Οι Τούρκοι τήν Πόλη στά χίλια τετρακόσια πενήντα τρία δέν τήν πήραν;

— Ναι, βέβαια.

— Τότε γιατί σ' αύτό έδω τό βιβλίο γράφει τό δέκατο πέμπτο αιώνα; Δέν πρέπει νά πει τό δέκατο τέταρτο, άφοῦ τήν πήραν στά χίλια τετρακόσια τόσα.

— Πολύ σωστά τό λέει τό βιβλίο, γιατί, βλέπεις, είναι στά χίλια τετρακόσια τόσα· δηλαδή ἔπειτα ἀπό τά χίλια τετρακόσια· ὥστε

αὐτός ὁ χρόνος πέφτει μέσα στό δέκατο πέμπτο αιώνα.

— Δέν τό καταλαβαίνω.

— Είναι πολύ ἀπλό. Ό πρῶτος αἰώνας μ.Χ. είναι τά πρῶτα ἑκατό χρόνια ὑστερα ὅπο τή γέννηση τοῦ Χριστοῦ. "Οστε οἱ χρονιές ἔξι, ἐννιά, δεκατέσσερα, εἴκοσι ἔνα, πενήντα ἔξι, ἑβδομήντα ὄχτώ, ὄγδοντα, ἐνενήντα, καὶ γενικά ὅσες είναι πρίν ἀπό τό ἑκατό ἀνήκουν στόν πρῶτο αἰώνα. Τό ἑκατόν ἔνα, ἑκατόν ἔντεκα, ἑκατό δεκαπέντε, ἑκατόν ἔξηντα, ἑκατόν ἐνενήντα ἔξι ἀνήκουν στό δεύτερο αἰώνα. Τό διακόσια πενήντα στόν τρίτο, τό τριακόσια σαράντα στόν τέταρτο, τό τετρακόσια ὄγδοντα τρία στόν πέμπτο, τό πεντακόσια δύο στόν ἔκτο κτλ. Στά χίλια τελειώνει ὁ δέκατος αἰώνας, ὥστε τό χίλια εἴκοσι πέντε, νά ποῦμε, ἀνήκει στόν ἐνδέκατο, τό χίλια διακόσια ἔνα στό δέκατο τρίτο, τό χίλια τετρακόσια πενήντα τρία, που σέ μπέρδεψε, στό δέκατο πέμπτο, καὶ τό χίλια ὄχτακόσια εἴκοσι ἔνα στό δέκατο ἔνατο.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 188 - 193)

1. Ἀπό τά ἀριθμητικά τοῦ κειμένου ξεχώρισε τά ἀπόλυτα καὶ τά τακτικά.

2. Κλίνε στά τρία γένη τά ἀπόλυτα ένα, τρία, τέσσερα.
3. Κλίνε τά τακτικά ἀριθμητικά τρίτος, ἔβδομος και στά τρία γένη.

53. ΠΑΙΔΙΑ ΣΤΟ ΨΑΡΕΜΑ

‘Ο Μιχάλης, δι πιό ἄξιος ἀπό τή συντροφιά τῶν παιδιῶν, κρατοῦσε τή βάρκα πλευρισμένη δίπλα στό μόλο. Οἱ ἄλλοι ἐντεκα ἥμαστε ἔτοιμοι νά πηδήσουμε μέσα.

— Παιδιά, μᾶς λέει δι Μιχάλης· ἡ δωδεκάδα μας σήμερα πρέπει νά χωριστεῖ σέ δυό ἔξαδες· ἡ βάρκα εἶναι μικρή· τοῦ μπαρμπα-Μαθιοῦ, που εἴχαμε προχτές, ἥταν διπλάσια. Μπεῖτε ἐδῶ οἱ πέντε, καί οἱ ἄλλοι ἔξι ζητῆστε ἀπό τόν καπετάν Φώτη νά σᾶς δώσει τή φελούκα του. Ξέρω πώς σήμερα δέν τή χρειάζεται.

“Ἐτσι κι ἔγινε. Οἱ δυό βάρκες, ἡ μία πίσω ἀπό τήν ἄλλη, τράβηξαν κατά τό βορινό ἀκρωτήρι, καλή θέση γιά πετρόψαρα.

Πρίν φτάσουν στό ἀκρωτήρι, δι Βαγγέλης παρακάλεσε τό Μιχάλη νά τόν βγάλει στή στεριά, πάνω σ’ ἔνα βράχο, γιατί δέν εἶχε σκοπό, εἶπε, νά ψαρέψει, δέν εἶχε πάρει καί καμιά καθετή μαζί του.

— Καί δέ σοῦ δίνω μιάν ἀπό τίς δικές μου; Έγώ, ξέρεις, τά σύνεργά μου τά παίρνω πάντα διπλά καί τριπλά. Νά, πάρε τούτη ἐδῶ· εἶναι μεγάλη καί γερή· τό νημα της ἀπό ἀλογότριχες, ἐννιάδιπλο.

— Εύχαριστῶ, Μιχάλη, ἄλλα προτιμῶ σήμερα νά περπατήσω στά βράχια τῆς ἀκρογιαλιᾶς.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 194 - 196)

1. Ποιά ἀριθμητικά ὑπάρχουν στό κείμενο;
2. Νά τά κατατάξεις στόν παρακάτω πίνακα:

Ἀπόλυτα	Πολλαπλασιαστικά	Ἀναλογικά	Περιληπτικά
κατάληξη:	κατάληξη:	κατάληξη:	κατάληξη:

3. Στά ἐπίθετα νά βρεῖς καί τά τρία γένη (ὅταν ὑπάρχουν).

54. Ο ΤΡΑΓΟΥΔΙΣΤΗΣ ΚΑΙ Η ΧΟΡΕΥΤΡΙΑ

γυρίζοντας στό δεύτερο αίχμαλωτο τοῦ λέει: «μίλησε τώρα ἐσύ».

—'Εμένα μέ λένε Μέλισσα, εἶπε ἑκεῖνος· ξέρω καί κάνω περίφημα γλυκά.

—'Ωραία, εἶπε ό βασιλιάς· κι ἐμᾶς ἐδῶ μᾶς ἀρέσουν, πολύ τά γλυκά· θά σέ κρατήσω λοιπόν κι ἐσένα, κοίταξε ὅμως νά δουλεύεις καλά· ἂν μᾶς εὐχαριστήσεις μέ τήν τέχνη σου, θά σέ ἐλευθερώσω, ἀλλιώς θά σέ θανατώσω κι ἐσένα. Κι ἔστειλε καί τούς δυό στή φυλακή, γιά νά πιάσουν δουλειά.

—'Εσεῖς τώρα, εἶπε στούς δυό ἀλλούς· πῶς λέγεστε καί τί ξέρετε;

—'Εμένα μοῦ ἀρέσει νά τραγουδῶ, εἶπε ό τρίτος αίχμαλωτος· τό δόνομά μου εἶναι Τζίτζικας.

—'Εγώ λέγομαι 'Ακρίδα, εἶπε ό τέταρτος, καί είμαι χορεύτρια.

— Εἶστε δηλαδή χασομέρηδες· ἐσᾶς δέ σᾶς χρειάζομαι. . . ἐσᾶς σᾶς πρέπει κόψιμο καί ὀμέσως μάλιστα.

—'Εμᾶς ὄλοι μᾶς ἀγαποῦν, εἶπε μέ θάρρος ό Τζίτζικας. "Όλα τά ἔντομα καί τά φυτά ἐμεῖς τά διασκεδάζουμε καί κάνουμε νά περνοῦν μέ λιγότερη στενοχώρια τή ζωή." Αφησέ μας νά σοῦ δείξουμε τήν τέχνη μας καί κρίνε.

‘Ο βασιλιάς τόσο εὐχαριστήθηκε ἀπό τό τραγούδι καί τό χορό τους, ώστε τούς ἀφησε ὀμέσως ἐλεύθερους.

‘Ο βασιλιάς ἀρχισε νά ἀνακρίνει τούς αίχμαλώτους καί νά τούς ρωτᾷ πῶς λέγονται καί τί τέχνη ξέρουν.

—'Εγώ δόνομάζομαι 'Αράχνη, εἶπε ό πρώτος· ξέρω νά ύφαντω· στήν τέχνη αύτή δέ μέ φτάνει κανείς.

— Καλά, εἶπε ό βασιλιάς· θά μοῦ ύφαίνεις πανικά γιά τό παλάτι μου. "Άν μείνω εὐχαριστημένος, θά σέ ἐλευθερώσω· ἂν δχι, θά προστάξω νά σοῦ κόψουν τό κεφάλι. Καί

γυρίζοντας στό δεύτερο αίχμαλωτο τοῦ λέει: «μίλησε τώρα ἐσύ».

—'Εμένα μέ λένε Μέλισσα, εἶπε ἑκεῖνος· ξέρω καί κάνω περίφημα γλυκά.

—'Ωραία, εἶπε ό βασιλιάς· κι ἐμᾶς ἐδῶ μᾶς ἀρέσουν, πολύ τά γλυκά· θά σέ κρατήσω λοιπόν κι ἐσένα, κοίταξε ὅμως νά δουλεύεις καλά· ἂν μᾶς εὐχαριστήσεις μέ τήν τέχνη σου, θά σέ ἐλευθερώσω, ἀλλιώς θά σέ θανατώσω κι ἐσένα. Κι ἔστειλε καί τούς δυό στή φυλακή, γιά νά πιάσουν δουλειά.

—'Εσεῖς τώρα, εἶπε στούς δυό ἀλλούς· πῶς λέγεστε καί τί ξέρετε;

—'Εμένα μοῦ ἀρέσει νά τραγουδῶ, εἶπε ό τρίτος αίχμαλωτος· τό δόνομά μου εἶναι Τζίτζικας.

—'Εγώ λέγομαι 'Ακρίδα, εἶπε ό τέταρτος, καί είμαι χορεύτρια.

— Εἶστε δηλαδή χασομέρηδες· ἐσᾶς δέ σᾶς χρειάζομαι. . . ἐσᾶς σᾶς πρέπει κόψιμο καί ὀμέσως μάλιστα.

—'Εμᾶς ὄλοι μᾶς ἀγαποῦν, εἶπε μέ θάρρος ό Τζίτζικας. "Όλα τά ἔντομα καί τά φυτά ἐμεῖς τά διασκεδάζουμε καί κάνουμε νά περνοῦν μέ λιγότερη στενοχώρια τή ζωή." Αφησέ μας νά σοῦ δείξουμε τήν τέχνη μας καί κρίνε.

‘Ο βασιλιάς τόσο εὐχαριστήθηκε ἀπό τό τραγούδι καί τό χορό τους, ώστε τούς ἀφησε ὀμέσως ἐλεύθερους.

1. Νά βρεῖς τίς προσωπικές ἀντωνυμίες πού εἶναι στό κείμενο καὶ νά τίς ύπογραμμίσεις μέ μολύβι.
2. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω προτάσεις μέ δη, τι λείπει:

Ἐγώ χτές πῆγα στή θεία μου. — ποῦ πῆγες;
— ἀρέσουν τά γλυκά; Μοῦ ἀρέσουν.
Πήγαινε καὶ — νά παίξεις.
— θά πᾶμε αὕριο ἐκδρομή, — ποῦ θά πάτε;
Ο διευθυντής τοῦ σχολείου — εἶπε ὅτι ἡ γιορτή θά γίνει αὔριο.
Δέν μπορῶ νά — καταλάβω.
Καθίστε κι — σ' αὐτόν τόν πάγκο.
— τιμωρῶ, γιατί εἴστε ἀδιάβαστοι.

55. ΑΛΕΠΟΥΔΕΣ ΣΤΟ ΚΟΤΕΤΣΙ

Ἡ ἀλεπού ἔτοιμάστηκε νά βγει γιά ἐπιδρομή. Δέ θά πάει μόνη της. Θά τήν ἀκολουθήσουν τά ἑφτά ἀλεπουδάκια της. Καί θά πᾶνε στό ἀντικρινό βουνό, ὃπου ἔχουν κατασκηνώσει εἴκοσι πέντε γυμνασιόπαιδα κι ἔχουν καὶ τό κοτέτσι τους μέ δέκα κότες καὶ δυό κοκόρους.

«Ἐμπρός, παιδιά, ξεκινοῦμε», εἶπε ἡ ἀλεπού κατά τά μεσάνυχτα. «Καί φρόνιμα στό δρόμο. Πίσω ἀπό τήν ούρά μου θά περπατάτε ὅλα μαζί.»

Περπατοῦσαν μέ προφύλαξη, μέσα ἀπό χαμόκλαδα, κι ἔκαναν μεγάλους γύρους. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν τούς δρόμους τους καί ἡ ἀλεπού ἔχει τό δικό της.

Τρεῖς κότες κι ἕνας κόκορας ἥταν τά θύματα τῆς ἐπιδρομῆς.

— Ἀν εἴχαμε κλείσει γερά τό κοτέτσι, ἔλεγαν τά παιδιά, θά γλίτωναν οἱ κότες μας καὶ ὁ καπημένος ὁ χωριάτης ὁ κόκοράς μας.

Ξαφνικά πρόβαλε ἀπό τούς θάμνους ὁ ἄλλος κόκορας πού τόν εἶχαν φέρει μαζί τους ἀπό τήν πόλη.

«Ἐχετε κόκορα» σάν νά ἔλεγε καμαρωτός. "Ολος ὁ κόσμος τοῦ φαι-
νόταν δικός του. Σήκωσε ψηλά τό κεφάλι του κι ἔκαμε ἐνα σιγαλό κό-
κο κό. Γιά τόν ἑαυτό του βέβαια θά μιλούσε. "Ένα παιδί θυμήθηκε τό
«Τραγούδι τοῦ κόκορα καί τοῦ γερακιοῦ».

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 202 - 204)

1. Ποιές κτητικές, αὐτοπαθεῖς καί δριστικές ἀντωνυμίες ὑπάρ-
χουν στό κείμενο;
2. Νά τίς κατατάξεις στόν παρακάτω πίνακα:

κτητικές	αὐτοπαθεῖς	δριστικές

3. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω προτάσεις μέ δ, τι λείπει:
Αὐτή ή μπάλα εἶναι δική —, ἐκείνη μήπως εἶναι δική —;
Αὐτός εἶναι πολύ ἐγωιστής, σκέφτεται μόνο τόν — του.
Θά κάμω τή δουλειά ἐγώ δ —.
Μήπως τά βιβλία αὐτά εἶναι — σας;
Αὐτός παίζει — του.
Δέν πρέπει νά φροντίζεις μόνο τόν — σου, ἀλλά καί τόν ἀδερ-
φό —
Αὐτοί οἱ διαβῆτες εἶναι δικ — —. 'Αλλά τά τρίγωνα εἶναι
δικ — —.

56. Ο ΞΥΛΟΚΟΠΟΣ ΚΑΙ Ο ΕΡΜΗΣ

'Ενω ἔνας ξυλοκόπος ἔκοβε ξύλα κοντά σ' ἔναν ποταμό, τό τσε-
κούρι τοῦ ξέφυγε ἀπό τό χέρι κι ἔπεσε μέσα στό νερό. 'Η κοίτη του
ῆταν βαθιά, τό ρέμα δρμητικό, καί ὁ δύστυχος ὁ ἄνθρωπος ἤταν
ἀδύνατο νά πιάσει τό ἐργαλεῖο. Κάθισε στήν ὅχθη ἀπελπισμένος.

— Τί θά κάμω τώρα; ἔλεγε· πῶς θά δουλεύω χωρίς τσεκούρι; αὐτό
ῆταν ἡ ζωή μου· καί εἶχα δώσει τόσα χρήματα γιά νά τό ἀγοράσω!

‘Ο θεός ὁ ‘Ερμῆς ἀκουσε τούς θρήνους τοῦ φτωχοῦ ἀνθρώπου,

τόν λυπτήθηκε, τόν πλησίασε, βούτηξε ἔπειτα στόν ποταμό καί ἀνέβασε ἔνα χρυσό τσεκούρι.

— Τοῦτο εἶναι τό τσεκούρι σου;

— Ὁχι, εἴπε ἐκεῖνος· τό δικό μου δέν ἥταν τέτοιο· ἥταν ἔνα ἀπλό σιδερένιο τσεκούρι.

Ξαναβούτηξε ὁ θεός στό νερό κι ἔφερε πάνω ἔνα τσεκούρι ἀσημένιο.

— Οὕτε αὐτό εἶναι τό δικό μου.

‘Ο ‘Ερμῆς ξανακατέβηκε γιά τρίτη φορά στό βυθό κι ἔφερε ἐκεῖνο πού εἶχε πέσει.

— Ναι, αὐτό εἶναι πού ἔχασα, εἴπε ὁ ἄνθρωπος.

‘Ο ‘Ερμῆς εύχαριστήθηκε γιά τήν τιμιότητά του καί τοῦ ἔδωσε καί τά τρία.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 205 - 208)

1. Νά βρεις στό κείμενο τίς ἐρωτηματικές καί τίς δεικτικές ἀντωνυμίες. Σέ ποιο γένος, ἀριθμό καί πτώση είναι ἡ καθεμία;
2. Νά τίς κατατάξεις στόν παρακάτω πίνακα:

δεικτικές	ἐρωτηματικές	ἄλλες

3. Γράψε τρεῖς προτάσεις μέ καθεμία ἀπό τίς ἐρωτηματικές ἀντωνυμίες **ποιός**, **πόσος** στά τρία γένη, στήν όνομαστική τοῦ ἐνικοῦ.

Γράψε ἔπειτα ἄλλες τρεῖς προτάσεις πού νά ἀπαντοῦν μέ κατάλληλη δεικτική ἀντωνυμία.

Παραδειγμα:

Ποιός πέταξε τήν πέτρα; —’Εκεῖνος ὁ μικρός τήν πέταξε.

57. ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ

Στή βορινή παραλία τῆς Μαύρης Θάλασσας, στή χερσόνησο πού σήμερα λέγεται Κριμαία, κατοικοῦσε σέ πολύ παλιά χρόνια ἔνας βάρβαρος καί ἀφιλόξενος λαός, οἱ Ταῦροι. Αὔτοί λάτρευαν τήν "Αρτεμη" καί τῆς εἶχαν χτισμένο ναό κοντά στήν ἀκρογιαλιά. 'Ο τρόπος ὅμως μέ τόν δόποιο τῆς ἔδειχναν τό σεβασμό τους ἡταν ἀγριος καί ἀπάνθρωπος· θυσίαζαν πάνω στό βωμό της ὅποιον ἔνο ἔπιαναν.

Οἱ ἄλλοι ἀνθρώποι ἀπόφευγαν φυσικά νά πηγαίνουν σέ χώρα

τόσο ἐπικίνδυνη, ἀλλά ὅσοι τύχαινε νά βρεθοῦν ἐκεῖ, ἦ ἐπειδή ἡ τρικυμία τούς ἀνάγκαζε νά καταφύγουν σέ κανέναν ὄρμο της ἦ ἐπειδή ἄλλη μεγάλη ἀνάγκη τούς ἐσπρωχνε νά πᾶνε, ἔκαναν ὅ, τι μποροῦσαν, τό καθετί, γιά νά μή συναντηθοῦν μέ τούς ντόπιους.

'Ιέρεια στό ναό ἡταν μιά 'Ελληνοπούλα, ή 'Ιφιγένεια, κόρη τοῦ 'Αγαμέμνονα, τοῦ βασιλιᾶ τῶν Μυκηναίων· ἡ ἵδια ἡ θεά τήν εἶχε μεταφέρει ἐκεῖ κάποτε ἀπό τήν 'Ελλάδα καί τήν ἔβαλε νά ὑπηρετεῖ στό ιερό της. "Ἐνα ἀπό τά καθήκοντά της ἡταν νά προετοιμάζει τούς ξένους γιά θυσία ραντίζουντάς τους μέ ἀγιασμένο νερό. 'Η 'Ιφιγένεια ἡταν τρυφερή καί πονετική, καί καταλαβαίνει κανένας τί σπαραγμό ἔνιωθε στήν καρδιά της κάθε φορά πού βρισκόταν στήν ἀνάγκη νά κάμει αὐτό τό ἔργο.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 206 - 207)

1. Νά βρεῖς τίς ἀναφορικές ἀντωνυμίες τοῦ κειμένου.
2. Κλίνε στά τρία γένη τίς ἀντωνυμίες ὁ δόποιος, δόποιοσδήποτε, δόσοσδήποτε.

58. ΑΝΕΛΠΙΣΤΗ ΑΝΤΑΜΩΣΗ

‘Η Ἰφιγένεια ἔτοιμάζεται νά βοηθήσει στή θυσία του ἀγαπημένου της ἀδερφοῦ κι ἐνός στενοῦ συγγενῆ της, χωρίς νά ξέρει τίποτε. Πώς νά το μαντέψει; Δοκίμασε νά τους ἀνακρίνει, μά ό Ὁρέστης δέ θέλησε νά φανερώσει οὕτε τό δόνομά του οὕτε ἀπό ποιά οἰκογένεια είναι· εἶπε μόνο πώς ήταν ἀπό τίς Μυκῆνες.

— Κάτι μοῦ ἥρθε στό νοῦ, τοῦ εἶπε ἡ Ἰφιγένεια. Δέν μπορῶ νά σᾶς σώσω καί τους δυό, τόν ἐναν ὅμως μπορῶ· θά πείσω τό βασιλιά νά τόν ἀφήσει. Ἀλλά θά κάμουμε μιά συμφωνία· σέ αὐτόν πού θά τόν ἀφήσουμε ἐλεύθερο θά δώσω ἔνα γράμμα, νά τό πάει στίς Μυκῆνες, σέ κάποιο δικό μου πρόσωπο· ἔτσι καί αὐτός θά γλιτώσει καί σ' ἐμένα θά κάμει καλό.

— Σύμφωνοι, λέει ό Ὁρέστης· θά πάει ό φίλος μου· ἥρθε γιά χάρη μου καί δέν είναι σωστό νά σωθῶ ἐγώ, κι ἐκεῖνος νά χαθεῖ.

— Νά όρκιστει πώς θά κάμει τήν παραγγελία μου.

— Ορκίζομαι, λέει ό Πυλάδης· ἄν ὅμως τό πλοϊο πού θά πηγαίνω ναυαγήσει καί τό γράμμα χαθεῖ ἀλλά ἐγώ σωθῶ, νά είμαι ἐλεύθερος ἀπό τόν ὄρκο.

— Θά σοῦ πῶ ὅ, τι γράφει τό γράμμα, ωστε, ἄν αὐτό χαθεῖ, νά πεῖς προφορικά ἐκεῖνο πού θέλω. Νά βρεῖς τόν Ὁρέστη, τό γιό τοῦ Ἀγαμέμνονα. Είμαι ἡ ἀδερφή του ἡ Ἰφιγένεια, πού τή νομίζουν πεθαμένη. Ζῶ, πές του, καί τόν παρακαλῶ νά προσπαθήσει νά μέ πάρει ἀπό δῶ, νά μέ πάει στήν πατρίδα.

*Ἐτσι ἔγινε ἡ ἀναγνώριση.

1. Ἀναζήτησε στό κείμενο δλες τίς ἀδριστες ἀντωνυμίες. Ποιές ἀπό αυτές είναι κλιτές καὶ ποιές ἄκλιτες;
2. Γράψε δυό προτάσεις μέ καθεμιά ἀπό τίς ἀδριστες ἀντωνυμίες.
3. Μέ ποιές ἀντωνυμίες μποροῦμε νά ἀπαντήσουμε στίς παρακάτω ἐρωτήσεις;
 Ποιός ἡρθε;
 Τί θέλει;
 Τί λογῆς ἀνθρωπος είναι;
 Πόση ώρα θέλεις νά διαβάσεις;
4. Νά βρεῖς τίς ἀντωνυμίες καὶ νά τίς κατατάξεις σέ πίνακα στό ἀκόλουθο κείμενο:

Ἐνας λέοντας κι ἔνας ἀγριόχοιρος πῆγαν σέ μιά πηγή νά ξεδιψάσουν. Ἐκεῖ ὅμως μάλωσαν ποιός νά πιεῖ πρῶτος. «Ἐγώ θά πιῶ πρῶτος», ἔλεγε τοῦτος. «Οχι, ἐγώ θά πρωτοπιῶ», ἔλεγε ὁ ἄλλος. Ἀρπάχτηκαν καὶ κόντευαν νά σκοτωθοῦν. Τόση ἥταν ἡ μανία τους. Ἐξαφνα ὅμως βλέπουν ψηλά στόν οὐρανό κάτι ὅρνια πού περίμεναν νά δοῦν ποιός θά σκοτωθεῖ, γιά νά πέσουν νά τόν φᾶνε. Τότε κατάλαβαν καὶ οἱ ἕδιοι τί ἔκαναν κι ἥρθαν στόν ἑαυτό τους. «Καλύτερα νά μαστε φίλοι, παρά νά σκοτωθοῦμε μόνοι μας καὶ νά μᾶς φᾶνε τά ὅρνια. «Οσοι είναι ἀγαπημένοι δέ φοβούνται τούς ἔχθρούς.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Έπιθετα. Άριθμητικά. Αντωνυμίες

1. Νά βρεις στό κείμενο τῆς σελ. 73 τρία οὐσιαστικά ἀρσενικά, τρία θηλυκά καὶ τρία οὐδέτερα καὶ νά τά γράψεις στήν όνομαστική του ἐνικοῦ μαζί μέ ἔνα ἐπίθετο πού νά ταιριάζει στό καθένα.
2. Νά βρεις όλα τά ἐπίθετα πού υπάρχουν στίς δώδεκα πρῶτες γραμμές του κειμένου τῆς σελ. 28 καὶ νά τά γράψεις στόν πληθυντικό.
3. Γράψε όλα τά ἐπίθετα του κειμένου τῆς σελ. 94 καὶ δίπλα στό καθένα σημείωσε τό γένος, τόν ἀριθμό καὶ τήν πτώση του.
4. Κλίνε τά ὄνόματα:
ο καλός ἀδερφός, ἡ ἀκούραστη γιαγιά, τό μαγιάτικο λουλούδι.
5. Γράψε τά τρία γένη στήν όνομαστική του ἐνικοῦ καὶ στούς τρεις βαθμούς τῶν ἐπιθέτων:
καλός, κακός, μεγάλος, ἀπλός, λίγος, μικρός, πολύς.
6. Γράψε στά τρία γένη τά τακτικά ἀριθμητικά τῶν ἀριθμῶν 10 - 20.
Συλλάβισέ τα.
7. Νά βρεις όλες τίς ἀντωνυμίες πού είναι στό κείμενο τῆς σελ. 115 καὶ νά κάμεις γραμματική ἀνάλυση τῆς καθεμιᾶς.

59. ΔΥΟ ΑΔΕΡΦΑΚΙΑ

Πηγαίνουν πάνω κάτω στό περιβολάκι καί σπέρνουν καί αύτά, όπως δι πατέρας τους κάτω στά μεγάλα χωράφια, μέ τό τραγούδι στά χείλη:

Ná σᾶς δείξω πῶς τό σπέρνει τό σιτά— τό σιτάρι δι γεωργός!

Καί χώνουν τάχα τά χεράκια τους στό ταγαράκι τους καί σκορπίζουν τάχα ἔδω κι ἐκεῖ τόν εὔλογημένο σπόρο. "Ἐπειτα χτυποῦν τά πόδια τους στή γῆ καί ξαναρχίζουν:

Ná σᾶς δείξω πῶς τό σπέ—

— "Οχι! Πάλι τό ξεχάσατε; φωνάζει ἡ μητέρα.

Συλλογίζεται γιά λίγο δι Φώτης κι ἐπειτα χαμογελᾶ χαρούμενος:

Ná σᾶς πῶ πῶς τό ποτίζει...

‘Η Φλωρίτσα τόν κοιτάζει κατάματα, κι ἐπειτα παίρνει τό τραγούδι καί λέει: κι αύτή μαζί του:

Ná σᾶς πῶ πῶς τό ποτίζει τό σιτά— τό σιτάρι δι γεωργός!

Καί κουνοῦν μπρός πίσω τά χέρια τους, ὅλο καί μέ περισσότερη φόρα, κι ἐπειτα στέκουν λαχανιασμένα.

— Τώρα, μανούλα;

— Πῶς τό σκαλίζει. Πάρτε ὅμως κι ἓνα σκαλιστηράκι, γιά νά σκαλίσετε!

Καί γονατισμένα τά παιδιά σκαλίζουν τό χῶμα καί τραγουδοῦν.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 211 - 212)

1. Μέ πέντε ρήματα τοῦ κειμένου σχημάτισε πέντε δικές σου φράσεις.

2. Μεταχειρίσοντα ρήματα γιά νά πεῖς τίς δουλειές πού κάνει
δ' ἀστροναύτης, δ' ἡλεκτρολόγος, δ' δήμαρχος τῆς πόλης, δ'
γιατρός. Βάλε αυτά τά ρήματα στόν πληθυντικό: τί κάνουν
οἱ ἀστροναύτες, οἱ ἡλεκτρολόγοι, οἱ δήμαρχοι, οἱ γιατροί;
3. Γράψε 5 ρήματα, γιά νά δείξεις τί κάνει ἔνα παιδί ἀπό τή
στιγμή πού θά ξυπνήσει ώσπου νά πάει στό σχολεῖο.
4. Ο Φωτης, ή Φλωρίτσα, τά παιδιά: νά βρεῖς τά οὖσιαστικά
αυτά μέσα στό κείμενο καί νά βάλεις δίπλα τους τά ρήματα
στά δόποια εἶναι ὑποκείμενα.

60. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

1. Νηστικό ἀρκούδι δέ χορεύει.
2. Σκυλί πού γαβγίζει δέ δαγκάνει.
3. "Οποιος δέ θέλει νά ζυμώσει πέντε μέρες κοσκινίζει.
4. Πέτρα πού κυλᾶ μαλλί δέν πιάνει.
5. "Οποιος κυνηγᾶ πολλούς λαγούς δέν πιάνει κανέναν.
6. "Οποιος δέν παινᾶ τό σπίτι του, πέφτει καί τόν πλακώνει.
7. 'Η δουλειά νικᾶ τή φτώχεια.
8. 'Άγαπᾶ ό Θεός τόν κλέφτη, μά όγαπᾶ καί τό νοικοκύρη.
9. Καθαρός ούρανός ἀστραπές δέ φοβᾶται.
10. 'Η βιάση ψήνει τό ψωμί, μά δέν τό καλοψήνει.
11. 'Η σκύλα ἀπό τή βιάση της γεννᾶ στραβά κουτάβια.
12. 'Η κότα πίνει τό νερό, κοιτάζει καί τόν ούρανό.
13. Τό μάτι τοῦ ἀφέντη παχαίνει τ' ἄλογο.
14. Στόν κατήφορο κυλιέται κι ἡ χελώνα.
15. "Οποιος ἀνακατώνεται μέ τά πίτυρα, τόν τρῶν οί κότες.
16. 'Η γίδα, δταν θέλει νά φάει ξύλο, τρίβεται στή μαγκούρα τοῦ τσοπάνη.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 213 - 215)

1. 'Από τά ωήματα τοῦ κειμένου ποιά εἶναι ἐνεργητικά καί ποιά μέσα; Νά τά γράψεις σέ δύο στῆλες.
2. Σχημάτισε τέσσερις προτάσεις, δύο μέ ἐνεργητικά ωήματα καί δύο μέσα.
3. Στίς παρακάτω φράσεις τά ωήματα εἶναι ἀμετάβατα· σχημάτισε ἄλλες στίς δύο τά δια ωήματα νά εἶναι μεταβατικά (*Παράδειγμα: 'Η λάμπα δέν ἀνάβει. 'Ανάβω τή φωτιά*):
  - α) Ἀλλάζει ό καιρός.
  - β) Ἔκλεισε ό λογαριασμός.

- γ) Ἡ δουλειά ἀρχίζει στίς ὁχτώ.
 δ) Ἀπλώνει ἡ ἡμέρα.
 ε) Ἡ αὐλή γεμίζει νερά.
 στ) Τό κορμί μου δέ λυγίζει.
 ζ) Στό στῆθος μου ἡ πληγή ἀνοίγει πάλι.
4. Ἡ μητέρα . . . , ὁ σκύλος . . . , ἡ γάτα . . . , ὁ ἥλιος . . . , τό νερό . . . , ὁ ράφτης . . . , τά παιδιά . . . , ὁ δάσκαλος . . . , τά δέντρα . . . , οἱ ἐργάτες . . .
 Στά πέρτε πρώτα ἀπό τά παραπάνω δύοματα βάλε ἔνα ωῆμα ἀμετάβατο· στά ἄλλα πέντε βάλε ἔνα ωῆμα μεταβατικό καί ἔνα ἀντικείμενο.
5. Κυλίεται, ἀνακατώνεται, τρίβεται: Τά ωῆματα αὐτά εἶναι μέσα· νά τά κάνεις ἐνεργητικά μέ υποκείμενο καί ἀντικείμενο.
6. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω προτάσεις μέ τά ἀντικείμενα:
 'Ο Νίκος χτυπᾶ . . .   Ή βροχή λιώνει . . .
 'Ο γεωργός ποτίζει . . .   Ή θάλασσα δέρνει . . .
 'Η μητέρα ντύνει . . .   Ο ἄνεμος παγώνει . . .
 'Ο ἥλιος ζεσταίνει . . .   Ο κυνηγός πληγώνει . . .
7. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω προτάσεις μέ τά ωῆματα:
 'Η φωτιά . . . τά ξύλα.
 'Ο θηριοδαμαστής . . . τά θηρία.
 'Ο ἀέρας . . . τά ροῦχα.
 'Ο τεχνίτης . . . τά ξπιπλα.
 'Ο Κώστας . . . τήν πόρτα.
 Τό κερί . . . τό δωμάτιο.
 'Ο μαραγκός . . . τό ξύλο.
8. Συμπλήρωσε τίς προτάσεις παιόνοντας γιά τήν καθεμιά τό κατάλληλο ωῆμα ἀπό τήν πλαΐνη στήλη:
 'Ο λύκος . . . τό ἀρνί   καμακώνω
 Τό νερό . . . τό χωράφι   διασχίζω
 Τό ἀεροπλάνο . . . τόν ἀέρα   τρώ(γ)ω
 'Ο ψαράς . . . τό χταπόδι   πλημμυρίζω
 'Ο βαρκάρης . . . τή βάρκα   ἀσημώνω
 Τό φεγγάρι . . . τή θάλασσα   δένω

61. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

1. Ἡ ἀλήθεια δέν κρύβεται.
2. Τό πονηρό πουλί πιάνεται ἀπ' τά δυό πόδια.
3. Γιά χάρη τοῦ βασιλικοῦ ποτίζεται κι ἡ γλάστρα.
4. Μαζί μέ τά ξερά καίγονται καί τά χλωρά.
5. Πιότερο ψωμί τρώγεται μέ τό μέλι παρά μέ τό ξίδι.
6. Ὁ κόσμος ποντίζεται κι ἡ γριά χτενίζεται.
7. Τί γίνεται καί δέν ἀκούγεται;
8. Γλυκάθηκε ἡ γριά στά σύκα κι ἔφαγε καί τά συκόφυλλα.
9. Φασούλι τό φασούλι γεμίζει τό σακούλι.
10. "Οταν κοιμᾶται ὁ γιόκας μας, ψωμί δέ μᾶς γυρεύει.
11. "Ας γελοῦμε κι ἃς πηδοῦμε, γιά νά λέν πώς δέν πεινοῦμε.
12. Λείπει ὁ γάτος καί χορεύουν τά ποντίκια.
13. "Οποιος πεινᾶ, στόν ὑπνό του πολλά καρβέλια βλέπει.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 213 - 216)

1. Άπο τά ρήματα τοῦ κειμένου ποιά είναι παθητικά καί ποιά οὐδέτερα;
2. Άπο τή μορφή τους τά ρήματα χωρίζονται σέ δύο εἴδη πού δονομάζονται φωνές. Ποιές είναι οἱ φωνές; Πῶς τελειώνουν τά ρήματα σέ κάθε φωνή;
3. Σχημάτισε πέντε προτάσεις μέ ρῆμα ἐνεργητικό μεταβατικό· ἄλλαξε ἔπειτα τήν ἐνεργητική σύνταξη σέ παθητική
(Παράδειγμα: ἡ βροχή δροσίζει τά δέντρα — τά δέντρα δροσίζονται ἀπό τή βροχή).
4. Στίς παρακάτω φράσεις ποιά ρήματα είναι παθητικά καί ποιά οὐδέτερα;
  - α) Ἡ ἀποθήκη γέμισε σανό.
  - β) Τό παιδί κάθεται.
  - γ) Ὁ Νίκος διψᾶ.
  - δ) Τά δέντρα ξεριζώνονται ἀπό τόν ἄνεμο.
  - ε) Αὐτή ἡ ἐπιστολή γράφτηκε ἀπό μένα.
  - στ) Τά δέντρα καταστράφηκαν ἀπό τήν παγωνιά.

- ζ) Ἐδῶ χτίζεται ἔνα σπίτι.
η) Τά ώριμα φροῦτα τρώγονται εὐχάριστα.
θ) Ὁ ἔξυπνος δέ γελιέται εὔκολα.
ι) "Οταν εύτυχεῖ ἡ πατρίδα μας, ὅλοι εύτυχοῦμε.
5. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω προτάσεις, δπως στό παράδειγμα:
‘Ο ἀθλητής στεφανώθηκε ἀπό τὸν Ἑλλανοδίκη.
Τό σπίτι χτίστηκε ...
Τά λουλούδια ποτίστηκαν ...
‘Ο Γιωργος τιμωρήθηκε ...
‘Η γῆ θερμαίνεται ...
Τό γράμμα αὐτό γράφτηκε ...
Τά διπέλια κάηκαν ...
6. Στίς παραπάνω προτάσεις νά ἀλλάξεις τό παθητικό ρῆμα μέ
ἐνεργητικό, δπως στό παράδειγμα:
‘Ο ἀθλητής στεφανώθηκε ἀπό τὸν Ἑλλανοδίκη
—‘Ο Ἑλλανοδίκης στεφάνωσε τόν ἀθλητή.

62. ΣΤΙΧΟΙ

1. Ἔριξα κάτω τό σπαθί καί τήν ἀσπίδα.
2. Όλονυχτίς κουρσεύουνε καί τίς αύγές κοιμοῦνται.
3. Πέτα, ροβόλα, κράξε με.
4. ‘Ο ἥλιος ἐβασίλευε κι ὁ Δῆμος παραγγέλνει:
Σύρτε, παιδιά μου, στό νερό, ψωμί νά φᾶτ’ ἀπόψε,
καί σύ Λαμπράκη μ’ ἀνιψιέ, ἔλα κάτσε κοντά μου,
νά σοῦ χαρίσω τ’ ἄρματα νά γένεις καπετάνιος.
Παιδιά μου, μή μ’ ἀφήνετε στόν ἔρημο τόν τόπο·
γιά πάρτε με καί σύρτε με ψηλά στήν κρύα βρύση,
πού ’ναι τά δέντρα τά δασιά, τά πυκναραδιασμένα.
5. Πηδᾶνε, παίζουν καί γλεντᾶν καί ρίχνουν στό σημάδι.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 217)

1. Στούς παραπάνω στίχους νά ὑπογραμμίσεις τίς ἐγκλίσεις
καί νά πεῖς τί σημαίνουν.

2. Γράψε ἔξι προτάσεις: οἱ δύο νά φανερώνουν τό βέβαιο, οἱ δύο αὐτό πού περιμένουμε νά γίνει καὶ οἱ δύο νά δηλώνουν προσταγή.
3. Ποιές ἐγκλίσεις λέγονται ἀπρόσωπες, ποιές προσωπικές καὶ γιατί;

63. ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

A

Τό πρωί φεύγαμε ὅλοι, μικροί μεγάλοι, γιά τό σκολειό μας. Τό σπίτι ἄδειαζε. Ἀπόμενε ἀνάστατο μέ βιβλία πεταμένα ἔδῶ κι ἔκει, πετούτες ριγμένες, κρεβάτια ζέστρωτα. Τό μεσημέρι, σάν γυρίζαμε πάλι, τά βρίσκαμε ὅλα ἐντάξει. Τά πράγματα συγυρισμένα ὅμορφα, τό τραπέζι μετρωμένο κι ἡ μάνα μας νά μᾶς περιμένει καλοχτενισμένη καὶ γελαστή. Ἡ μαρμαρένια αύλή μας ἔλαμπε πεντακάθαρη. Ἔλεγες πώς ἀντί μάρμαρο τήν εἶχανε στρωμένη μέ κάτασπρο χαρτί.

B

“Ολη τή Μεγάλη Ἐβδομάδα τήν εἶχα περάσει μέ τό πένθος, μέ τή λύπη τῶν Παθῶν. Εἶχα παρακολουθήσει τό Χριστό στό μαρτύριο του, εἶχα ἀκούσει καὶ τή Διαθήκη του, εἶχα παρακαθίσει καὶ στό Μυστικό Δεῖπνο, εἶχα ἀκολουθήσει καὶ τήν ἐκφορά του, κλαίγοντας μαζί μέ τή θλιμμένη μητέρα.

ΑΣΚΗΣΗ (§ 217)

Στά παραπάνω κείμενα νά ὑπογραμμίσεις τίς ἀπρόσωπες ἐγκλίσεις, δηλαδή τό ἀπαρέμφατο καὶ τή μετοχή.

64. Η ΣΥΛΛΗΨΗ ΤΟΥ ΡΗΓΑ

Σάν εκλεισε ή θύρα πίσω ἀπό τούς ἀστυνομικούς, δέ Ρήγας κι ὁ Περραιβός κοιταχτήκανε βουβοί. Στό τέλος, εἶπε δέ Ρήγας μονολεκτικά:

— Προδοσία!

‘Ο Περραιβός ρώτησε χαμηλόφωνα:

— Τί θά κάνουμε;

‘Ο Ρήγας δέν ἀπάντησε’ ἀναμετράει τά γεγονότα, ἀναλογίζεται τή σημασία τους, τίς συνέπειες. Στό πρόσωπό του χάραξε ή ταραχή καί ή θλίψη μαχαιριές βαθιές. Στά μάτια του χύθηκε ή ἀπελπισία. Μασουλάει κάτι λόγια.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 219 - 225)

1. Σημείωσε στό παραπάνω κείμενο τούς χρόνους καί τή σημασία τους.
2. Νά γράψεις στήν δριστική τῶν μονολεκτικῶν χρόνων τά παρακάτω ρήματα:
καίω, ἀκούω, ἀλέθω, ἀνασταίνω.
3. Μέ καθένα ἀπό τά ρήματα **ταιριάζω, ἀσπρίζω καί δανείζω** νά γράψεις δύο φράσεις (ἔξι συνολικά), βάζοντας τά ρήματα σέ χρόνο περιφραστικό.
4. Γράψε τό παρακάτω κομμάτι βάζοντας τά ρήματα στόν ἔξακολουθητικό μέλλοντα.

‘Ο Ἄλης ὅλο γυρίζει. Μόλις ξημερώσει, μπαίνει στό μεγάλο δρόμο καί κοιμᾶται ὅπου βραδιαστεῖ. Τό γαϊδουράκι του ππορέύεται ύπομονετικά καί πίσω του δεμένη, ἔρημη καί μόνη, ἀκολουθεῖ ή καμήλα του, ταράζοντας μέ τόν ἦχο τοῦ κουδουνιοῦ της τή ζεστή σιωπή τῆς γῆς.

5. Γράψε τά ρήματα τῶν παρακάτω προτάσεων σέ τρεις στήλες: στήν πρώτη νά συγκεντρώσεις δύσα βρίσκονται σέ χρόνο παραγοντικό, στή δεύτερη δύσα βρίσκονται σέ χρόνο μελλοντικό καί στήν τρίτη δύσα βρίσκονται σέ χρόνο παρελθοντικό:
  - α) Στάθηκε ὀλόρθος καί κοίταζε τό ὄραμα πού ἔφευγε μέ

γρήγορο πηδηχτό βάδισμα ζαρκαδιοῦ ἵσαμε πού χά-
θηκε ἀπ' τά μάτια του.

- β) "Έχουν καὶ οἱ Ἑλληνες ἔναν ἀφέντη πού τὸν σέβονται,
μόνο πού δέν εἶναι ἄνθρωπος. Ἀφέντης τους εἶναι ὁ νό-
μος. Κι δταν ὁ νόμος τούς προστάζει, ὅσος καὶ νά 'ναι ὁ
ἐχθρός, χιμοῦν μπροστά καὶ ἦ νικοῦν ἢ πεθαίνουν.
- γ) Κάποτε, πού εἶπε ὁ Κύριος στούς ὀπαδούς του: «Ἐύλο-
γημένη καὶ τρισευλογημένη ἡ ψυχὴ ἐκείνου πού θά τά
ἀφήσει ὅλα καὶ θά μέ ἀκολουθήσει ἐμένα μέ τὸ Σταυρό
στόν ὅμοιον, στή στράτα πού πάω ἐγώ», τ' ἀπολογήθηκε
τῆς συντροφιᾶς ὁ ζωηρός, ὁ Πέτρος: «Νά, Κύριε, ἐμεῖς
τ' ἀφήσαμε γιά τή δική σου ἀγάπη».

65. Η ΚΑΛΙΑΚΟΥΔΑ, Ο ΚΟΥΚΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΑ

— Γιατί εἶσαι ἀμίλητη, ξαδέρφη; Τί ἔχεις; ρωτοῦσε μιά μέρα ὁ κού-
κος τήν καλιακούδα.

— Τί ἔχω; Τί θέλεις νά ἔχει ἔνα φτωχό καὶ πεινασμένο πουλί σάν
ἐμένα; Δέ ρίχνεις μιά ματιά σ' ἐκείνον ἐκεῖ τὸν περιστεριώνα; Αὔτά
τά περιστέρια εἶναι εύτυχισμένα· ὅσο φαῖ θέλουν τό ἔχουν· ὅλο τά
ταΐζουν οἱ ἄνθρωποι. Ἐμεῖς είμαστε ἄμοιροι· δέν ἔχουμε κανέναν νά
μᾶς φροντίσει. Ἄν εἴχαμε τά μισά ἀπ' ὅσα ρίχνουν στά περιστέρια,
θά ἥμαστε καλά. Ἄλλα πῶς νά τά ἔχουμε;

— Ζηλιάρα! Ἄλλος ἔχει ἔνα καλό, ἄλλος ἄλλο. Ἔγώ δέν είμαι
παραπονιάρης. Κούκου!

— Δέ θά σοῦ ἀρεσε δηλαδή νά ἥσουν κι ἐσύ πάντα χορτάτος, νά
είχες τήν τύχη τῶν περιστεριῶν; Ἔγώ δύμολογῶ πώς θά ἥθελα νά
ἥμουν σάν αὐτά.

— Ἄν ἔχεις τόση ἐπιθυμία νά τούς μοιάσεις, λούσου στό αὐλάκι
τοῦ μύλου· ἔπειτα, βρεμένη ἀκόμα, κυλήσου στό ἀλεύρι καὶ θά είσαι
σάν τά περιστέρια· θά ἔχεις ἔτσι τά πλούτη τους. Κούκου!

— Εὐχαριστῶ γιά τή συμβουλή. Ἐχε γειά. Ἐχετε γειά κι ἐσεις,
τ' ἄλλα φτωχοπούλια. Φεύγω. Ἀφοῦ είστε εὐχαριστημένα μέ τή

μοίρα σας, μείνετε. Ὅτι ησαστε πιό φιλόδοξα, θά είχατε κι ἐσεῖς δύνα-
ἀπό τώρα κι ἐμπρός θά ἔχω ἐγώ.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 235 - 236)

1. Νά βρεῖς στό κείμενο δύο λογικές παραδοσιακές φράσεις για την προστακτική του ρήματος **ἔχω**.
  2. Τί δημοιότητες και τί διαφορές παρουσιάζουν διαφορές στην προστακτική του ρήματος **είμαι**;
  3. Γράψε τήν άκρωτη φράση βάζοντας τά ρήματα σε δύο τά πρόσωπα ένικου και πληθυντικού: "Αν είχα τά μισά, θά ήμουν καλά. ("Ο χρόνος δέ θά άλλάξει.)
  4. Σχημάτισε τέσσερις φράσεις στίς δύο νά χρησιμοποιήσεις τό ρῆμα **ἔχω** και στίς άλλες δύο τό ρῆμα **είμαι**.
  5. Κάμε δύο διαγράμματα μέ τίς έγκλισεις τοῦ ένεστώτα και τόν παρατατικό. Στό πρῶτο διάγραμμα ταξινόμησε τούς τύπους τοῦ **ἔχω** πού βρίσκονται στό κείμενο· στό δεύτερο τούς τύπους τοῦ **είμαι**. Συμπλήρωσε τά πρόσωπα πού λείπουν μέ άλλο χρώμα.
  6. 'Εφέτος ... 12 χρόνων, πέρυσι ... 11 χρόνων.
'Εφέτος ... 11 βιβλία, πέρυσι ... 8 βιβλία.
Βάλε τόν άναλογο χρόνο τῶν ρημάτων **είμαι** και **ἔχω** κλείνοντας σέ κύκλο τήν αὔξηση.
  7. Γράψε τό ίδιο πρόσωπο τοῦ ρήματος στόν άλλο άριθμο.
είχα δίκτιο — **ἔχουμε βαρεθεῖ** —
είχες κουραστεῖ — **ἔχετε δοξαστεῖ** —
είχε πολεμήσει τό 1912 — **ἔχουν άδιαφορήσει** —
Στίς 8 τό πρωί θά **ἔχεις** άνεβει στό βουνό —
Είχες, **ἔχεις** και θά **ἔχεις** άγάπη γιά τά ώραια **ἔργα** —
Είχε, **ἔχει** και θά **ἔχει** άγάπη γιά τά μαθηματικά —
Είχατε, **ἔχετε** και θά **ἔχετε** ένδιαφέρον γιά τήν **τέχνη** —

66. ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑΣ

— Κατίνα!

Τρία κορίτσια φωνάζουν, καί τά τρία μαζί, μέ τίς καθάριες τραγουδιστές φωνές τους. 'Η Κατίνα ἀφήνει τή δουλειά της καί τρέχει στήν πόρτα. Τρεῖς συμμαθήτριές της, ἡ "Αννα, ἡ Λιλή καί ἡ Φρόσω, γυρίζουν ἀπό τόν περίπατό τους χαρούμενες.

— Μά τί, δουλεύεις; 'Εσύ δέ γιορτάζεις τό Μάτη;

— Κάτι σιδερώνω, ἀλλά σέ πέντε λεπτά τελειώνω. Καί τό Μάτη τόν γιορτάζω — ὅλοι στό σπίτι μας τόν γιορτάζουμε —, αὔριο ὅμως τό πρωί. "Ετσι μᾶς συμβουλεύει ἡ γιαγιά μου. Δέν κοπιάζετε μέσα;

Τά τρία κορίτσια τρέχουν καί καλησπερίζουν τή γιαγιά τῆς Κατίνας.

— Πάντα δουλεύετε, κυρα-Κατερίνα. Δέ σᾶς κουράζει ἡ δουλειά.

— Δέν κάνω πιά μεγάλα πράματα, Λιλή. Πλέκω καμιά κάλτσα, μαγειρεύω ποῦ καί ποῦ. Στά νιάτα μου βέβαια δούλευα πολύ· ζύμωνα, ἔπλαθα τά ψωμιά, φούρνιζα, ύφαινα... .

— Καί φρόντιζες καί τόν κῆπο σου, γιαγιάκα μου.

— Πῶς γιορτάζατε τήν Πρωτομαγιά στό νησί σας, κυρα-Κατερίνα;

— Πῶς γιορτάζαμε, Φρόσω; Λείπω τόσα χρόνια, μά ό νοῦς μου πάντα γυρίζει στά περασμένα. 'Ανήμερα τήν Πρωτομαγιά μικροί μεγάλοι ἔτρεχαν πρωί πρωί στά χωράφια. "Εκοβαν κλαδιά, φύλλα καί λουλούδια καί στόλιζαν μ' αύτά τίς πόρτες καί τά παράθυρά τους· ἔπλεκαν καί στεφάνια. 'Εμεις οἱ γυναικεὶς δέναμε τή μέση μας μέ κλώνους μολόχας· ἀλλιῶς, πιστεύαμε, θά μᾶς ἔπιανε πονόμεσος τήν ὥρα πού θά θερίζαμε.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 233, 238)

1. Νά βρεῖς ὅλα τά ρήματα πού ὑπάρχουν στό κείμενο καί νά

ξεχωρίσεις τή φωνή, τό χρόνο, τήν ἔγκλιση, τό πρόσωπο καὶ τόν ἀριθμό τοῦ καθενός.

2. Στό παρακάτω κείμενο βάλε τά ρήματα στόν παρατατικό χωρίς νά ἀλλάξεις τό πρόσωπο καὶ τόν ἀριθμό:

Τό πρώι φεύγω ἀπό τό σπίτι μου τρεχάτος καὶ πηγαίνω στό σχολεῖο. Βλέπω στό δρόμο κι ἄλλα παιδιά. Μαζί μ' αὐτά φτάνω γρήγορα στή μεγάλη πόρτα τοῦ σχολείου. Μπαίνω στήν αὐλή κι ἐπειτα ἀνέβαίνω στήν αἴθουσα. Ἀνοίγω τή σάκα μου κι ἑτοιμάζω τά βιβλία. Σηκώνω τό κεφάλι καὶ κοιτάζω τό δάσκαλο, πού ἀρχίζει τό μάθημα. Στό μάθημα προσέχω ἀπό τήν ἀρχή ὡς τό τέλος.

3. Ποιά ρήματα τοῦ κειμένου ἔχουν αὔξηση στόν παρατατικό καὶ ποιά δέν ἔχουν;

4. Νά βρεῖς στό κείμενο τρία δισύλλαβα ρήματα καὶ νά γράφεις τό τρίτο ἔνικό καὶ τό πρῶτο πληθυντικό πρόσωπο τοῦ παρατατικοῦ. Τή διαφορά πού παρατηρεῖς στήν αὔξηση διατύπωσέ τη μέ τό γνωστό σου κανόνα.

5. Νά γράφεις τό δεύτερο ἔνικό καὶ δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο τοῦ παρατατικοῦ καὶ τοῦ ἀριστού τῶν παρακάτω ρημάτων, ἀκολουθώντας τό ὑπόδειγμα:

Tá ρήματα	Παρατατικός β' ἔνικό πρόσωπο	Ἄρριστος β' ἔνικό πρόσωπο	Παρατατικός β' πληθυντ. πρόσωπο	Ἄρριστος β' πληθυντ. πρόσωπο
παίζω γράφω στέλνω βάζω πλέκω σπάζω	ἔ-παιζες	ἔ-παιξες	παίζατε	παίξατε

Tί παρατηρεῖς σχετικά μέ τήν αὔξηση;

6. Γράψε τά ρήματα στό ἴδιο πρόσωπο τοῦ ἄλλου ἀριθμοῦ:

Θερίζαμε —

κόντευναν —

ἔβαφες —

σιμώνατε —

ζέσταινα —

ἀγνάντευε —

67. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ, ΓΝΩΜΙΚΑ ΚΑΙ ΆΛΛΑ

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ ΚΑΙ ΓΝΩΜΙΚΑ

1. Τό Νοέμβρη καί Δεκέμβρη φύτευε καταβολάδες.
2. Ράβε, ξήλωνε, δουλειά νά μή σου λείπει.
3. Τό μυστικό τῆς ζωῆς δέν είναι νά κάνουμε αύτό πού μᾶς ἀρέσει· είναι νά μᾶς ἀρέσει αύτό πού κάνουμε.

ΣΚΟΡΠΙΟΙ ΣΤΙΧΟΙ ΑΠΟ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

4. Ἐχετε γειά, ψηλά βουνά καί κάμποι μέ τά ρόδα.
5. Ἄφεντη μου, τ' ἀλέτρι σου Θεός νά τό πλουταίνει,
γιά νά θερίζεις σταυρωτά, νά δένεις ἀντρειωμένα,
νά κοσκινίζεις μάλαμα, νά πέφτει τό χρυσάφι,
τά ψιλοκοσκινίσματα νά δίνεις στίς βασίστρες.
6. Ἐμεῖς θά λημεριάζουμε κεī πού φωλιάζουν λύκοι.
7. Παιδιά μου, μή μ' ἀφήνετε στόν ἔρημο τόν τόπο.

ΆΛΛΟΙ ΣΚΟΡΠΙΟΙ ΣΤΙΧΟΙ

8. Πάντα τό φῶς σου, Ἑλλάδα μου, θά λάμπει στήν ψυχή μου.
9. Θ' ἀνάβουμε τό λύχνο μας, γιά νά φωτίζει κι ἄλλους.
10. Ὁργώνοντας καί σπέρνοντας στόν πλούσιο θέρο ἐλπίζω.
11. Τά βέλη ρίχνοντας βροχή τόν ούρανό θά ισκιώνουν.
12. Θερίζετε πιό γρήγορα καί δέ μᾶς παίρνει ή ὥρα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 229 - 231, 238)

1. Χώρισε μιά σελίδα τοῦ τετραδίου σου σέ τέσσερις στήλες γιά τήν υποτακτική τοῦ ἐνεστώτα, τήν προστακτική, τή μετοχή καί τόν ἐξακολουθητικό μέλλοντα. Στίς στήλες αὐτές ταξινόμησε τά ρήματα τοῦ κειμένου.
2. "Οταν προστάξω ἢ παρακαλῶ ἔνα πρόσωπο νά γράφει, τοῦ λέω γράφε· δταν τοῦ τό ἀπαγορεύω, τοῦ λέω μή γράφεις. Πῶς τοῦ

λέω, ὅταν τό προστάζω ή τό παρακαλῶ, καί πᾶς, ὅταν τοῦ ἀπαγορεύω, νά ψήνει, νά δείχνει, νά παίξει, νά ψαρεύει, νά ἐλπίζει; Πῶς δὲν ω αὐτές τίς προσταγές ή κάνω αὐτές τίς παρακλήσεις σέ δύο ή περισσότερα πρόσωπα; Πῶς τούς λέω, ὅταν τούς τό ἀπαγορεύω;

3. Γράψε τό θέμα, τό χαρακτήρα καί τήν κατάληξη τῶν παρακάτω ρημάτων, ἀκολουθώντας τό ὑπόδειγμα:

Tά ρήματα	Θέμα	χαρακτήρας	κατάληξη
θέλω	θέλ-	-λ-	-ω
φέρνω			
ἀλέθω			
ὑγραίνω			
δυναμώνω			
κρίνω			
δονομάζω			
φωτίζω			
στενοχωρῶ			
τρίβω			

4. Γράψε τά παρακάτω ρήματα στόν παρακείμενο
(παράδειγμα: τρέχω - ἔχω τρέξει):

διδάσκω —	ἀνοίγω —	γράφω —
διώχνω —	βήχω —	ἀλλάζω —
πλέκω —	βρέχω —	μαγεύω —
βγαίνω —	διαβαίνω —	ἔρχομαι —
μπαίνω —	βρίσκω —	τρώγω —
ἀνεβαίνω —	λέγω —	παίρνω —
κατεβαίνω —	βλέπω —	πίνω —

5. Γράψε τόν ἐνεστώτα τῶν παρακάτω ρημάτων:

ἔχω φροντίσει	ἔχω κρυφτεῖ
ἔχω τρίψει	ἔχω κοιταχτεῖ
ἔχω λάμψει	ἔχω διωχτεῖ
ἔχω καλύψει	ἔχω ριχτεῖ.

68. Η ΔΕΣΠΩ Η ΣΟΥΛΙΩΤΙΣΣΑ

Στοῦ Δημουλᾶ τὸν Πύργο ἄναψε ὁ πόλεμος. Τὸν Πύργο τὸν ἔχει ζώσει ἀπό ὡρες ἡ Ἀρβανιτιά. Μέσα κλεισμένες ἔχουν ὀργανώσει τὴν ἄμυνα ἡ Δέσπω, οἱ κόρες της, οἱ νύφες της καὶ οἱ ἐγγονές της. "Αντρας κανένας.

"Οταν ἄκουσε ἡ Σουλιώτισσα πῶς οἱ Ἀρβανίτες εἶχαν φτάσει στὸ χωριό καὶ ἀρχισαν τὶς σφαγές, φώναξε τὶς δικές της καὶ πρόσταξε: «Κλεῖστε τὴν πόρτα, ἀμπαρῶστε τὴν καλά, πιάστε τ' ἄρματα καὶ

τρέξτε στὶς πολεμίστρες· θά τό δείξουμε καὶ σήμερα πῶς εἴμαστε Σουλιώτισσες· καμιά δέ θά δειλιάσει. Καμιά νά μήν ξεχάσει τή γενιά της καὶ τό χρέος της».

— Ρίξε τ' ἄρματα, Γιώργαινα, τῆς φώναξαν οἱ Ἀρβανίτες ἀπ' ἔξω, κι ἄνοιξε τὸν Πύργο. Δέν εἶναι ἐδῶ τὸ Σούλι, ἐδῶ εἶσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ καὶ τῶν Ἀρβανιτάδων. "Αμα ρίξεις τ' ἄρματα, θά γλιτώσεις.

— Κι ἂν ἔπεσε τὸ Σούλι, κι ἂν τούρκεψε ἡ Κιάφα, ἡ Δέσπω ἀφέντες Λιάπτηδες δέν κάνει· καὶ τὸν Πύργο δέ θά τὸν ἀνοίξω· κανένας δέ θά τόν ἀνοίξει.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 229 - 231, 238)

1. Νά ἀντιγράψεις τὶς παρακάτω φράσεις βάζοντας στά ρήματα τὶς καταλήξεις πού λείπουν:
'Εσύ χωρίς λόγο μαλών- τὸ παιδί καὶ τὸ ἐμποδίζ- νά παίζ- ἄφηνέ το καὶ ἄς παίζ- ὅσο θέλει. Μή θέλ- νά τά ἔχ- δλα ἔσν.
2. Λέγε ἀπαγορευτικά (μή καὶ ὑποτακτική) ὅσα ρήματα ἀκοῦς στὴν προστακτική
(Παράδειγμα: ζῶσε — μή ζώσεις, κρύψτε — μήν κρύψετε):
"Ακουσε, δεῖξε, ξέχασε, φώναξε, ψήστε, ἀνοίξτε, μαζέψτε, ἀποφασίστε, τρέξτε.

3. 'Ανάλυσε γραμματικά τά ένεργητικά ρήματα πού βρίσκονται στίς πέντε πρώτες γραμμές τοῦ κειμένου (παράδειγμα: **ἔτρεξαν**, γ' πληθυντικό πρόσωπο τῆς δριστικῆς τοῦ ἀρίστου).
4. Γράψε τό παρακάτω κείμενο βάζοντας τά ρήματα στόν ἐνεστώτα:
 "Ετρεξαν ὅλες καὶ μάζεψαν τό μπαρούτι καὶ ὅλα τά ἄρματα τά ἔριξαν πάνω στό σωρό. 'Η Δέσπω ὄρπαξε ἔναν ἀναμμένο δαυλό. "Αναψαν τά φυσέκια. Σέ μιά στιγμή πυκνός καπνός τύλιξε τίς λεβέντισσες, καὶ οἱ φλόγες τίς ἔζωσαν λυτρωτικές.
5. Γράψε τό παραπάνω κείμενο βάζοντας τώρα τό ρῆμα στόν ὑπερσυντέλικο.
6. Χωρίσε μέ μιά γραμμούλα τό θέμα ἀπό τήν κατάληξη στά ρήματα τῆς τέταρτης ἀσκησης καὶ βάλε μέσα σέ κύκλο τόν ἀριστικό τους χαρακτήρα· τό ἴδιο νά κάνεις καὶ ὕστερα, ἀφοῦ δηλαδή θά ἔχεις μεταφέρει τά ρήματα στόν ἐνεστώτα.

69. ΣΤΗ ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΛΕΩΦΟΡΕΙΟΥ

Στή στάση τοῦ λεωφορείου σχηματίζεται ούρα. Μαζευόμαστε λίγοι λίγοι καὶ στεκόμαστε δυό δυό. 'Ο Διονύσης καὶ ὁ Γεράσιμος στέκονται καὶ περιμένουν κι αὐτοί.

- Καθυστέρηση, φαίνεται, λέει ἔνας κύριος στό διπλανό του.
- Καὶ δέ φαντάζεσαι πόσο βιάζομαι, λέει ὁ Γεράσιμος στό Διονύση.
- Γιατί βιάζεσαι;
- Πεινῶ, καπμένε. Κι ἔχει γοῦστο νά μή μᾶς πάρει τό πρῶτο λεωφορεῖο πού θά 'ρθει. Εἴμαστε, βλέπεις, λίγο πίσω στήν ούρά. Κι αύτές οι ούρές! . . . Πέρσι, πού δέ σχηματίζονταν ούρές, χωνόμουν ἀνάμεσα στούς μεγάλους, πιανόμουν ἀπό τό σίδερο τῆς πόρτας καὶ βρισκόμουν μέσα μέ τούς πρώτους. Τώρα πρέπει, λέει, νά περιμένεις τή σειρά σου.
- Καὶ σοῦ φαίνεται σωστό αύτό πού ἔκανες; 'Εσύ χωνόμουν καὶ πιανόσουν ἀπό τήν πόρτα, δέ συλλογιζόσουν ὅμως πώς ἀδικοῦσες ἄλλους παίρνοντάς τους τή σειρά; 'Εκείνοι δέ βιάζονταν;

1. Νά συμπληρώσεις τίς καταλήξεις του ἐνεστώτα:

Ἐνεστώτας

Ἐνικός ἀριθμός	Πληθυντικός ἀριθμός
ἐγώ στέκ —	ἐμεῖς στέκ —
ἐσύ στέκ —	ἐσεῖς στέκ —
αὐτός στέκ —	αὐτοί στέκ —

2. Γράψε τήν ἀκόλουθη φράση βάζοντας τά ρήματα σέ δλα τά πρόσωπα του ἐνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ, χωρίς νά ἀλλάξεις τό χρόνο, τή φωνή καί τήν ἔγκλισην:

Στεκόταν καί περίμενε τό λεωφορεῖο.

3. Ἀντικατάστησε τίς γραμμοῦλες μέ ε ἵ αι, ὅπου ταιριάζει τό καθένα:

Ο ἔνας φεύγει καί ὁ ἄλλος ἔρχεται. Τί θέλετε; Ο, τι γράφεται, δέν ξεγράφεται. Τί γράφεται αὐτοῖς, παιδιά; Ἐγώ ἔρχομαι κι ἐσεῖς φεύγετε. Συνήθισα ἀπό μικρός καί πλένομαι τακτικά. Πάντα πλένονται τά χέρια μας πρίν ἀπό τό φαγητό. Παιδιά, γράφεται στό τετράδιο δι, τι γράφεται στόν κανόνα.

70. BOYNO Ἡ ΘΑΛΑΣΣΑ

Θ α ν ἀ σ η σ. Δέ μᾶς μιλᾶς, Βάσο; Ποῦ τρέχει ὁ λογισμός σου; Σάν νά δύνειρεύεσαι μέ ἀνοιχτά μάτια.

Β ἀ σ ο σ. Σάν νά δύνειρεύομαι; Ἀλήθεια, δύνειρεύομαι, Θανάση. Σέ μιά βδομάδα τελειώνουμε τίς ἔξετάσεις. Καί σέ δέκα μέρες θά είμαι στό χωριό μου, στά ψηλά βουνά. Ἐκεϊ τρέχει ὁ λογισμός μου.

Θ α ν ἀ σ η σ. Κι ἐγώ σέ δέκα μέρες θά βρίσκομαι στό δικό μου τό χωριό, πλάι στή θάλασσα, στή μεγάλη ξανθή ἀμμουδιά.

Β ἀ σ ο σ. Πού θά φλογίζεται δηλαδή ἀπό τόν ἥλιο καί θά φλογίζεσαι κι ἐσύ.

Θ α ν ἀ σ η σ. Ἐτσι λέσ; Δέν ξέρεις, Βάσο, ἀπό θάλασσα, δημος

δέν ξέρω κι ἐγώ ἀπό ψηλά βουνά.
Κάθε μέρα, πρίν ἀπό τό μεσημέρι,
θά βουτῶ στά δροσερά νερά τοῦ
γιαλοῦ μας, θά κολυμπῶ, θά δρο-
σίζομαι καὶ ὕστερα θά ξαπλώνο-
μαι στήν ἄμμουδιά. "Ἄσ πάει τότε
νά καίει ὁ ἥλιος ὅσο θέλει· τίς φλό-
γες του θά τίς νικᾶ πότε ὁ μπά-
της, πότε τό μελτέμι.

Βάσος. Δροσίζου λοιπόν καὶ ἄς δροσίζονται καὶ οἱ καημένες
οἱ ἀκρογιαλιές σου μέ τό ἀεράκι.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 239)

1. Ἀνάλυσε γραμματικά δύο ρήματα τοῦ κειμένου εἶναι στήν παθητική φωνή (παράδειγμα: νά δονειρεύεσαι, δεύτερο ἐνικό πρόσωπο τῆς ὑποτακτικῆς τοῦ ἐνεστώτα).
2. Ἀπό τό διπλανό τετράγωνο πάρε καὶ βάλε στίς παῦλες, μέ τό κατάλληλο πρόσωπο, δύσεις χρειάζονται γιά νά δώσουν νόημα στό κείμενο:

βγαίνω, μπαίνω
χρυσώνομαι, δένω
δύψώνομαι, χτενίζω
τυλίγομαι, λύνω

Οἱ βοσκοί — στίς κάπες τους, ἀκόμη
κι ὅταν — ὁ ἥλιος, ὅταν — ἀπό τίς
ἀκτίνες του οἱ κορυφές. Βουνά, ψηλά
βουνά! Πότε θά δῶ τά ἔλατά σας νά
— περήφανα καὶ πυκνά.

3. Γράψε τίς ἀκόλουθες φράσεις βάζοντας τά ρήματα στό τρίτο πληθυντικό πρόσωπο (ἐποκείμενο: τά παιδιά), χωρίς νά ἀλλάξεις τή φωνή, τό χρόνο, τήν ἔγκλιση:

'Εσύ, ὅταν σηκώνεσαι τό πρωί, ἀρχίζεις νά ἐτοιμάζεσαι γιὰ τό σχολεῖο. Πρέπει νά πλένεσαι, νά χτενίζεσαι καὶ νά ντύνεσαι μέ τάξη καὶ χωρίς νά χάνεις καιρό. "Άν δέ συλλογίζεσαι τήν ὡρα, θά βρίσκεσαι ἀργά στό σχολεῖο καὶ θά θλίβεσαι γιά τίς παρατηρήσεις τοῦ δασκάλου.

71. ΟΙ ΣΕΙΡΗΝΕΣ

γούδι τῶν Σειρήνων. Μέ τή γλυκιά καί μελωδική φωνή τους μέ καλοῦσαν νά πάω κοντά τους νά τίς ἀκούσω. Ἐπειδή τ' αὐτιά τῶν φίλων μου ἦταν βουλωμένα καί δέ θά μέ ἀκουαν, ἀρχισα νά τούς παρακαλῶ μέ γνεψίμαστα νά μέ λύσουν. Γιατί εἶχα μαγευτεῖ ἀπό τή γλύκα τοῦ τραγουδιοῦ. Μά οἱ σύντροφοί μου, ὅπως τούς εἶχα πεῖ ἀπό πρίν, μ' ἔδεσαν ἀκόμη πιό σφιχτά. Ἡξεραν πώς τό νησί τῶν Σειρήνων θά ἦταν ἡ καταστρόφη μας. Δεμένος λοιπόν στό κατάρτι, ἐξακολουθοῦσα ν' ἀκούω τό μαγευτικό τραγούδι, ὥσπου, μέ δυνατό τράβηγμα τῶν κουπιῶν, φτάσαμε μακριά, ἐκεὶ πού ἡ φωνή δέν ἀκουόταν πιά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 239)

1. Σημείωσε τούς παθητικούς τύπους τοῦ κειμένου πού εἶναι σχηματισμένοι ἀπό παθητικό ἀπαρέμφατο ἢ ἀπό παθητική μετοχή.
  2. Στό παρακάτω κείμενο βάλε τά ρήματα στόν ἐνεστώτα χωρίς νά ἀλλάξεις τή φωνή, τήν ἔγκλιση, τό πρόσωπο καί τόν ἀριθμό:
- Εἴχαμε ἀπομακρυνθεῖ ἀπό τό νησί τῆς Κίρκης καί σύμφωνα μέ τίς ὁδηγίες τῆς φοβερῆς αὐτῆς θεᾶς τ' αὐτιά τῶν συντρόφων μου εἶχαν βουλωθεῖ καλά — τούς τά εἶχα φράξει μέ κερί — κι ἐγώ εἶχα δεθεῖ στό κατάρτι χεροπόδαρα. Οἱ σύντροφοί μου μέ εἶχαν δέσει μέ σκοινιά, καί τῶν σκοινιῶν οἱ ἄκριες εἶχαν σφιχτεῖ γερά στό κατάρτι. Τότε μέσα στή γαλήνη καί τή σιγαλιά ἀκούσαμε ἀξαφνα τό τραγούδι τῶν Σειρήνων. Μέ τή γλυκιά καί μελωδική φωνή τους μέ καλοῦσαν νά πάω κοντά τους νά τίς ἀκούσω. Ἐπειδή τ' αὐτιά τῶν φίλων μου ἦταν βουλωμένα καί δέ θά μέ ἀκουαν, ἀρχισα νά τούς παρακαλῶ μέ γνεψίμαστα νά μέ λύσουν. Γιατί εἶχα μαγευτεῖ ἀπό τή γλύκα τοῦ τραγουδιοῦ. Μά οἱ σύντροφοί μου, ὅπως τούς εἶχα πεῖ ἀπό πρίν, μ' ἔδεσαν ἀκόμη πιό σφιχτά. Ἡξεραν πώς τό νησί τῶν Σειρήνων θά ἦταν ἡ καταστρόφη μας. Δεμένος λοιπόν στό κατάρτι, ἐξακολουθοῦσα ν' ἀκούω τό μαγευτικό τραγούδι, ὥσπου, μέ δυνατό τράβηγμα τῶν κουπιῶν, φτάσαμε μακριά, ἐκεὶ πού ἡ φωνή δέν ἀκουόταν πιά.

σύντροφοί μου ταῦτα δέσει μέση σκοινιά, καὶ τῶν σκοινιῶν οἱ ἄκριες εἶχαν σφιχτεῖ γερά στό κατάρτι.

3. Γράψε τό ἕδιο πρόσωπο τοῦ ἄλλου ἀριθμοῦ:

Θά δοκιμάζονται δλη τους τή ζωή.

Θά θαυμάζεσαι ἀπό τούς ἀπογόνους.

Θά μορφώνομαι μέ τή μελέτη.

Θά ἐργάζεστε ἐντατικά.

Θά κρύβεται στούς θάμνους.

Θά πνιγόμαστε ἀπό τὸν καπνό.

4. Σχημάτισε τίνη δριστική τού παθητικοῦ ἀορίστου ὅπως στό παράδειγμα:

ἐλευθερώνομαι — ἐλευθερώθηκα σαγηνεύομαι —

ἀνταμόνομαι — κυριεύομαι —

ξηλώνομαι — δαμάζομαι —

ἐρημώνομαι — **ἐξουσιάζομαι —**

72. ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ

Μιά νέα γυναίκα είχε κακή πεθερά, πού τή βασάνιζε πολύ. "Όλο τή μάλωνε.

— Πάλι, βλέπω έτοιμαστηκες νά λουστείς καί νά χτενιστείς καί νά συγυριστείς. 'Ο νοῦς σου δόλο στά λοῦσα είναι. Τήν περασμένη βδομάδα δέ λούστηκες; 'Εγώ ξχω νά λουστώ δυό μῆνες. 'Ανασκουμπώσου, κι ξχουμε δουλειές. 'Εχτές δέν άνοιχτηκε καί δέν καθαρίστηκε όστάβλος. Νά καθαριστεῖ σήμερα. Νά ποτιστεῖ τό ἄλογο. Ν' ἀρμεχτοῦν οι κατσίκες. Νά πλυθοῦν τά ροῦχα καί ν' ἀπλωθοῦν. Νά σκιστοῦν ξύλα καί νά μαγειρευτεῖ τό φαϊ.

Μιάν αύγή τῆς λέει: «Ζυμώθηκε τό ἀλεύρι;»

— Ζυμώθηκε.

— Γρήγορα νά πλαστοῦν τά ψωμιά καί νά ψηθοῦν.

Πλάστηκαν τά ψωμιά. Ἐγιναν δεκαοχτώ. Ὁταν ὅμως ἀνάφτηκε ὁ φοῦρνος καὶ ἔμπαιναν τά ψωμιά μέσα, ἡ γριά τούς ἔριξε μιά γρήγορη ματιά καὶ τῆς φάνηκαν δεκαεννιά. Ἀφοῦ ψήθηκαν, τά μέτρησε καὶ τά ἔβγαλε δεκαοχτώ.

- Γιατί είναι δεκαοχτώ;
- Δεκαοχτώ ήταν, ἀποκρίθηκε ἡ νέα.
- Οχι, δεκαεννιά.
- Δεκαοχτώ.

‘Η γριά μέ τόση ἐπιμονή καί κακία ἀπαιτοῦσε ἀπό τή νύφη της νά βρει τό δέκατο ἔνατο ψωμί, πού ἡ δύστυχη νέα, ἀπελπισμένη, παρακάλεσε τό Θεό νά τήν κάμει πουλί, γιά νά γλιτώσει.

‘Ο Θεός τή σπλαχνίστηκε καί τή μεταμόρφωσε σέ πουλί. Μά καί πουλί ἀκόμη, ἐκείνη ἔξακολουθεῖ νά φωνάζει τό δίκιο της: δεκοχτώ, δεκοχτώ!

Είναι ἡ δεκοχτούρα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 239)

1. Γράψε τήν παρακάτω φράση βάζοντας τά ρήματα σέ δλα τά πρόσωπα τοῦ ἑνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ:
έτοιμάστηκες νά λουστεῖς καί νά χτενιστεῖς καί νά συγυριστεῖς
(Παράδειγμα: έτοιμάστηκα νά λουστῶ καί νά χτενιστῶ καί νά συγυριστῶ. Ἡ φωνή, ὁ χρόνος, ἡ ἐγκλιση δέ θά ἀλλάξουν).
2. Λέγε στήν παθητική φωνή τίς προστακτικές πού ἀκοῦς στήν ἐνεργητική, στόν ἴδιο χρόνο καί ἀριθμό (Παράδειγμα: λύσε — λύσου, λύστε — λυθεῖτε).
Ντύσε — ντύστε, ἅπλωσε — ἀπλῶστε, ἔτοιμασε — ἔτοιμάστε,
ὅπλισε — ὅπλίστε, κλεῖσε — κλεῖστε, δάνεισε — δανεῖστε,
τύλιξε — τυλίξτε, κοιτάξε — κοιτάξτε, βάψε — βάψτε.
3. Αντίγραψε τά παρακάτω ρήματα βάζοντας στή θέση τῆς γραμμούλας ἔνα φ ἢ ἔνα υ, δπον πρέπει τό καθένα:
ρά—τηκε, θά δνειρε—τεῖ, εἰχε φυτε—τεῖ, ὅταν σκα—τεῖ,
σκε—τήκαμε, μαζε—τήκαμε, βολε—τηκαν, μπερδε—τηκες,
θ' ἄνα—τοῦν, κλέ—τηκε, πα—τηκε. Βάλε καί τούς τόνους
δπον λείπον.
4. Παραδεχτεῖτε, διδαχτοῦμε: σχημάτισε τό δεύτερο ἑνικό καί πληθυντικό πρόσωπο τῶν ρημάτων σέ δλες τίς ἐγκλίσεις τοῦ ἀριθμούστον.

73. ΠΕΘΑΙΝΕΙ ΤΟ ΔΑΣΟΣ;

— "Ε Γιάννη! Σοῦ μιλῶ· σέ ρωτῶ· γιά σταμάτα μιά στιγμή καί ἀπάντησέ μου. Δέν ἐννοεῖς ν' ὀφήσεις τήν παλιά σου τέχνη, κουμπάρε, καί αὐτό μέ στενοχωρεῖ. Δέν τόν ἀγαπᾶς, θαρρῶ, τό λόγκο· κι ἔσυ καί οἱ ἄλλοι ἔδῶ στό χωριό δέν τόν ἀγαπᾶτε, ἐνῶ ἐκεῖνος σᾶς εὔεργετεῖ. Γι' αὐτό τόν χαλάτε καί ἀδιαφορεῖτε γιά τίς καταστροφές πού θά σᾶς βροῦν, ὅταν τόν ἀποχαλάσετε.

— Μᾶς ὀδικεῖς, ἀν σοῦ περνᾶ τέτοια ἴδεα. "Ολοι ἔδω τόν ἀγαποῦμε τό λόγκο καί δέν ἀγνοοῦμε τά καλά πού τοῦ χρωστοῦμε. 'Αφοῦ δέν τ' ἀγνοεῖτε ἐσεῖς πού ζεῖτε στήν πόλη, δέ θά τά καταλαβαίνουμε ἐμεῖς πού ζοῦμε πάντα κοντά του; 'Αλλά μποροῦμε καί νά μήν ύλοτομοῦμε;

— Νά ύλοτομεῖτε, ἀλλά ὅπως σᾶς ὀδηγοῦν οἱ δασονόμοι· ἀλλιῶς τό δάσος θά τό χαλάσετε γιά καλά. Σέ βλέπω καί χαμογελᾶς εἰρωνικά· στ' ἀλήθεια ὅμως τό δάσος μπορεῖ νά πεθάνει. 'Επειδή ἡ καταστροφή προχωρεῖ σιγά σιγά, δέν τήν καταλαβαίνουμε. "Αν ὅμως ἔξακολουθεῖτε νά κόβετε τό δάσος ἀσυλλόγιστα, τά παιδιά σας θά τό κληρονομήσουν πιό φτωχό ἀπ' ὅ, τι τό κληρονομήσατε ἐσεῖς.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 248 - 249, 251)

1. Άναλυσε γραμματικά ὅλα τά ωρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας πού βρίσκονται στό κείμενο.
2. Ξεχώρισε ἀπό τά ωρήματα τῆς δεύτερης συζυγίας πού βρίσκονται στό κείμενο ποιά κλίνονται κατά τήν πρώτη τάξη καί ποιά κατά τή δεύτερη.
3. Γράψε τήν παρακάτω φράση σέ ὅλα τά πρόσωπα τοῦ ἑνικοῦ καί τοῦ πληθυντικοῦ τῆς ὁριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἐνεστώτα: μποροῦμε νά μήν ύλοτομοῦμε.
4. Νά γραφεῖ στό πρῶτο πρόσωπο τῆς ὁριστικῆς ὅλων τῶν χρόνων τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς ἡ φράση: Σοῦ μιλῶ· σέ ρωτῶ.
5. «Δέν ἐννοεῖς . . . ἀποχαλάσετε»: Τό κείμενο αὐτοῦ τοῦ παραγράφου λέει τί γίνεται τώρα· διατύπωσέ το ἔτσι ώστε νά λέει τί γινόταν ὥς τώρα: «"Ως τώρα δέν ἐννοοῦσες . . .».

74. ΣΚΟΡΠΙΟΙ ΣΤΙΧΟΙ

1. Περνᾶ τό ἔλάφι, καί γοργά πετιέμαι ἀπό τό θάμνο.
2. Γλυκοχαράζουν τά βουνά, κι ὁ αὐγερινός τραβιέται.
3. Κύματα, στόν ξανθό γιαλό σᾶς βλέπω νά κυλιέστε.
4. Μετριοῦνται τά κλεφτόπουλα, καί λείπουν τρεῖς λεβέντες.
5. Πίσω νά στρέψω ντρέπομαι, μπροστά νά πάω φοβοῦμαί.
6. "Οταν κοιμάται ὁ γιόκας μας, ψωμί δέ μᾶς γυρεύει.
7. Θυμάστε πού ἐκαθόμαστε στόν ἵσκιο τοῦ πλατάνου;
8. Κοιμοῦνται στά ψηλά βουνά καί στούς παχιούς τούς ἵσκιους.
9. Κρατιόμουν ἀπ' τό ξώκλαδο καί πήδησα στή χλόη.
10. "Ω, πῶς κουνιόσουν μές στό φῶς, κλαρί ἀσημί τῆς λεύκας!
11. 'Ακόμα ὁ λόγος ἔστεκε κι ἡ συντυχιά κρατιόταν.
12. "Άλλη φορά μιλιόσαστε, πῶς τώρα δέ μιλιέστε;
13. "Ἐτρωγαν κι ἔπιναν κρασί καί γλυκοχαιρετιόνταν.
14. Θυμόμουν τή μανούλα μου καί δάκρυζα στά ξένα.
15. Κοιμόταν καί τόν ξύπνησα, γιατί εἶχε ξημερώσει.
16. Κοιμόσαστε, ὅταν ἔπεσε τό πρῶτο τουφεκίδι;
17. Στέκονταν πάντ' ἀσάλευτοι καί Χάρο δέ φοβόνταν.
18. Στερεῖται ἀπ' ὅλα, μοναχά ἡ ἐλπίδα τοῦ ἀπομένει.
19. Καρδιά, παιδιά μου, φώναξε, παιδιά, μή φοβηθεῖτε.
20. Τουφέκι μου περήφανο, σπαθί μου παινεμένο.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 250, 252 - 253)

1. Πίσω νά στρέψω ντρέπομαι, μπροστά νά πάω φοβοῦμαι.
Πῶς θά γίνει ἡ φράση, ὅταν τό ὑποκείμενο τῶν ρημάτων εἶναι τό ἔσν, αὐτός, ἐμεῖς, ἔσεις, αὐτοί; Τά ρήματα νά παραμένουν στήν ἴδια ἔγκλιση, στόν ἴδιο χρόνο καί στήν ἴδια φωνή.

2. Νά συμπληρώσεις τά κενά βάζοντας τό ρῆμα στόν παρατατικό.
- α) Ὁ Ἀνδρέας θυμ— τά παλιά.
  - β) Ἐσύ τό φοβ— τό κρύο.
  - γ) Ὄλοι μας λυπ— γιά δσα γίνονταν.
  - δ) Ἐσεῖς τί ὥρα κοιμ— στήν κατασκήνωσή σας ;
  - ε) Οἱ γέροντες θυμ— παλιές ιστορίες.
  - Ϛ) Συχνά καθόμουν καὶ θυμ— τήν δημοφη ζωή κοντά στή θάλασσα.
3. Μέ τό ρῆμα στεροῦμαι σχημάτισε ἔξι φράσεις βάζοντάς το σέ δλα τά πρόσωπα τοῦ ἑνικοῦ καὶ τοῦ πληθυντικοῦ τοῦ ἐνεστώτα.
4. Νά βρεῖς τήν προστατική τοῦ παθητικοῦ ἀορίστου, καθώς καὶ τή μετοχή τοῦ παθητικοῦ παρακειμένου τῶν ρημάτων:
γελιέμαι, πετιέμαι, κρατιέμαι, στεροῦμαι, θυμοῦμαι.

75. Ο ΓΑΜΟΣ ΤΗΣ ΑΦΡΟΔΩΣ

— Φάνη, Κωστάκη! φώναξε ὁ Ἀντρέας. Δέν ἀκοῦτε; Σήμερα τό ἀπόγεμα παντρεύεται ἡ Ἀφρόδω ἡ βλαχοπούλα.

— Τί λές; Ποιός σοῦ τό εἶπε;

— Ὁ μικρός ὁ ἀδερφός της. «Δέ φυλᾶς, Λάμπτρο, σήμερα τά γίδια σας;» τοῦ εἶπα. «”Οχι», μοῦ λέει· «σήμερα τά φυλάει ἄλλος· σήμερα παντρεύουμε τήν Ἀφρόδω μας».

— Καὶ θά πᾶς στό γάμο, Ἀντρέα;

— Μόνο ἐγώ θά πάω; “Ολοι μας θά πᾶμε· ὅλοι μας είμαστε καλεσμένοι· ὅλα τά παιδιά πού μένουμε στήν κατασκήνωση.

Ἐρχονται οἱ συμπεθέροι. Ἐρχονται στ' ἄλογα μέ τά κόκκινα καὶ μέ τά πράσινα κιλίμια. Μπροστά είναι ὁ παπάς μέ τά ἄσπρα γένια. Είναι καὶ τό φλάμπουρο μέ μῆλο κόκκινο στήν κορυφή. Ἀκολουθεῖ ὁ κουμπάρος, ὁ γαμπρός καὶ οἱ συμπεθέροι· οἱ ἄντρες μέ τήν κάτασπρη φουστανέλα· οἱ γυναῖκες. Ξεκίνησαν καὶ τά γυμνασιόπαιδα, πού είναι καλεσμένα, νά πᾶνε στίς βλάχικες καλύβες.

Μέσα σέ μιά καλύβα οι γυναῖκες καί τά κορίτσια στολίζουν τή νύφη. "Ολη τήν ὥρα πού τή στολίζουν τά βιολιά παιζουν λυπητερό σκοπό. Λέσ καί κλαίνε τά βιολιά. Τό ἀπόγεμα ἔγιναν τά στεφανώματα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 254)

1. Νά βρεῖς τά συνηρημένα ωήματα τοῦ κειμένου. Σημείωσε τό πρόσωπο, τόν ἀριθμό, τό χρόνο καί τήν ἔγκλιση τοῦ καθενός.
2. Νά βρεῖς τά συνηρημένα ωήματα τῶν παρακάτω φράσεων καί νά τά ἀναγνωρίσεις:
"Αν θές καλά ν' ἀκοῦς, μάθε καλά νά λές.
"Οσα σοῦ λένε ἄκου τα κι δσα συμφέρει κάνε.
Ποῦ πᾶς, καραβάκι, μέ τέτοιον καιρό;
"Οσοι θέλετε ἐλᾶτε νά φᾶτε.
3. Φυλᾶς, τρῶνε: συμπλήρωσε τά πρόσωπα τῶν ωημάτων στόν ενικό καί πληθυντικό τοῦ ἵδιου χρόνου.
4. Νά γράψεις τά συνηρημένα ωήματα πού δέν ὑπάρχουν στό κείμενο.

76. ΣΤΙΧΟΙ ΑΠΟ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

1. Ἀκούω τά δέντρα πού βογκοῦν καί τίς ὅξιές πού τρίζουν.
2. Βλέπεις ἐκείνη τή φωτιά, μαῦρο καπνό πού βγάζει!
3. Λάμπουν τά χιόνια στά βουνά κι ὁ ἥλιος στά λαγκάδια.
4. Φέτο μᾶς ἥρθε ἡ Ἀραπιά καί κόβει καί σκλαβώνει.
5. Στρώνει γοργά τό μαῦρο του, γοργά καβαλικεύει.
6. Χρόνους τῆς γράφουν τά προικιά, χρόνους τ' ἀπανωπροίκια.
7. Πέφτουν τά βόλια σά βροχή, κανόνια σά χαλάζι.
8. Σοῦ φέγγει τίς γλυκές αύγές καί τά καλά σου βάζεις.
9. Ὁ ζωντανός ὁ χωρισμός παρηγοριά δέν ἔχει.
10. Ὁ Κίσαβος ρίχνει βροχή κι ὁ Ὅλυμπος τό χιόνι.
11. Τοῦ Κίτσου ἡ μάνα κάθεται στήν ἄκρη στό ποτάμι.
12. Χρυσό θρονί νά κάθεται, μῆλο χρυσό νά παίζει.

13. Στέλνει τρακόστιους ἄρχοντες καί μητροπολιτάδες.
14. Είναι μικρός γιά φαμελιά κι ἀπ' ἄρματα δέν ξέρει.
15. Ὡς τρέμει τό καρυόφυλλο, νά τρέμει τό γεφύρι.
16. Ἡ Δέσπω άφέντες Λιάπηδες δέν ἔκαμε, δέν κάνει.
17. Φιλοῦν τίς πέτρες καί τή γῆ κι ἀσπάζονται τό χῶμα.
18. Σειέται, λυγιέται ἡ λυγερή, γεμίζει ἡ γῆ λουλούδια.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 257 - 258)

1. Ξεχώρισε τά ρήματα τοῦ κειμένου σύμφωνα μέ τό ἐνεστωτικό τους θέμα σέ: α) φωνηεντόληκτα, β) χειλικόληκτα, γ) λαρυγγικόληκτα, δ) ὁδοντικόληκτα καὶ συριστικόληκτα, ε) ὑγρόληκτα καὶ ωνικόληκτα, στ) ρήματα τῆς δευτερης συζυγίας.
2. Γράψε τό παρακάτω κείμενο, ἀλλάζοντας τά ρήματα ἀπό τόν ἀδριστο στόν ἐνεστώτα· κατάταξέ τα ὑστερα μέ βάση τό ἐνεστωτικό τους θέμα:
 Ό ἥλιος ἀνάτειλε. Πρόβαλε τώρα λαμπτρός καί φώτισε τά πάντα. Τά παιδιά έύπνησαν χαρούμενα. Ἐπλυνάν καλά τό σῶμα τους καί ἔπειτα ἔκαμαν τήν προσευχή τους. Ἐβαλαν τά βιβλία· στή σάκα τους καί ἐτοίμασαν τά πράματά τους γιά τό σχολεῖο. Ὅστερα ἔφαγαν τό πρωινό τους. Ἡ ώρα ὅμως κύλησε καί βιαστικά χαιρέτισαν τούς γονεῖς τους καί ἔφυγαν. Πρόλαβαν καί ἔφτασαν στό σχολεῖο στήν ώρα τους. Μπῆκαν στήν αὐλή, μίλησαν, γέλασαν καί ἔπαιξαν. Μόλις χτύπησε τό κουδούνι, ἀνέβηκαν φρόνιμα καί κάθισαν στή θέση τους.
3. Νά βρεῖς καὶ νά γράψεις τό θέμα τῶν ρημάτων **κουβαλοῦν**, **σειέται**, **λυγιέται**, **φιλοῦν**, **λάμπουν**, **ρίχνειν** κατάταξέ τα σύμφωνα μέ τή συζυγία τους.
4. Χώρισε σέ φωνηεντόληκτα καὶ συμφωνόληκτα τά παρακάτω ρήματα:

τρέφω	σέβομαι	ἐνισχύω	διδάσκω
ἐμπνέω	ἀναστίνω	διανύω	εύκολύνω
κάνω	προσμένω	βλάπτω	καμαρώνω.

77. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

1. Ἀναβε τό λυχνάρι σου, προτοῦ νά σέ βρει ή νύχτα.
2. Ράβε, ξήλωνε, δουλεία νά μή σου λείπει.
3. Γυρεύει μέ τό βελόνι ν' ἀνοίξει πηγάδι.
4. Μέ τό νοῦ πλουταίνει ή κόρη, μέ τόν ὑπνο ή ἀκαμάτρα.
5. Τοῦ Σταυροῦ κι ἀρμένιζε, τοῦ Σταυροῦ καί δένε.
6. Φταίει ό γάιδαρος καί δέρνουν τό σαμάρι.
7. Ἀν δώσεις τό δάχτυλο, σοῦ πταίρνουνε καί τό χέρι.
8. Ὁποιος βιάζεται σκοντάφτει.
9. Φασούλι φασούλι γεμίζει τό σακούλι.
10. Ὁποιος δέ θέλει νά ζυμώσει πέντε μέρες κοσκινίζει.
11. Στοῦ σκύλου τό προσκέφαλο ψωμί δέν ξημερώνει.
12. Ἡ κότα πίνει τό νερό, κοιτάει καί τόν ούρανό.
13. Τό θές νά κάμεις σήμερο γι' αὔριο μήν τ' ἀφήνεις.
14. Ἡ βιάση ψήνει τό ψωμί, μά δέν τό καλοψήνει.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 258)

---

1. Στά παρακάτω ρήματα θά βάλεις ι, υ, η, ει, οι:
ξ—νω, ἀφ—νω, στ—νω, ψ—νω, ντ—νω, λ—νω, χ—νω,
μεγεθ—νω, διευθ—νω, γδ—νω, δ—νω, κρ—νω, π—νω,
κλ—νω (τήν πόρτα), κλ—νω (τό ρῆμα), δαν—ζω, ἀθρ—ζω,
δακρ—ζω, γεμ—ζω, π—ζω, ἀδ—άζω, μον—άζω, κοπ—άζω.
2. Γράψε όσα ρήματα μπορεῖς νά βρεις μέ τίς ἀκόλουθες ἐνεστωτικές καταλήξεις:
  - α) -άβω, -αύω, β) -εύω, -έβω, γ) -αίνω, -ένω, δ) -έρνω, -αίρων,
  - ε) -ιάζω, -ειάζω, -οιάζω, στ) -ίζω, -ήζω, -είζω, -οίζω, -ύζω,
  - ζ) -λω, -λλω, η) -ώνω, θ) -σω, -σσω, ι) -ίνω, -ήνω, -ύνω,
-είνω.

3. Βάλε β ḷ υ στά ρήματα:

σε—ομαι, κλε—ω, κατασκοπε—ω, φυτε—ω, σαλε—ω, μαγε—ω, προεδρε—ω, πα—ω, ἀνα—ω, θρα—ω, ρα—ω, ἀναπα—ω.

4. Μέ ένα ḷ μέ δύο λ;

δφεί—ω, καταβά—ω, ἀνατέ—ω, θέ—ω, μέ—ει, καταγγέ—ω.

78. ΤΟ ΠΑΡΣΙΜΟ ΤΗΣ ΤΡΟΙΑΣ

‘Η Τροία ἔπειτε. ’Ανάμεσα στίς σκλάβεις είναι καί ἡ ‘Εκάθη, ἡ γριά χήρα τοῦ Πρίαμου. ’Η περήφανη βασίλισσα, δυστυχισμένη τώρα, θρηνεῖ:

«Τά χρόνια τῆς εύτυχίας πέταξαν. ”Εζησα μέσα στ’ ἀγαθά καί τώρα πού γέρασα πηγαίνω σκλάβα στά ξένα, ἔρημη, χήρα, χωρίς παιδιά. Τούς γιούς μου τούς σκότωσαν, τίς κόρες μου, ὅσες σώθηκαν, τίς παίρνουν σκλάβεις καί αὐτές. Τί τραβήξαμε ὡς τώρα καί τί θά πάθουμε ἀκόμα! ’Η Μοίρα μᾶς κέρασε νά ρουφήξουμε ὅλο τό πικρό κρασί τῆς συμφορᾶς. ”Ετοι τό θέλησαν οἱ θεοί!

Δία, γιατί μᾶς ἀπαρνήθηκες; ”Εφταίξε ό Πάρης, ναί, πού πλάνεψε τήν ξένη γυναίκα καί τήν ἔφερε ἀπό τή Σπάρτη στήν Τροία· ἀλλά ἔπειτε νά τιμωρηθεῖ ὅλος δ λαός γιά τό φταιξιμό του; Σέ πιστέψαμε γιά προστάτη μας, είχαμε κρεμάσει ἀπό σένα ὅλες τίς ἐλπίδες μας, σοῦ προσφέραμε τόσες θυσίες, ἐσύ ὅμως τά ξέχασες ὅλα αὐτά καί μᾶς παράδωσες στούς ἔχθρούς. ”Εκλαψα, ἔκλαψα, τά μάτια μου στέγνωσαν καί ἄλλα πιά δάκρυα δέν ἔχω νά χύσω. Μεγάλε θεέ, συχώρεσέ με γιά τά πικρά μου παράπονα, μά δ πόνος μου ξεχείλισε. Σέ λίγο θά καλέσει ἡ σάλπιγγα τίς δύστυχες Τρωαδίτισσες νά μποῦν στά καράβια. ”Ω, νά μᾶς είχες καλύτερα κάψει κι ἐμᾶς στή φωτιά πού ἔκαψε τή χώρα μας!»

1. Ἀνάλυσε γραμματικά τούς ἀορίστους τοῦ κειμένου καὶ ξεχώρισε τήν ἀνωμαλία πού παρουσιάζει ὁ καθένας.

2. Γράψε τό παρακάτω κείμενο βάζοντας τά ρήματα στόν ἐνεστώτα:

«Ἐφταιξε ὁ Πάρης πού ἔφερε τήν ξένη γυναίκα ἀπό τή Σπάρτη στήν Τροία. Σέ πιστέψαμε γιά προστάτη μας, Δία, εἴχαμε κρεμάσει ἀπό σένα ὅλες τίς ἐλπίδες μας, σοῦ προσφέραμε τόσες θυσίες, ἐσύ ὅμως τά ξέχασες ὅλα αὐτά καὶ μᾶς παράδωσες στούς ἔχθρούς».»

3. Σχημάτισε τόν ἀόριστο τῶν παρακάτω ρημάτων, δπως στό παράδειγμα:

θέτω —	ἔθεσα	σπεύδω —
ἀλέθω —		προσαρμόζω —
κλώθω —		δεσπόζω —
γνέθω —		πέφτω —
νιώθω —		καθαρίζω —

4. Σχημάτισε τόν ἀόριστο τῶν παρακάτω ρημάτων ἀκολουθώντας τό παράδειγμα:

κόβω —	ἔκοψα	δρέπω —
κρύβω —		στύβω —
ἀλείψω —		τρίβω —
λείπω —		στρέφω —

5. Σχημάτισε τόν ἀόριστο τῶν ρημάτων ἀκολουθώντας τό παράδειγμα:

τυλίγω —	τύλιξα	διαλέγω —
διδάσκω —		βήχω —
ἀρμέγω —		θίγω —
σμίγω —		ἀδράχνω —
ἀλλάζω —		ὑποτάσσω —

79. Ο ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΣΤΟ ΚΥΝΗΓΙ

Κάποτε δ ὁ Ὀδυσσέας, ὅταν ἥταν πολύ νέος, ἔφυγε ἀπό τήν πατρίδα του τήν Ἰθάκη καὶ πῆγε νά ἰδεῖ τόν παππού του τόν Αὔτόλυκο, πατέρα τῆς μητέρας του, πού ἔμενε στά μέρη τοῦ Παρνασσοῦ. Ὁ γέρος τόν εἶδε μέ μεγάλη χαρά καὶ παράγγειλε στούς γιούς του νά ἐτοιμάσουν πλούσιο τραπέζι γιά τόν ἐγγονό του καὶ ἀνιψιό τους. Ἔκεīνοι, σύμφωνα μέ ὅσα τούς εἶπε ὁ πατέρας τους, πῆγαν στό λιβάδι, πῆραν ἔνα παχύ βόδι καὶ τό ἔφεραν στό σπίτι. Τό ἔσφαξαν, τό ἔγδαραν, τό ἔκοψαν κομμάτια, τό λιάνισαν μέ τέχνη, τό πέρασαν στίς σοῦβλες καὶ τό ἔψησαν. "Ἐφαγαν ὅλοι καὶ ἤπιαν γερά ἐκείνη τήν ἡμέρα.

Τήν ἄλλη μέρα, πρίν ἀνατείλει ὁ ἥλιος, οἱ γιοί τοῦ Αύτόλυκου βγῆκαν κυνήγι καὶ πῆραν μαζί τους καὶ τόν Ὁδυσσέα. Ἀνέβηκαν στόν Παρνασσό καὶ μπῆκαν μέσα στό δάσος τήν ὄρα πού πρόβαλε ὁ ἥλιος. Ἐμπρός ἔτρεχαν οἱ σκύλοι ψάχνοντας νά βροῦν τ' ἀχνάρια τῶν ἀγριμιῶν καὶ ἀκολουθοῦσαν οἱ κυνηγοί. Σ' ἔνα πυκνό, σκοτεινό μέρος τοῦ δάσους κειτόταν ἔνα μεγάλο ἀγριογούρουνο. Αὐτό, μέ τό θόρυβο πού ἔγινε, πετάχτηκε ὅρθιο καὶ στάθηκε ἀντίκρυ στούς κυνηγούς, ὅρθότριχο καὶ μέ φλόγες στά μάτια. Πρῶτος ὅρμησε καταπάνω του ὁ Ὁδυσσέας προβάλλοντας τό μακρύ του κοντάρι, ἄλλα τό θεριό πρόλαβε, τοῦ ἔμπτης τό δόντι του πάνω ἀπό τό γόνατο καὶ τοῦ ἔσκισε τή σάρκα· δέν τοῦ ἄγγιξε ὅμως τό κόκαλο. Ὁ Ὁδυσσέας, ἄφοβος, ἀν καὶ πληγωμένος, πέτυχε τόν κάπρο στό δεξή του ὕμο· ἡ σουβλερή μύτη τοῦ κονταριοῦ πέρασε καὶ βγῆκε ἀπό τήν ἄλλη μεριά· τό ἀγρίμι μουγκρίζοντας κυλίστηκε στό χῶμα καὶ σέ λίγο πέθανε.

1. Νά βρετς τούς ἄσιγμους ἐνεργητικούς ἀορίστους καὶ νά τούς ἀναλύσεις γραμματικά.
2. Ὁ γέρος τὸν εἶδε μέ μεγάλη χαρά καὶ παράγγειλε στοὺς γιούς του νά ἑτοιμάσουν πλούσιο τραπέζι. Νά μεταφερθεῖ ἡ φράση σὲ δλοντος τούς χρόνους τῆς ἐνεργητικῆς φωνῆς στὸ ἴδιο πρόσωπο, στόν ἴδιο ἀριθμό καὶ στήν ἴδια ἔγκλιση.
3. Μέ τήν προστακτική τοῦ ἀορίστου τῶν ρημάτων λέγω, βλέψω, πίνω, ἔρχομαι καὶ μπαίνω σχημάτισε πέντε προτάσεις — μία γιά κάθε ρῆμα. Τό ρῆμα νά τό βάζεις στό β' ἐνικό πρόσωπο.
4. Οἱ γιοὶ τοῦ Αὐτόλυκου βγῆκαν κυνήγι καὶ πῆραν μαζί τους καὶ τόν Ὀδυσσέα.
Βάλε τά ρήματα στήν δριστική τοῦ ἐνεστώτα καὶ τοῦ στιγμιαίον μέλλοντα, καθώς καὶ στήν προστακτική τοῦ ἀορίστου. Φυσικά, ἂν χρειαστεῖ, μπορεῖ νά γίνονται καὶ ἄλλες μικρές ἀλλαγές στή φράση.
5. Τό φωνῆν τοῦ θέματος τῆς δριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστου ἀλλάζει κάποτε στήν ὑποτακτική, τήν προστακτική καὶ τό ἀπαρέμφατο. Ποιά τέτοια ρήματα ὑπάρχονται στό κείμενο;

80. ΜΕΛΤΕΜΙΑ

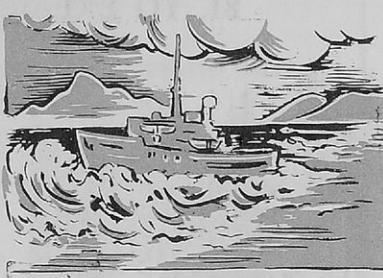
Τό καμπανάκι τοῦ καραβιοῦ χτύπησε νά φύγουν οἱ ἐπισκέψεις. Δάκρυσαν μάτια, ἄνοιξαν ἀγκαλιές, κι ἔδωσαν φιλιά σταυρωτά οἱ ταξιδιώτες κι ἐκείνοι πού θά ἔμεναν.

“Υστερα ὁ καπετάνιος σφύριξε τρεῖς ἀπανωτές φορές, οἱ μοῦτσοι στήκωσαν τή σκάλα, σηκώθηκε ἡ ἀγκυρα καὶ τό καράβι ξεκίνησε.

‘Ο καπετάνιος κανόνισε τήν πορεία καὶ κάθισε νά πιεῖ τόν καφέ του.

— Τό μελτέμι δυνάμωσε ἀπό τό πρωί, εἶπε κι ἔκλεισε τό στόμα του, σάν νά τό κλείδωσε.

Μεμιᾶς ἦρθε ἔνας ἀέρας καί γιά μιά στιγμή ἔδειρε τίς τέντες καὶ τά κατάρτια. "Ασπρισαν κοντά μας τά πρῶτα κύματα, χτύπησαν τό ἀριστερό πλευρό τοῦ καραβιοῦ καὶ ξέφτισαν σέ ἀφρούς, ραντί-ζοντας μέ ἀρμύρα τό κατάστρωμα. Δεύτερο, τρίτο κύμα ἔσεισαν τό καράβι σύγκορμο καὶ τό ἔγειραν στά δεξιά. 'Ο λοστρόμος ἐλυσε βιαστικά τήν τέντα, ὃ ἀέρας πῆρε τό καπέλο ἐνός ἐπιβάτη, τό κύλησε κάμποσο κι ὕστερα τό ἔστειλε στή θάλασσα, πού τό ρούφησε μεμιᾶς. Τά κύματα τώρα ἔρχονταν ὀρμητικά, τό καράβι μέθυσε, ξεχείλισε τό κατάστρωμα νερά, σκόρπισε ὃ κόσμος, κατέβηκε στά κλειστά τοῦ καραβιοῦ κι ἔμειναν μόνο δυό τρεῖς πού ἀψήφησαν τήν κακοθαλασσιά.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 263)

1. «Μεμιᾶς ἦρθε ἔνας ἀέρας ... τό ἔγειραν στά δεξιά». Νά βάλεις ὅλα τά ρήματα στόν ἐνεστώτα κρατώντας τήν ἔγκλιση, τήν φωνή, τό πρόσωπο καὶ τόν ἀριθμό.
2. Γράψε τά ρήματα ἀθροίζω, ἀνατέλλω, ἀφήνω, βοηθῶ, γδύνω, κάθομαι, μεθῶ, μηνῶ στό α' πρόσωπο τῆς ὀριστικῆς τοῦ ἐνεργητικοῦ ἀορίστουν.
3. Συμπλήρωσε τίς παῦλες μέ τι, ει, υ, η:
ἔγ—να, ἄρχ—σα, ἔκλ—σα, ὀμόρφ—να, βρ—κα, ἔγ—ρα,
ἔσπ—ρα, μήν—σα, χτύπ—σα, αὔξ—σα, ἔστ—λα, π—ρα.
4. Μέ ο ἥ μέ ω;
κλείδ—σα, προσάρμ—σα, ἐφάρμ—σα, ἔδ—σα, δ—θηκα, ἔχει
ἐκδ—θεῖ, παραδ—θεῖτε.

81. ΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΤΗΣ ΙΦΙΓΕΝΕΙΑΣ

‘Η Ἰφιγένεια ἤξερε πώς ἦταν ἀδύνατο νά καταφέρει τό βασιλιά νά τούς ἀφήσει καί τούς τρεῖς νά φύγουν καί μάλιστα νά πάρουν μαζί τους καί τό ἄγαλμα τῆς θεᾶς· ἤταν ἀνάγκη νά τόν ξεγελάσει· καί ἀφοῦ συλλογίστηκε κάμποσο, κατάστρωσε μέσα στό νοῦ της ἔνα σχέδιο καί τό ἀνακοίνωσε στόν ἀδερφό της καί στόν ξάδερφό της.

— Θά πῶ στό βασιλιά, τούς λέει, πώς μόλις μπήκατε μέσα στό ναό ἔγινε ἔνα θάμα· πώς τό ἄγαλματάκι τῆς θεᾶς στράφηκε ἀπό τήν

ἄλλη μεριά καί πώς ἀνακρίνοντάς σας ἀνακάλυψα πώς είστε φονιάδες. Καί θά ἔξακολουθήσω νά τοῦ λέω: «Γι' αύτό ἡ θεά δέ θέλησε νά τούς ἀντικρίσει, ἐπειδή είναι μολυσμένοι ἀπό αἷμα· καί δέν είναι σωστό νά σφαχτοῦν οἱ ξένοι, νά προσφερθοῦν θυσία στή θεά, πρίν πλυθοῦν, πρίν καθαριστοῦν ἀπό τό μόλυσμα καί ἔξαγνιστοῦν». Κι ἐπειδή τάχα καί τό ἄγαλμα μολύνθηκε ἀπό τήν παρουσία σας, θά προσθέσω πώς κι ἐκεῖνο χρειάζεται νά πλυθεῖ καί νά ἔξαγνιστεῖ. Μοῦ είπεις πρωτύτερα, ‘Ορέστη, πώς τό καράβι πού σᾶς ἔφερε ἀπό τήν ‘Ελλάδα τό ἔχετε ἀραιγμένο ἀρκετά μακριά ἀπό δῶ, καλά κρυμμένο σ’ ἔνα ἑρημικό σημεῖο τῆς ἀκρογιαλιᾶς· ἔτσι δέν είναι;

— Ναί.

— Καί πώς οἱ ναῦτες σᾶς περιμένουν ἐκεῖ, ἔτοιμοι γιά τό ξεκίνημα;

— Ναί, βέβαια.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 264 - 265)

1. Βάλε τά ρήματα στήν παθητική φωνή· ὁ χρόνος, η ἔγκλιση, τό πρόσωπο δέ θά ἀλλάξουν:

a) Ό στρατηγός ἀνάκρινε τούς αἰχμαλώτους.

- β) Τά καυσαέρια μόλυναν τήν ἀτμόσφαιρα.
 γ) Ἡ νοσοκόμα ἀπολύμανε τή σύριγγα.
 δ) Ὁ ἀκροβάτης ἔτερέλανε τό κοινό μέ τό νούμερό του.
 ε) Τά παιδιά πάνω στό βουνό ἄναψαν φωτιές.
 σ) Ὁ πιλότος προσγειώσε τό ἀεροπλάνο ὁμαλά.
 Φυσικά, ἂν χρειαστεῖ, θά κάμεις καί κάποιες ἄλλες μικρές
 ἀλλαγές.
2. δίνω, συγκινῶ, καθαρίζω, κρύβω, ρίχνω, ἀπομακρύνω:
 σχημάτισε τήν δριστική τοῦ ἐνεργητικοῦ καί παθητικοῦ ἀρχή-
 στον καί τήν παθητική μετοχή.
3. κλείσου, λύσου, κρύψου, κλειδώσου, μαζέψου, τυλίξου, φυλά-
 ξου, ἀρπάξου, λούσου, χτενίσου, ἀποτραβήξου, παρηγορήσου:
 τῶν ωματικῶν αὐτῶν τύπων σχημάτισε τήν δριστική τοῦ
 παθητικοῦ παρακειμένον καί μέ τούς δύο τρόπους (παρά-
 δειγμα: πλύσου — ἔχω πλυνθεῖ, είμαι πλυμένος).

82. Η ΣΩΤΗΡΙΑ

Μιά δυνατή φωνή ἀκούστηκε μέσ' ἀπό τό σκάφος: «"Ἐλληνες ναῦτες, κάντε τό καράβι νά νιώσει τά κουπιά!" Οἱ λαμποκόποι χά-
 ρηκαν, δταν ἀκουσαν τό παράγγελμά, καί χτύπησαν τό κύμα δυ-
 νατά. Μά τότε σηκώθηκε ἀπ' ἀνοιχτά ἔνας ξαφνικός φοβερός ἄνεμος καί τό πλοϊο σπρωγμένο ἀπ' αὐτόν ξαναγύριζε πρός τή στεριά.

«Ἡ Ἰφιγένεια, ὅρθια πάνω στήν πρύμνη, δεήθηκε: «"Ἄρτεμη, σε-
 βαστή κόρη τοῦ Δία καί τῆς Λητᾶς, σῶσε με ἐμένα τήν ιέρειά σου·
 φέρε με ἀπό τή βάρβαρη χώρα στήν Ἐλλάδα· ἀν παίρνω ἀπό δῶ
 τό ἄγαλμά σου, μή σοῦ κακοφανεῖ· θά τό στήσω σέ τόπο πού ἀξίζει περισσότερο. Ἀγαπᾶς, θεά, τόν ἀδερφό σου τόν Ἀπόλλωνα· δέξου ν' ἀγαπῶ κι ἔγω τό δικό μου ἀδερφό".

Μά τό πλοϊο ὅλο καί πιό πολύ κυλούσε κατά τούς βράχους μέ τήν πρύμνη στραμμένη πάντα πρός αὐτούς. Οἱ συνοδοί, πού λίγο πρίν, δαρμένοι καί ἀποθαρρημένοι, είχαν ἀποτραβηχτεῖ, πῆραν θάρ-
 ρος καί ξαναπλησίασαν. Βρῆκαν στό γιαλό σκοινιά, ἔκαναν μέ αὐτά

θηλιές καί τίς ἔριχναν πρός τό καράβι προσπαθώντας νά τό πιάσουν ἀπό τό κατάρτι ή ἀπό καμιάν ἄλλη προεξοχή του. "Ἐνας ἀπό τούς συνοδούς ἔτρεξε στήν πόλη νά δώσει εἰδηση στό βασιλιά. Ὁ κίνδυνος ἦταν μεγάλος.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 267)

1. a) Νά γράψεις τούς δεύτερους παθητικούς ἀορίστους τοῦ κειμένου.
β) Πρόσεξε τό θεματικό τους φωνῆς· εἶναι ἀλλαγμένο; εἶναι τό ἵδιο;
2. Τρέψε στήν παθητική φωνή τούς παρακάτω ἐνεργήτικούς ἀορίστους· νά διατηρήσεις τό πρόσωπο καί τόν ἀριθμό:
ἔβρεξα, ἔγραψες, ἔκοψε, πνίξαμε, στρέψαμε, ἔκαψαν.
3. Κλίνε τόν παθητικό ἀόριστο τῆς ὁριστικῆς καί τῆς ὑποτακτικῆς τῶν ρημάτων: ντρέπομαι, φαίνομαι, χαίρομαι.

83. ΦΩΣ ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΚΑΔΙ

"Ο πατέρας ἔγνεψε νά σταθοῦνε κρυμμένοι ἀνάμεσα στίς χαρούπιες. . .

Άκουμπισμένοι στό χῶμα μέ τήν πλάτη στηριγμένη στόν τοῖχο, τέσσερις πέντε ἀρματωμένοι Τοῦρκοι στρατιῶτες μοιάζανε νά λαγοκοιμοῦνται. Δυό ἄλλοι σέ μιά γωνιά, στητοί κι ἀγριωποί, φύλαγαν ἀνάμεσά τους ἐναν ἄντρα πανύψηλο, στά δόλόμαυρα ντυμένον. Παρόλο πού τόν εἶχαν δεμένον πιστόγκωνα φαίνεται πώς δέν ἐνιωθαν καί πολύ σίγουροι, γι' αὐτό κρατούσανε σταυρωτά τά γιαταγάνια τους μπροστά στό πλαστύ του στῆθος. Κάπου κάπου τόν ἔβριζαν στά τούρκικα. Μά ό μαυροντυμένος ἄντρας ἐμενε ἀσάλευτος, μέ σφιγμένα χείλια καί σκληρό βλέμμα στυλωμένο κάπου ψηλά.

1. Νά βρεῖς τίς μετοχές τοῦ κειμένου καὶ νά δικαιολογήσεις τήν δρθυγραφία τους.
2. Γράψε στά τρία γένη τίς παθητικές μετοχές τῶν ρημάτων: στρίβω, ἀπορρίπτω, θλίβομαι, μαζεύω, μαγεύω, ἀποδείχνω, ψήνω, ξεκολλῶ, κλείνω, συναθροίζω, κατατρώγω.
3. Συμπλήρωσε τά κενά μέ τι, υ, η, ει:

λ—μένος, ντ—μένος, πετυχ—μένος, κλ—μένος, χ—μένος,
 μην—μένος, ίδρ—μένος, σβ—σμένος, δακρ—σμένος, δαν—σμένος, καθ—σμένος, ἀγανακτ—σμένος.
4. ο ḡ ω· συμπλήρωσε τά κενά:
 λεγ—μενος, πληγ—μένος, ἐρχ—μενος, ίδ—μένος, καμ—μένος,
 εἰπ—μένος, δργαν—μένος, ἀρματ—μένος, στεφαν—μένος,
 φορτ—μένος, ἐνδιαφερ—μενος, μαθητευ—μενος.
5. Σχημάτισε τίς παθητικές μετοχές τῶν ρημάτων:
 διαμαρτύρομαι, κλίνω, τρώγω, δίνω, προδίνω, ἀγρυπνῶ, ἐπιβαρύνω, ἀποθαρρύνω.
6. Συμβουλέψου καὶ τόν Κατάλογο τῶν Ἀνώμαλων Ρημάτων.
7. Γράψε τίς ἐνεργητικές μετοχές τῶν παρακάτω ρημάτων:

ἀπαντῶ	ἐρευνῶ	τρέχω	ψήνω
γελῶ	ἐρωτῶ	δείχνω	ντύνω
γλεντῶ	ἰδρωκοπῶ	κρύβω	διαβάζω
δαπανῶ	κολλῶ	στρίβω	σπουδάζω.

7. Γράψε σέ μία στήλη τίς ἐνεργητικές μετοχές καὶ σέ ἄλλη τίς παθητικές χώρισε τίς καταλήξεις:
 χαμένος, τραγουδώντας, λυμένος, ἐξευγενισμένος, ἀπορώντας,
 κυβερνώντας, ἀλεσμένος, στρατοπεδεύοντας.

84. Ο ΠΑΠΠΟΥΣ ΔΕ ΘΑ ΞΑΝΑΡΘΕΙ

Κείνη τή χρονιά ἥρθαν πάλι τά παιδιά καὶ τά βρῆκαν ὅλα. Ἀνεβήκανε στούς τετράψηλους θαλασσόβραχους καὶ εἴδανε πάλι ἀπό κεῖ πάνω τόν ἥλιο. Βρῆκαν τό λιμανάκι γεμάτο τράτες καὶ ψαροπούλες καὶ τά γριγριά μέ ἀναμμένες λάμπτες νά ξεκινᾶν ἀράδα τή νύ-

χτα. Πήγανε καὶ στὸ αμπέλι τοῦ Μπαρμπαγιάνη, πήγανε καὶ στὴν ἀμμουδιά τῆς Βίγλας. "Ολα τὰ βρῆκαν ἐντάξει. Μόνο ὁ παππούς ἔλειπε, νά 'ρθει νά τὰ προπάρει, νά τὰ σηκώσει στὴν ἀγκαλιά καὶ νά τὰ βάλει στὸ σαμάρι.

Τά παιδιά σ' αὐτό τό ἀναμεταξύ ἔγιναν ἐνα χρόνο πιό μεγάλα, ώστόσο δέν μποροῦσαν νά καταλάβουν πῶς γίνεται αὐτό. Ἀφοῦ ὅλα τὰ βρῆκαν ὅπως τὰ εἶχαν ἀφήσει.

— Πότε θά 'ρθει πιά ὁ παππούς νά μᾶς πάρει καθάλα; ἔλεγε ὁ Λάμπτης.

Κι ἡ Δροσούλα τοῦ τό θύμιζε χωρίς νά καταλαβαίνει περισσότερα:

— Μά ὁ παππούς πέθανε, δέν τό 'παμε;

Τά παιδιά σώπαιναν· κατόπι ὁ Λάμπτης ρωτοῦσε:

— Δέ θά ξανάρθει πιά ποτέ νά μᾶς πάρει;

— Ποτές.

'Απόμεινε κάμποσο σκεφτικός, κατόπι ρώτησε πάλι:

— Ποῦ είναι τώρα ὁ παππούς;

'Η Δροσούλα ἀπαντοῦσε σοβαρά:

— Είναι κοντά στό Θεό.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 272)

1. *'Αναγνώρισε τοὺς ἀνώμαλους τύπους τῶν ρημάτων τοῦ κειμένου καὶ σχημάτισε τό πρῶτο ἑνικό τῆς ὁριστικῆς τοῦ ἐνεστώτα τοῦ κάθε ρήματος.*
2. *Στίς παρακάτω φράσεις ἄλλαξε τό ρῆμα στό πρῶτο πληθυντικό πρόσωπο: α) τοῦ ἵδιου χρόνου, β) τοῦ ἀορίστου τῆς ὁριστικῆς καὶ γ) τοῦ παρακειμένου τῆς ὁριστικῆς:*
Θά σέ βλέπω μέ χαρά· Θά ἔρχομαι μαζί σου· Θά λέω τήν ἀλήθεια· Θά τρώγω νωρίς· Θά ἀνεβαίνω τρέχοντας· Θά κάνω πάντα τό καλό.
3. *μπῆκε: γράψε τό ἵδιο πρόσωπο τοῦ ρήματος στόν ἐνεστώτα καὶ στὴν ὑποτακτική τοῦ ἀορίστου· βρές τό ἵδιο στό σχηματισμό ἀλλά ἀντίθετο στή σημασία ρῆμα καὶ κλίνε το στήν ὑποτακτική τοῦ ἀορίστου.*

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Τά ρήματα

1. Γράψε 10 ρήματα τοῦ κειμένου τῶν σελ. 25-26 καὶ πλάι στό καθένα τό ὑποκείμενό του.
2. Σχημάτισε φράσεις μέ τά παρακάτω ρήματα καὶ μέ τά συνώνυμά τους: δέρνω, λάμπω, μαζεύω, ξέρω.
3. Γράψε τίς ἀκόλουθες φράσεις συμπληρώνοντας τό τέλος τῶν ρημάτων, ὅπου λείπει:

Προσέχετ—, ὅταν γράφετ—, νά μή βιάζεστ—.

Τό μάθημα δέν πρέπει νά γράφετ— βιαστικά. "Οταν ἔρχετ— ἡ ὥρα τῆς μελέτης, κλείνομ— στό δωμάτιο μου καὶ δέ βιάζομ— νά τελειώσω. "Ολοι πρέπει νά ἔχουμ— προσοχή, ὅταν διαβάζουμ— καὶ γράφουμ—, γιά νά μήν κάνουμ— λάθη.

4. Κλίνε τήν ὄριστική καὶ τήν ὑποτακτική τοῦ παθητικοῦ ἀορίστον τοῦ ρήματος μαζεύομαι.
5. Γράψε στό τρίτο πληθυντικό πρόσωπο τόν ἐνεργητικό καὶ τόν παθητικό ἀόριστο τῆς ὄριστικῆς τῶν ρημάτων: ξεγελδ, μαραίνω, πικραίνω, ὑφαίνω, γδέρνω, ἀλέθω, στενοχωρῶ, παραχωρῶ, ράβω, σκάβω, φυτεύω, λατρεύω.
6. Νά βάλεις τό παθητικό ἀπαρέμφατο ἢ τήν παθητική μετοχή πού πρέπει στίς φράσεις τῆς δεύτερης στήλης:

Ἐνεργητική σύνταξη	Παθητική σύνταξη
Ἐχω δέσει τή βάρκα	Ἡ βάρκα είναι —
Ἐχω δέσει τό σκοινί	Τό σκοινί ἔχει —
Ο κηπουρός ἔχει ποτίσει τόν κῆπο	Ο κῆπος ἔχει —
Ο ράφτης ἔχει ράψει τά ροῦχα	Τά ροῦχα είναι —

7. Γράψε στά τρία γένη τίς παθητικές μετοχές τῶν ρημάτων: ἀνάβω, βάφω, κρύβω, προκόβω, σκάβω, σκύβω.
8. Γράψε ἐξι φράσεις πού ἡ καθεμιά νά ἔχει ἐνα ἀπό τά ἀπρόσωπα ρήματα βρέχει, βροντᾶ, χιονίζει, βολεῖ, μέλει, πρέπει στόν παρατατικό.

85. ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΔΡΟΜΗ

— Πότε θά γίνει ή έκδρομή μας, κύριε;

— Αύριο.

“Όλα τά πρόσωπα έλαμψαν
ἀπό χαρά.

— Ποῦ θά πάμε;

— Έχει κανένας σας νά προτείνει καμιά τοποθεσία;

— Είπε ό πατέρας μου, κύριε, λέει ό Νικόλας, νά πάμε, όν θέλετε, στό κτήμα μας. Δέν είναι μακριά, είναι κάτω, στή λάκκα. Καί μου είπε πώς όσα σταφύλια βρίσκονται άκομη είναι δικά μας.

— Τότε, θά περάσουμε περίφημα, λέει ή 'Αστέρω· μά πώς θά πάμε;

— Μέ τά πόδια, φυσικά: όπως είπε ό Νικόλας, τό κτήμα είναι κοντά.

Πρωί πρωί μαζεύονται τά παιδιά καί περιμένουν άνυπόμονα τό δάσκαλο. Νωρίς ήρθε κι έκεινος, όπως συνηθίζει πάντα. 'Αφοῦ έκαμαν τήν προσευχή τους, ξεκινοῦν όλοι χαρούμενα. Σήμερα έχουν καί κάποιον καινούριο σύντροφο μαζί· τή Σπίθα, τήν πιστή σκυλίτσα τοῦ Νικόλα.

Μόλις βγῆκαν άπό τό χωριό, τά παιδιά ένιωθαν πώς δέν άγγίζουν τή γῆ· σάν νά πετοῦν. Τῶν κοριτσιών τά γέλια καί οι φλυαρίες μπερδεύονται μέ τῶν πουλιών τά τιτιβίσματα καί μέ τά μουρμουρίσματα τῶν νερῶν. Ποῦ καί ποῦ άκοῦς καμιά ξαφνιασμένη φωνούλα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 274 - 277)

1. 'Αναγνώρισε τά έπιρρήματα τοῦ κειμένου.
2. Κατάταξέ τα σέ ξεχωριστές στήλες άνάλογα μέ τό είδος τους.
3. Σημείωσε τή λέξη πού προσδιορίζει τό καθένα.
4. 'Απάντησε μέ δύο διαφορετικά έπιρρήματα στίς παρακάτω έρωτήσεις:
α) Ποῦ βρίσκεται; β) Πότε έφυγε; γ) Πῶς μίλησε;

5. Γράψε τρεις έρωτηματικές φράσεις μέ τά έπιρρήματα πον, πότε, πῶς; — 'Απάντησε στίς έρωτήσεις αὐτές μέ φράσεις πού νά ἔχουν ἀντίστοιχα έπιρρήματα (παράδειγμα: Πον θέλεις νά παιξούμε; — Θέλω νά παιξούμε ἐκεῖ).

86. ΤΑ ΑΜΠΕΛΑΚΙΑ

Πόσο ξαφνιάστηκαν σήμερα τά παιδιά, μόλις μπήκαν στήν τάξη τους! Στόν πίνακα κρέμονταν κάτι δημορφες χρωματιστές ζωγραφιές.

— Νά ἔρθουμε, κύριε, νά κοιτάξουμε λίγο ἀπό κοντά;

— Ναί, βέβαια, νά ἔρθετε· καί σχι λίγο μόνο, νά τίς κοιτάξετε ὅσο θέλετε.

'Η εἰκόνα πού είναι στή μέση, ἡ μεγαλύτερη, τραβᾶ πιό πολύ τήν προσοχή τους. Είναι ἔνα μεγάλο χωριό ἢ καλύτερα μιά μικρή πολιτεία, ἀκουμπισμένη στήν πλαγιά κάποιου βουνοῦ.

— Ποπό νερά! Πιό πολλά ἀπό τοῦ χωριοῦ μας.

— "Οχι, δέν είναι πιό πολλά, μά φαντάζουν περισσότερο καθώς πέφτουν ἀπό τά ψηλώματα, ἔξηγε ὅ δάσκαλος.

— Καί πόσα πλατάνια, καί τί θεόρατες βαλανιδιές, καί καρυδιές μέ πυκνή φυλλωσιά! Πῶς πρασινίζουν στίς πλαγιές τά ἀμπέλια!

— Ποιό είναι αύτό τό βουνό;

— Δέν τό γνωρίζετε; Κοιτάξτε το καλύτερα· ἵσως νά τό μαντέψετε. Βρίσκεται στή Θεσσαλία...

— Τό Πήλιο είναι! φωνάζει μέ χαρά μιά μαθήτρια, ἢ Κατερίνα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 278 - 281)

1. 'Αναγνώρισε τό εἶδος καί τό βαθμό τοῦ κάθε έπιρρήματος τοῦ κειμένου.

2. Γράψε τέσσερις φράσεις πού ή καθεμιά νά έχει τό λιγότερο ένα έπιλογημα ποσοτικό, βεβαιωτικό, διστακτικό, άρνητικό.
3. Συμπλήρωσε τά κενά μέ έπιλογήματα άντιθετα άπό κεῖνα πού είναι γραμμένα μέ άραιά γράμματα.
- Ο γλάρος ἀ ψ η λ ἀ πετᾶ καί — λογάζει.
  - Τό ἔ ξ ω τοῦ αὐγοῦ καί τό — τῆς ἐλιᾶς.
  - Οσο πιό χ α μ η λ ἀ πέφτει κανείς, τόσο πιό — κοιτάζει.
  - Ανέβα π ἄ ν ω στό βουνό καί ίδε — στόν κάμπο.
  - Σήμερα στήνουν τήν καλύβα —, αύριο ἐ κ ε ī μακριά.
  - πάει ὁ Νικηταρᾶς, π ί σ ω ὁ Κολοκοτρώνης.
4. Ποιά είναι τά άντιθετα τῶν έπιλογημάτων πού άκολουθοῦν:

ἐμπρός	—	περισσότερο	—
ἔτσι	—	ὑπομονετικά	—
δίκαια	—	λίγο	—
μυστικά	—	περίπου	—
φτηνά	—	προσωρινά	—
ὕστερα	—	ἴσια	—
μαλακά	—	ἀπαλά	—
σήμερα	—	σπλαχνικά	—
νωρίς	—	πυκνά	—

(Παράδειγμα: μαλακά — σκληρά).

5. Σέ κάθε παντά νά βάλεις καί ένα έπιλογημα άπό αδτά πού βρίσκονται μέσα στόν κύκλο.

ἰσως
μάλιστα, δέν,
σωστά, τάχα, ναι,
ἀλήθεια, πιά, πιθανόν,
βέβαια, σήμερα,
ὅχι.

- ἔρθει, — — ἔρθει. Ποιός ξέρει;
- τό θάμα κι ἔγινε; Πέξ μου το νά σ' τό πῶ.
- ἀλλά τώρα άντιπαλεύει
κάθε τέκνο σου μέ όρμή ...
- ἅπιστοι ἐγεννήθη,
—, τοῦ κόσμου ὁ Λυτρωτής.
- Ομως, —, — εἰν' ξένο
καί τό πέλαγο γιά σέ.

87. ΤΑ ΕΛΑΤΑ

Τά ἔλατα ἀπλώνονται σέ ὅλα σχεδόν τά Ἑλληνικά βουνά, ἀπό τόν Πάρνωνα καὶ τόν Ταῦγετο ἵσαμε τά σύνορα καὶ ἀπό τήν Ἡπειρο καὶ τήν Κεφαλλονιά ὡς τό 'Αγιονόρος καὶ τό Πάγγαιο.

Τά κλωνάρια τοῦ ἔλατου παρουσιάζονται σέ δριζόντια πατώματα γύρω στόν κορμό. Οἱ ώραῖοι αὐτοί κλῶνοι καταντοῦν δυστυχώς βορά τῶν γιδιῶν.

'Απ' ὅλα τά δυστυχισμένα Ἑληνικά δασικά δέντρα ἔκεινα πού ρημάζονται περισσότερο — μετά τή βαλανιδιά — εἰναι τά ἔλατα. Μέ τόν ᾴδιο ρυθμό τῆς καταστροφῆς, σέ μερικές δεκαετίες δέ θά μείνει κατά τή γνώμη μου ἔλατάκι ὅρθιο πουθενά. Καί οἱ πολιτεῖες μέ τά ἄγρια ἔθιμά τους, παρά τίς συμβουλές τῶν μορφωμένων, ἀντί νά προστατεύουν τά δάση, βοηθοῦν στό ἔργο τῆς καταστροφῆς. "Οσα νέα ἔλατα γλιτώσουν ἀπό τούς λαθρούλοτόμους κατεβαίνουν στά ἀστικά κέντρα τό χειμώνα ως δέντρα... χριστουγεννιάτικα.

Θεσπέσιο είναι τό ὄραμα τοῦ χιονισμένου ἔλατιᾶ. "Ἐνα χειμωνιάτικο ἀνέβασμα, κατά τά Χριστούγεννα λ.χ., πρός μιά ἔλατοσκέπαστη χιονισμένη κορυφή θά είναι μιά ἐκδρομή ἀλησμόνητη.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 285 - 289)

1. Νά βρεῖς τίς προθέσεις τοῦ κειμένου καὶ νά γράψεις σέ χωριστές στήλες:

- a) τίς μονοσύλλαβες,
- β) τίς δισύλλαβες,
- γ) ὅσες ἔχουν πάθει ἔκθλιψη,
- δ) ὅσες ἔχουν πάθει ἀποκοπή καὶ
- ε) ὅσες χρησιμεύουν ώς πρῶτα συνθετικά λέξεων τοῦ κειμένου.

2. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω φράσεις βάζοντας στή σημείο της παύλας τήν κατάλληλη πρόθεση:
- Οι κορμοί **έχουν** μείνει — κλωνάρια.
  - Προβαίνει δέ **ήλιος** — ὅλη του τή χάρη.
  - κι — λάμψη τόν κόσμο πλημμυρίζει.
  - τό μαστρο-Γιάννη καί τά κοπέλια του.
  - δ) — λίγο θά **ἔπεφτε** κάτω.
3. Συμπλήρωσε τίς παρακάτω φράσεις βάζοντας στή σημείο της παύλας τήν κατάλληλη πρόθεση. Υπογράμμισε τά ἀρθρα πού **έχουν** ένωμένη μαζί τους τήν πρόθεση σέ:
- Θά φτάσουμε — λίγο.
 Γράφω καλά — αὐτό τό μολύβι.
 Ἐφυγα — τό σπίτι καί πηγαίνω στό σχολεῖο.
 Ἐσύ νά βλέπεις — τά ἐδῶ καί ἐγώ — τά ἐκεῖ.
 Ἀπό δῶ — ἐκεῖ.
 — τήν Πόλη **ἔρχομαι** καί στήν κορφή κανέλα.
 Ὁ ἄνθρωπος δέν μπορεῖ νά ζήσει — τροφή.
 Θά είμαι ἐδῶ ἀπό τίς πέντε — τίς ἑφτά.
 Πῆγα στό σπίτι μου καί **ἔφαγα** — πολλή ὅρεξη.

88. ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ ΚΑΙ ΣΚΟΡΠΙΟΙ ΣΤΙΧΟΙ

- Τό σκύλο κάμε σύντεκνο καί τό ραβδί σου βάστα.
- Οὔτε δέ **Αὔγουστος** χειμώνας οὔτε δέ **Μάρτης** καλοκαίρι.
- Ούδέ σέ γάμο **ρίχνονται** ούδέ σέ **χαροκόπι**.
- Ἡ λευτεριά θά λάμψει **ἐδῶ** ή θά μᾶς πάρει δέ **Χάρος**.
- Εἴτε βουνό εἴτε **ρέμα** βρεῖς, μή σκιάζεσαι καί πέρνα.
- Ἡ βιάστη ψήνει τό **ψωμί**, μά δέν τό καλοψήνει.
- Είναι χειμώνας, ἀλλά — δές! — οί μυγδαλιές ἀνθίσαν.

8. "Αν καί δέ λείπουν οἱ χαρές, εἶναι πολλές κι οἱ λύπτες.
9. Μήν πεῖτε πώς σκοτώθηκα, νά μήν κακοκαρδίσουν.
10. Ποιός εἶχε πεῖ πού σοῦ 'μελλε, πέτρα, νά βγάλεις ρόδο;
11. "Ο, τι γυαλίζει μή θαρρεῖς ὅτι εἶναι καί χρυσάφι.
12. Πουλί, σοῦ ἀνοίγω τό κλουβί, γιατί πονῶ γιά σένα.
13. "Οταν λείπει ἡ γάτα, χορεύουν τά ποντίκια.
14. "Αναβε τό λυχνάρι σου, προτοῦ νά σέ 'βρει ἡ νύχτα.
15. Λαλεῖ τ' ἀτρόνι, ώστου πιά χρυσή ἡ αὔγη προβάλλει.
16. "Αν γειτονέψεις μέ κουτσό, θά μάθεις νά κουτσαίνεις.
17. Εἴμι 'Ελληνας, ώστε κι ἔγώ γιά λευτεριά διψάω.
18. Τόσο ψηλά εἰν' τά κύματα, πού κρύβουν τό καράβι.
19. Κάλλιο νά κλάψει τό παιδί παρά νά κλάψει ἡ μάνα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§§ 290 - 291)

1. Νά βρεῖς: α) τούς συνδέσμους τοῦ κειμένου,
β) τό είδος στό δόποιο ἀνήκει ὁ καθένας, καί
γ) τίς λέξεις ἢ τίς προτάσεις πού συνδέονται. (*Προφορικά*).
2. 'Από τά παρακάτω τετραγωνάκια νά πάρεις καί νά βάλεις στή θέση τῆς κάθε παύλας τό σύνδεσμο πού ταιριάζει:

δηλαδή	γιατί	εἴτε	ἢ
μολονότι	ωσπον	ἄρα	σάν
ώστόσο	πρίν	παρά	ἄν
μήπως	ἐνῶ	γιά νά	άμα

- α) — νά βρῶ τό τόξο μου, τό ἐλάφι ὄρμᾶ καί φεύγει.
- β) Δέν είναι πανηγύρι ἐδῶ, — σκληρός ἀγώνας.
- γ) 'Ο Διάκος — τ' ἀγροίκησε, πολύ τοῦ κακοφάνη.
- δ) — μιλοῦσε ὁ γέροντας, τοῦ νιοῦ ἡ καρδιά σκιρτοῦσε.
- ε) — φοβᾶσαι τόν γκρεμό, πάρε τό μονοπάτι.
- ζ) Κοίταζε μέ προσοχή — τόν ἔβλεπε κανείς.
- η) Δέ μιλοῦσε, — ἡ γιαγιά κοιμόταν.

3. Νά ένωσεις τίς προτάσεις μέ τό σύνδεσμο πού παραλείπεται· θά τόν βρεῖς στόν κύκλο:

ἀλλά καὶ
λοιπόν, δηλαδή
ἀφοῦ, νά, οὕτε
μόλις, πού, ὅτι, παρά
μήπως, ἐπομένως
μηδέ, ἄν, ἀλλά
ώσότου

- a) Εἶναι ἀδιάλλακτοι — — προσεκτικοί.
- β) Ναί, θά σᾶς τά πῶ, — τό θέλει ό πατέρας μου.
- γ) Θά ἀναχωρήσω — πάρω γράμμα σου.
- δ) Θέλω — πάω — κοιμηθῶ.
- ε) Τόσο πολύ τή μέθυσε ό χυμός τοῦ ἥλιου, — ἔγειρε τό κεφάλι της.
- ζ) Κελαηδεῖ μέ τέτοιον πόνο, — τά δέντρα μαραίνονται.
- η) Προτιμότερος ό θάνατος — τέτοια ζωή.

89. Ο ΛΥΚΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΑΡΝΙ

‘Ο λύκος κατεβαίνοντας τήν ἀκροποταμία ἀντίκρισε τό ἀρνί.

— Μά τήν ἀλήθεια, εἴπε μέσα του, δέν τό πίστευα πώς θά ἡμουν τόσο τυχερός σήμερα. Θά γλιτώσω ἀπό τόν κόπο νά τρέχω στή στάνη. Θά τό χάψω βέβαια· μά νά βρῶ καί καμιά δικαιολογία πού νά ἔρχεται σέ λογαριασμό.

— Νά σου πῶ! φωνάζει: τρόπος εἰν’ αὐτός νά θολώνεις τό νερό καί νά μήν ἀφήνεις νά πιοῦνε κι ἄλλοι;

— Έγώ θολώνω τό νερό; Ποῦ, κύρ λύκο;

- Νά, ἐδῶ πού είμαι. Γιά ἔλα νά δεῖς.
- Έγώ μόλις ἀκουμπῶ τά χείλια μου στήν ἄκρη τοῦ νεροῦ. Πᾶς νά τό θολώσω;
- Ἄς είναι, ἃς τό παραδεχτοῦμε αὐτό. Ξέρεις ὅμως πώς σοῦ χρειάζεται τιμωρία, γιατί ἔβρισες τόν πατέρα μου;
- Έγω; . . . Πότε;
- Πέρσι.
- Μά ἐγώ πέρσι δέν ἥμουν κάν γεννημένο! Μά τά χορταράκια, πού είναι ή τροφή μου, κύρ λύκο!
- Ἄ! ἐσύ, βλέπω, ξέρεις καί βρίσκεις δικαιολογίες. Αὐτό ὅμως δέ θά πεῖ πώς ἐγώ πρέπει νά μείνω νηστικός.
- Καί τό ἔφαγε.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 292)

1. Νά βρεῖς ὅλα τά μόρια τοῦ κειμένου καί τό εἶδος τοῦ καθενός.
2. Νά ἀντιγράψεις τίς ἀκόλουθες φράσεις καί νά σημειώσεις κάτω ἀπό κάθε δεικτικό νά τόν ἀριθμό 1, κάτω ἀπό τό βουλητικό τόν ἀριθμό 2 καί κάτω ἀπό τό σύνδεσμο νά τόν ἀριθμό 3:
Πήγαινε νά φέρεις τό βιβλίο μου. Νά τό βιβλίο σου, νά καί τό μολύβι σου.
Πήγαινε καί νά μή σέ ξαναδῶ ἐδῶ.
Τρέχω νά δῶ τί γίνεται.
Ποῦ νά καθίσω ἐγώ; Νά, ἐδῶ είναι ή θέση σου.
Νά μείνω ή νά φύγω; Πρέπει νά μείνεις.
3. Στούς στίχους πού ἀκολουθοῦν νά ύπογραμμίσεις τά μόρια καί νά πεῖς τί σημαίνει τό καθένα:
— Περνᾶ ὁ λαγός, μά νά ὁ ἀιτός χιμᾶ νά τόν ἀρπάξει.
— Ἄς γελοῦμε κι ἄς πηδοῦμε, γιά νά λέν πώς δέν πεινοῦμε.
— Θέλω νά 'ρθω, μά τούς θεούς, μά ή δύναμη μοῦ λείπει.
— Γιά δές καιρό πού διάλεξε ὁ Χάρος νά μέ πάρει.
— 'Αλαφροῖσκιωτε καλέ, γιά πές ἀπόψε τί 'δες.
— Νά μιά βοσκούλα στό βουνό, πού κάθεται καί κλαίει.

90. ΤΟ ΚΥΠΑΡΙΣΣΙ ΤΟΥ ΜΙΣΤΡΑ

«Ποπό! τί όμορφιές! Γειά σας, παιδιά! Μπράβο! ΉΩρατα τό ψήσατε τό όρνι! Φώναζε κάθε τόσο ό πασάς στούς Τούρκους δούλους του.

‘Ο μικρός “Ελληνας, ὅμως, ἀποτραβηγμένος παράμερα, κοίταζε λυπημένος καί ἀναστέναζε κάθε τόσο: ”Αχ, ᾔχ! Δυστυχία μας! ’Αλιμονό μας!

— Ούφ! Πάψε πία, βαρέθηκα νά σ’ ἀκούω, τοῦ εἶπε ἔνας Τούρκος δοῦλος πού στεκόταν λίγο παραπέρα. ‘Ο μικρός ἡσύχασε, μά σε λίγο ἐπιασε πάλι τ’ ἀναστενάγματα, ὥσπου τόν ἀκουσε στό τέλος κι ό πασάς.

— “Ε, Ρωμιόπουλο! ”Ελα κοντά μου. Γιατί ἀναστενάζεις;

— Πῶς νά μήν ἀναστενάζω, πασά μου, σάν συλλογίζομαι πώς ὅλα αύτά τά ὡραῖα μέρη ἥταν δικά μας καί μᾶς τά πήρατε;

— Μπά! Ξέρεις, βλέπω, καί ιστορία, τσοπανόπουλο! Ναί, ἥταν δικά σας, μά ό ’Αλάχ τά ἔδωσε σ’ ἐμᾶς.

— Μά ξέρεις, πασά μου, τί λένε τά τραγούδια μας; Πάλι μέ χρόνια μέ καιρούς, πάλι δικά μας θά ’ναι.

— Καλέ τί μᾶς λές! Βλέπεις αύτή τή σούβλα, πού ψήσαμε τό όρνι; Νά, τήν μπήγω στή γῆ καί, ὅταν αύτή ρίξει ρίζες καί γίνει δέντρο, τότε καί αύτά τά μέρη θά γίνουν ἑλληνικά.

— Μακάρι! εύχήθηκε τό ‘Ελληνόπουλο.

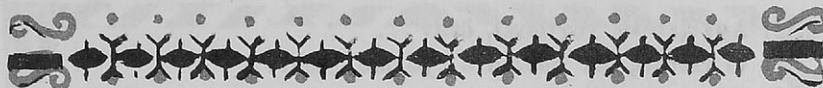
Καί τό θαῦμα ἔγινε· ἡ σούβλα ρίζωσε κι ἔγινε ἔνα ὡραῖο ψηλό κυπαρίσσι.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ (§ 293)

1. Νά βρεῖς τά ἐπιφωνήματα τοῦ κειμένου καί νά πεῖς τί σημαίνει τό καθένα.

2. Μέ ποιά ἐπιφωνήματα φανερώνεις:

τό θαυμασμό, τήν ἀπορία, τή χαρά, τή λύπη, τήν εἰρωνεία,
τήν εὐχή, τή στενοχώρια;

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Τά ἄκλιτα μέρη τοῦ λόγου

1. Γράψε πέντε ἄκλιτες λέξεις τοῦ κειμένου τῆς σελ. 52 καί σημειώσε πλάι στήν καθεμιά τί μέρος τοῦ λόγου είναι.
2. Νά βρεῖς τά ἐπιρρήματα τοῦ παρακάτω κειμένου καί νά κάμεις τή γραμματική τους ἀνάλυση:

Κάποτε τά πουλιά θέλησαν νά ἐκλέξουν βασιλιά. Ὁ Θεός τότε τά κάλεσε καί εἶπε νά γίνει βασιλιάς ὅποιος μπορέσει νά πετάξει ψηλότερα. Αύτό στενοχώρεσε τά πουλιά. Μόνο δικαίωνος γέλασε. «Ἐγώ θά βγῶ βασιλιάς, γιατί δικαίως γέρασε πιά», εἶπε. Ὁ ἀγώνας ἀρχισε, ἀλλά δέ βάσταξε πολύ. Γρήγορα δικαίως ξεπέρασε δύτικά τά πουλιά κι ὅταν ἔφτασε ὡς ἐκεῖ πού δέν μπορούσε νά πετάξει πιό πάνω, φώναξε: «Ποιό μπορεῖ νά πετάξει ψηλότερα διπό μένα;» Ὁ καλογιάννος, πού εἶχε κρυφτεῖ στή ράχη τοῦ δικοῦ, ἀνατινάχτηκε λίγο καί φώναξε: «Ἐγώ!» Κι ἔτσι ἔγινε βασιλιάς!

3. Γράψε πέντε φράσεις μέ πέντε διαφορετικές προθέσεις.
4. Συμπλήρωσε τίς ἀκόλουθες φράσεις μέ τίς λέξεις πού λείπουν, γιά νά γίνει ἡ σύνδεση τῶν προτάσεων:

Οἱ ἀρχαῖοι πίστευαν . . . οἱ θεοί ἦταν πολλοί.

Θέλω νά πετάξω . . . δέν μπορῶ.

Εἶμαι ἐλαφρά ντυμένος καί φοβοῦμαι . . . κρυώσω.

Γάτα . . . κοιμᾶται ποντικούς δέν πιάνει.

Δέν ξέρω . . . γίνεται δικαίως μου.

Ὁ Νίκος διαβάζει . . . γράφει σωστά.

Ἡ ἄκουγε . . . φύγε.

5. Γράψε τίς παρακάτω φράσεις καί συμπλήρωσε τίς προτάσεις πού ἀρχίζουν μέ τούς συνδέσμους:
  - α) Τό μάθημα τελείωσε· λοιπόν . . .

- β) Άρχιζει νά νυχτώνει, δταν . . .
- γ) Ό Πέτρος δέν ήρθε στό σχολεῖο, γιατί . . .
- δ) Θέλω νά πάμε ἐκεῖ μαζί· δέ θά πάω κι ἐγώ, ἄν . . .
- ε) Οι ἄνθρωποι πρέπει νά ἐργάζονται, γιά νά . . .
- ζ) Είναι τόσο στενός ό δρόμος, ὥστε . . .
6. Γράψε πέντε φράσεις πού ή καθεμιά νά έχει ἀπό ἓνα μόριο: μά, νά, γιά, θά, ἄς.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελίδα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
----------------	---

ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Ὁ Τζίτζικας καὶ τό ^μ μυρμήγκι	7
2. Ἡ Σαμαρείτισσα	8
3. Τό δελφίνι	9
4. Τά μεγάλα Παναθή- ναια	10
5. Ὁ γυρισμός τοῦ πα- τέρα	11
6. Δεῖπνο	12
7. Ἐπιδρομή ἀεροπλά- νων	13
8. Νανουρίσματα	15
9. Νανουρίσματα	16
10. Τοῦ κλέφτη τό κιβούρι	17
11. Κούνια κοριτσιῶν ...	18
 Άσκήσεις γιά ἐπανά- ληψη	 20
 Οἱ φθόγγοι καὶ τά γράμματα (1-57)	 20

* Οἱ ἀριθμοὶ σὲ παρένθεση παραπέμπουν στούς παραγράφους τῆς Γραμ-
ματικῆς.

	Σελ.
12. Ἡλεκτρισμός	23
13. Τά χέρια καί τά πόδια	24
14. Ὁ θεῖος Πελοπίδας ..	25
15. Οἱ ἀκούραστοι χορευτές.....	27
16. Δύο ποντίκια	28
17. Στήν πλατεία τοῦ χωριοῦ	29
18. Ὁ καημός τοῦ Κωστάκη	31
19. Τό ἀκροατήριο τοῦ καπετάν Νικόλα.....	32
20. Στόν Ἀι-Νικόλα.....	32
21. Κυριακάτικο πρωινό μέ βροχή.....	34
22. Ὁ μύρμηγκας.....	35
23. Δύο ξαδέρφια στό τηλέφωνο	36
24. Τό πατρογονικό σπίτι τοῦ καπετάν Θύμιου	38
25. Τό δράμα τῆς Παναγίας	39
26. Ἡ ἀγάπη τῆς θάλασσας.....	40
27. Ψάρεμα στό Γλαρονήσι	42
Λέξεις λαϊκές καί λόγιες (58)...	23
Παραγωγικό, οἰκογένειες λέξεων (59-63)	24
Παράγωγα φίματα (64-66)	25
Οὖσιαστικά παράγωγα ἀπό φίματα (67)	27
Υποκοριστικά, μεγεθυντικά (68-69)	28
Τοπικά, περιεκτικά (70-71)	29
Ἐθνικά (72).....	31
Ἐπαγγελματικά, ἀνδρωνυμικά κ.ἄ. (73-75).....	32
Ἐπίθετα παράγωγα ἀπό φίματα (77)	32
Ἐπίθετα παράγωγα ἀπό οὖσιαστικά κτλ., παράγωγα ἐπιφρήματα (78-81)	34
Σύνθεση μέ ἀχώριστα μόρια (82-83)	35
Λόγια ἀχώριστα μόρια (84).....	36
Ἡ σημασία τῶν συνθέτων (85-89).	38
Ἡ μορφή τῶν συνθέτων (90-95).	39
Τό δεύτερο συνθετικό (96-101).	40
Ὁ τονισμός τῶν συνθέτων (102-104)	42

28. Τό ὄμορφο χωριό	<i>Κυριολεξία καὶ μεταφορά (105).</i>	43
29. Τά ἀστεῖα τοῦ παπποῦ	<i>Ομώνυμα, παρόνυμα (106-108) . . . . .</i>	44
30. Κλέφτικα τραγούδια.	<i>Συνώνυμα, ταντόσημα (109-110).</i>	45
'Ασκήσεις γιά ἐπανάληψη	<i>Oἱ λέξεις (58-110) . . . . .</i>	46
31. 'Ο Πηγειός	<i>Tό ἄρθρο (117-120) . . . . .</i>	49
32. Αἰσχώπειοι μύθοι	<i>Tό ἀόριστο ἄρθρο (119) . . . . .</i>	50
33. Τό χωριό	<i>Κύρια καὶ κοινά οὐσιαστικά (122).</i>	51
34. Μαθήτρια σέ μοδίστρα	<i>Γένος οὐσιαστικῶν (124-127) . . . . .</i>	52
35. Γιορτινές συνήθειες τῶν γεωργῶν	<i>O ἀριθμός τῶν οὐσιαστικῶν (128).</i>	54
36. Μιά βιβλιοθήκη	<i>Ἄρσενικά σέ -ας καὶ -ης (133-137).</i>	56
37. Τό δνειρό τοῦ Πανάγου	<i>Κλίση ἀρσενικῶν οὐσιαστικῶν (133, 135-142) . . . . .</i>	58
38. Λαϊκή ζωολογία	<i>Κλίση θηλυκῶν (145-150, 152) . . . . .</i>	60
39. 'Η λευτεριά ἔρχεται	<i>Κλίση οὐδετέρων (154-161) . . . . .</i>	62
40. 'Ο 'Αι-Λιάς	<i>'Ακλιτα, ἐλλειπτικά οὐσιαστικά (164, 166) . . . . .</i>	64
41. 'Ο διανομέας	<i>'Ιδιόκλιτα (167) . . . . .</i>	65
42. Συζήτηση στήν αὐλή τοῦ σχολείου	<i>'Ιδιόκλιτα (167) . . . . .</i>	66
43. Νοσταλγία	<i>Διπλόκλιτα, διπλόμορφα, διπλοκατάληκτα (168-170) . . . . .</i>	68
'Ασκήσεις γιά ἐπανάληψη	<i>Tά οὐσιαστικά (121 - 170) . . . . .</i>	69

	Σελ.	
44. Ἡ Γαλιλαία.....	'Ἐπίθετα (171-172).....	72
45. Ἡ βραχοστύλωτη ἐκ- κλησιά.....	Κλίση ἐπιθέτων (172-175).....	73
46. Λειτουργία στό χωριό	Κλίση ἐπιθέτων (176).....	74
47. Οἱ λαγοὶ καὶ οἱ βά- τραχοὶ	Κλίση ἐπιθέτων (177).....	76
48. Παροιμίες καὶ σκόρ- πιοι στίχοι	Ἀνώμαλα ἐπίθετα (179).....	77
49. Τά Ἐφτάνησα.....	Παραθετικά (181-183, 187)	78
50. Τό Αιγαῖο καὶ τά νη- σιά του	Παραθετικά (180-182, 187)	79
51. Τό παράδοξο καντη- λέρι.....	Ἀνώμαλα παραθετικά (183).....	80
52. Ἡ ἀριθμηση τῶν αἰ- ώνων	Ἀριθμητικά, ἀπόλυτα καὶ τακτικά (188-193)	82
53. Παιδιά στό ψάρεμα...	Ἀριθμητικά, πολλαπλασιαστικά, ἀ- ναλογικά, περιληπτικά (194-196). .	83
54. Ὁ τραγουδιστής καὶ ἡ χορεύτρια.....	Προσωπικές ἀντωνυμίες (198-200). .	84
55. Ἄλεποῦδες στό κοτέ- τσι	Κτητικές, αὐτοπαθεῖς, δριστικές ἀντωνυμίες (202-204)	85
56. Ὁ ξυλοκόπος καὶ ὁ Ἐρμῆς.....	Δεικτικές καὶ ἐρωτηματικές ἀν- τωνυμίες (205, 208)	86
57. Ἰφιγένεια.....	Ἀναφορικές ἀντωνυμίες (206-207). .	88
58. Ἀνέλπιστη ἀντάμωση	Ἄρριστες ἀντωνυμίες (209).....	89
’Ασκήσεις γιά ἐπανά- ληψη	'Ἐπίθετα, ἀριθμητικά, ἀντωνυμίες (171-210)	91
59. Δύο ἀδερφάκια.....	Ρῆμα, ὑποκείμενο (211-212)....	92

60. Παροιμίες	<i>Διαθέσεις τῶν ρημάτων (213-215).</i>	94
61. Παροιμίες	<i>Διαθέσεις καὶ φωνές τῶν ρημάτων (213-216)</i>	96
62. Στίχοι	<i>Ἐγκλίσεις (217)</i>	97
63. Παιδικές ἀναμνήσεις	<i>Ἀπρόσωπες ἐγκλίσεις (217)</i>	98
64. Ἡ σύλληψη τοῦ Ρήγα	<i>Οἱ χρόνοι τοῦ ρήματος (219-225).</i>	99
65. Ἡ καλιακούδα, ὁ κοῦκος καὶ τά περιστέρια	<i>Tá ρήματα ἔχω καὶ εἰμαι (235-236)</i>	100
66. Παραμονή πρωτομαγιᾶς	<i>Αὔξηση, συζυγίες (233, 238)</i>	102
67. Παροιμίες, γνωμικά καὶ ἄλλα	<i>Θέμα, κατάληξη καὶ χαρακτήρας (229-231, 238)</i>	104
68. Ἡ Δέσπω ἡ Σουλιώτισσα	<i>Θέμα, κατάληξη καὶ χαρακτήρας (229-231, 238)</i>	106
69. Στή στάση τοῦ λεωφορείου	<i>Καταλήξεις τοῦ ἐνεστώτα (216, 238)</i>	107
70. Βουνό ἡ θάλασσα	<i>Παθητική φωνή πρώτης συζυγίας (239)</i>	108
71. Οἱ Σειρῆνες	<i>Παθητική φωνή πρώτης συζυγίας (239)</i>	110
72. Μεταμορφώσεις	<i>Παθητική φωνή πρώτης συζυγίας (239)</i>	111
73. Πεθαίνει τό δάσος; ..	<i>Ἐνεργητική φωνή δεύτερης συζυγίας (248-249, 251)</i>	113
74. Σκόρπιοι στίχοι	<i>Παθητική φωνή δεύτερης συζυγίας (250, 252-253)</i>	114
75. Ὁ γάμος τῆς Ἀφρόδως	<i>Συνηρημένα ρήματα (254)</i>	115
76. Στίχοι ἀπό δημοτικά τραγούδια	<i>Tό ἐνεστωτικό θέμα (257-258)</i> ..	116

77. Παροιμίες	Tό ἐνεστωτικό θέμα (258)	118
78. Τό πάρσιμο τῆς Τροίας	Ο σιγματικός ἀόριστος (260)	119
79. Ὁ Ὀδυσσέας στό κυ- νήγι	Ο ἄστιγμος ἀόριστος (261-262)	121
80. Μελτέμια	Ορθογραφία ἐνεργητικῶν ἀοριστι- κῶν τύπων (263)	122
81. Τό σχέδιο τῆς Ἰφι- γένειας	Ἀντιστοιχία ἐνεργ. ἀορ., παθητ. ἀορ. καὶ παθητ. μετοχῆς (264-265).	124
82. Η σωτηρία	Δευτέρος παθητικός ἀόριστος (267).	125
83. Φῶς ἀπό τό Ἀρκάδι	Οἱ μετοχές (273)	126
84. Ο παππούς δέ θά ξανάρθει	Ἀνώμαλα ρήματα (272)	127
΄Ασκήσεις γιά ἐπανά- ληψη	Tά ρήματα (211-273)	129
85. Σχολική ἐκδρομή	Ἐπιρρήματα τοπικά, χρονικά, τρο- πικά (274-277)	130
86. Τά Ἀμπελάκια	Ἐπιρρήματα ποσοτικά κ.ἄ. (278- 281)	131
87. Τά ἔλατα	Προθέσεις (285-289)	133
88. Παροιμίες καί σκόρ- πιοι στίχοι	Σύνδεσμοι (290-291)	134
89. Ὁ λύκος καί τό ἄρνι	Μόρια (292)	136
90. Τό κυπαρίσσι τοῦ Μι- στρᾶ	Ἐπιφωνήματα (293)	138
΄Ασκήσεις γιά ἐπανά- ληψη	Tά ἀκλιτα μέρη τοῦ λόγου (274- 294)	139

ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΚΑΙ ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ
ΤΑΣΟΥ ΜΟΥΣΤΑΦΕΛΛΟΥ

18-31 - 16000 - ΗΛΑΚΙΝΗΣ - 010.000 ΛΙΤΟΥΣ ΤΙΜΗ · Υ 180 · Σ ΗΕΩΦΥ
ΔΙΚΑΙΟΝΑΣ ΛΙ ΣΟΛΩΝ · ΑΙΓΑΙΟΙ ΒΙΒΛΙΑ · ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΕΚΔΟΣΗ Ζ 1982 Β · ΑΝΤΙΤΥΠΑ 200.000 · ΣΥΜΒΑΣΗ · 3709/31 · 12 ·81
ΕΚΤΥΠΩΣΗ · ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ · ΓΙΩΡΓΟΣ Π. ΞΑΝΘΑΚΗΣ.

024000044304

